Szanowni Państwo

Kolejny numer biuletynu „Doskonalenie Otwarte" poświęcony jest rozwijaniu zdolności i talentów uczniów na różnych etapach kształcenia. Uczeń zdolny, zdaniem wielu naukowców, to taki, który posiada wysoki iloraz inteligencji, łatwo rozwiązuje problemy, ma twórczą wyobraźnię, szerokie zainteresowania a także łatwość w uczeniu się i przyswajaniu wiedzy. Przejawem zdolności jest także samodzielność i skuteczność w podejmowanej działalności, łatwość w docieraniu do źródeł informacji, szybkie nabywanie i przetwarzanie wiadomości oraz umiejętność podejmowania właściwych decyzji.

W tym numerze biuletynu przedstawiamy Państwu informacje dotyczące najnowszych badań z zakresu pedagogiki i psychologii w pracy z uczniem zdolnym i utalentowanym. Dowodzą one, że tak naprawdę każdy uczeń jest uzdolniony w jakiejś dziedzinie. Zadaniem nauczyciela jest dostrzec te zdolności i pomóc je rozwinąć. Nie jest łatwo sprostać jego oczekiwaniom, gdyż zazwyczaj uczeń uzdolniony potrafi sprawniej niż inni uczniowie selekcjonować informacje, ma wiele zainteresowań, jest ciekawy świata i oryginalny w swoim myśleniu, szybko się nudzi, gdy treści są mu znane.

Uczeń ten potrzebuje więc pomocy w zbudowaniu i podtrzymywaniu silnej motywacji. O tym piszemy w artykułach, zwracamy Państwa uwagę na to, że nie wszystkie dzieci, które są wyjątkowo uzdolnione, uzyskują bardzo dobre wyniki w szkole. Często wykazują one trudności adaptacyjne do warunków szkolnych, mają problemy z nawiązywaniem relacji z rówieśnikami. Zaczynają popadać w skrajności, uciekając w naukę i izolując się od grupy, pragną za wszelką cenę udowodnić innym, że są najlepsi, lub wręcz odwrotnie, upodobniają się do ogółu, nie podejmują wysiłku intelektualnego, w konsekwencji marnują swój potencjał.

W biuletynie odpowiadamy na pytanie, dlaczego uczeń zdolny potrzebuje indywidualizacji w procesie nauczania? Co powinien zrobić nauczyciel, aby rozwijać jego zdolności? Proponujemy scenariusze ciekawych zajęć, prezentujemy wybór zindywidualizowanych form i metod pracy, zachęcamy do wzięcia udziału w rozlicznych konkursach.

Wszystkim Czytelnikom składam w imieniu Redakcji „Doskonalenia Otwartego" najlepsze życzenia - spokoju i refleksji podczas wprowadzania zmian edukacyjnych w 2016 r.

Beata Pabian
dyrektor W-MODN w Elblągu
redaktor naczelna biuletynu „Doskonalenie Otwarte"

Spis treści:

I. Zdolności i talent

Miara talentu – *Beata Gadomska* 3
Jak nie zmarnować talentów dziecka – *Alicja Guła, Agata Urbańska* 5
Współczesna polska szkoła – kuźnią talentów – *Krzysztof Błaszczak* 7

II. Jak pomagać uczniom rozwijać ich zdolności, zainteresowania i talenty

Konkurs jako metoda aktywizacji dzieci i młodzieży – *Irena Pożdziech, Maria Kubacka* 22
Aby uczeń przerósł mistrza, czyli tutoring jako współczesna forma rozwoju i edukacji – *Bożena Rokicka, Jolanta Jankowska* 24
Jak pomagać uczniom w odkrywaniu ich talentów? – *Magdalena Jankun* 26
Jak rozbudzić talent językowy u dzieci rozpoczynających naukę języka obcego? – *Jadwiga Hryniewicz* 27
Rozwijanie kompetencji czytelniczych i upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. Konkurs „Warto czytać" – *Marlena Derlukiewicz* 31
Rozwijanie logicznego myślenia na matematyce – *Elżbieta Kurkiewicz* 34
Praca z uczniem zdolnym w szkole zawodowej – na przykładzie doświadczeń Zespołu Szkół Gospodarczych w Elblągu – Danuta Oleksiak 38

III. Konkursy i projekty w praktyce szkolnej

Zmagania gimnazjalistów z dendroflorą Polski – *Janina Meller* 40
Projekty realizowane w Elbląskim Centrum Edukacji Ekologicznej – *Wiesława Kamińska* 44
Odkrywanie talentów matematycznych poprzez udział w konkursach – *Andrzej Gołota* 50
Nauczyciel odkrywcą talentów - konkursy, olimpiady, przedsięwzięcia, projekty, zawody – *Regina Pych* 51
Odkrywamy talenty na lekcjach religii – *ks. Jan Łajkosz* 52

Beata Gadomska
konsultant ds. języka polskiego
w W-MODN w Elblągu

Miara talentu

Niedawno omawiałam na lekcji z licealistami współgrający z tematem naszego „Doskonalenia Otwartego" utwór – biblijną przypowieść o talentach. Historia znana. Opowiada o tym, jak pewien człowiek, który wybierał się w daleką podróż, postanowił powierzyć swój majątek sługom. Jednemu dał pięć talentów, drugiemu dwa, a trzeciemu jeden. Gdy ów człowiek wrócił z podróży, poprosił sługi, by zdali sprawę z gospodarowania talentami. Ci, którzy otrzymali pięć i dwa talenty, pomnożyli je dwukrotnie, natomiast sługa mający jeden talent nic z nim nie zrobił, tylko schował go głęboko w ziemi i czekał na powrót swego pana. Nietrudno się domyślić, kogo pan pochwalił, a kogo zganił.

Zastanawiałam się z uczniami nad uniwersalną wartością tej przypowieści. Kluczowym okazało się to, że nie wiedzieli oni, czym w przypowieści jest talent. W języku polskim słowo to ma bowiem znaczenie oczywiste. Według definicji słownikowej (słownik języka polskiego: www.sjp.pl) talent to „uzdolnienie w jakimś kierunku, predyspozycje, zdolności" i tak uczniowie to słowo rozumieją. Tymczasem w przypowieści chodziło o coś mniej oczywistego, talent jest tu bowiem miarą wagi i oznacza ok. 26 kg złota lub srebra (niektórzy twierdzą, że nawet więcej, w zależności od rejonu, w którym posługiwano się tą miarą)! Gdy weźmie się pod uwagę to znaczenie, zmienia się perspektywa myślenia o talentach. Na początku sądzi się przecież, czytając tę przypowieść, że to trochę niesprawiedliwe, że jeden sługa otrzymał aż pięć talentów, drugi aż dwa, a trzeci tylko jeden. Tymczasem, znając miarę jednego talentu, dostrzegamy jego prawdziwe bogactwo. Ten, kto otrzymał jeden talent, nie został poszkodowany, otrzymał dużo, akurat tyle, ile mógł sam podźwignąć (dosłownie i metaforycznie: „każdemu według jego zdolności"). A jednak nic z tym nie zrobił…

Przejdźmy więc do tego właśnie problemu. Co my, nauczyciele, możemy zrobić, by uczniowie pomnażali swe talenty?

Poznaj swój talent

Bardzo często słyszę od uczniów, ale też i od ludzi dorosłych, że nie mają żadnych zdolności, a o talentach to nawet nie marzą. Na szczęście są i tacy, którzy do talentów się przyznają. Kiedyś usłyszałam w wywiadzie z Chrisem de Burgh'iem, że zaczął komponować i śpiewać swe piosenki, ponieważ jako syn właściciela zamku przerobionego na hotel czasem siadał przy pianinie w salonie hotelowym i przygrywał gościom. Lubił to robić, więc podążał za swą przyjemnością, a przy okazji odkrył, że zaczął tym działaniem przykuwać uwagę gości. Podsumował to słowami: „Wówczas odkryłem, że być może mam coś na kształt talentu i postanowiłem go rozwinąć". Tak stał się znanym piosenkarzem…

Zatem kluczowe w myśleniu o pielęgnowaniu talentów może być podążanie za tym, co sprawia nam przyjemność. Zacznijmy więc od pytań coachingowych: Kim jestem? Co mi sprawia w życiu przyjemność? Wykonywanie jakich czynności przynosi mi satysfakcję? W czym chciałbym/chciałabym się doskonalić? Znane powiedzenie mówi, że jeśli robisz to, co lubisz, nigdy nie jesteś w pracy. Tak więc wchodzimy tu w problematykę pasji, bez której nie może być mowy o talencie. Ludzie zdolni w jakiejś dziedzinie rozwiną te zdolności w talent, jeśli wzniecą w sobie iskrę pasji. Staje się ona motorem, który pomoże osiągnąć cele, gdyż nie da człowiekowi utalentowanemu spokoju, będzie napędzać do działania.

I tu pojawia się kolejny problem, ponieważ działanie chaotyczne nie wpłynie pozytywnie na rozwój talentu, potrzeba systematycznej, zaplanowanej pracy nad rozwojem oraz uporu w dążeniu do celu.

Cele rozwojowe

Praca nad określeniem celu rozwojowego nie jest taka łatwa. Cóż w tym względzie może zrobić nauczyciel?

Jeśli w klasie jest trzydzieścioro uczniów, to znaczy, że jest w niej minimum trzydzieści talentów (w przypowieści przecież każdy otrzymał przynajmniej jeden talent, nie było mowy o tym, że ktoś w ogóle nic nie otrzymał). Jeśli poczynimy takie założenie, jak ważne staje się to, by pomóc każdemu uczniowi odkryć jego talent. Nauczyciele poszczególnych przedmiotów znajdują bezbłędnie tych uczniów, którzy są w ich dziedzinie najlepsi

i robią szybkie postępy. Chętnie też z nimi pracują dodatkowo i stąd mamy laureatów i finalistów konkursów przedmiotowych, zwycięzców w zawodach sportowych i konkursach artystycznych.

A gdyby tak zachęcić wychowawców do wykonania matrycy klasy, wykazu zdolności **wszystkich** uczniów w klasie? Zestawić ich talenty choćby w formie takiej tabeli:

Imię i nazwisko ucznia	Talenty				
	1 talent	2 talent	3 talent	4 talent	5 talent

Czy takie zestawienie nie uświadomiłoby nam, że przy nazwiskach niektórych uczniów nie umielibyśmy wpisać nawet jednego talentu? O czym to by świadczyło?

A jeśli okazałoby się, że przy nazwisku uczniów jest zawsze wpisany talent, jeden przy niektórych, przy innych dwa, a przy jeszcze innych pięć, to o czym by to z kolei świadczyło?

Załóżmy dla potrzeb tego artykułu, że mamy rozpoznane zdolności każdego ucznia w klasie i chcemy, by zaczęli oni pomnażać swe talenty. Jakże potrzebne stają się wówczas takie umiejętności nauczyciela, które pomogą uczniowi postawić przed sobą cele rozwojowe.

Jednym z narzędzi, którymi może posłużyć się nauczyciel, jest model GROW. Rozpocznijmy od rozszyfrowania nazwy tego modelu, w której kryje się pewna propozycja postępowania z uczniem podczas pracy rozwojowej.

Goal – cel
Reality – rzeczywistość
Options – opcje
Will do – wola, przyszłość

Uczeń podczas pracy zgodnie z tą metodą wyznacza sobie cele rozwojowe, dokonując przy tym oceny rzeczywistości, w której funkcjonuje, opracowuje dla siebie różne opcje i wybiera spośród nich najlepszą do realizacji. Sztuką jest nie podpowiadać uczniowi w tym procesie, niech on sam wybierze drogę rozwoju odpowiednią dla niego. Pomóc w tym mogą pytania stawiane na poszczególnych etapach. Jakie to mogą być pytania?

W tym przypadku problemem coachingowym staje się zaplanowanie rozwoju zdolności. Potrzebne jest zatem określenie przez ucznia, czego chce w tym zakresie (**Goal**). Dokąd uczeń chce zmierzać i po czym pozna, że osiągnął cel? Jak się poczuje, gdy ten cel osiągnie, jak go to zmieni? Kiedy chciałby osiągnąć cel? Dodatkowym atutem tego etapu jest budzenie poczucia odpowiedzialności za ten cel, bo staje się on celem ucznia, a nie nauczyciela. To on wybiera.

Uczeń funkcjonuje w jakiejś konkretnej rzeczywistości (**Reality**). Nauczyciel zna tylko jej ułamek, ten związany z konkretnymi sytuacjami, w których ma bezpośredni kontakt z danym uczniem. Nie jest więc ekspertem od jego życia. Żeby uczeń mógł zaplanować swój rozwój, powinien rozejrzeć się i określić, w jakim miejscu jest teraz. Pomogą mu pytania: Co czujesz obecnie? Na jakim etapie rozwoju talentu jesteś? Co już wiesz? Co już osiągnąłeś? Co do tej pory zrobiłeś? Kto/co ci pomaga? Co ci przeszkadza?

Teraz przychodzi czas na planowanie. Etap wymyślania opcji (**Options**) jest najbardziej twórczy, gdyż uczeń może puścić wodze fantazji i wymyślić nawet najbardziej nierealne sposoby rozwijania zdolności. Pomożemy mu, stawiając pytania: Co zrobisz, by osiągnąć cel? Jakie masz możliwości, by go osiągnąć? Gdybyś był Supermanem, co byś zrobił, by osiągnąć cel? Na tym etapie uczeń mnoży różne możliwości, nie myśli o trudnościach. Nauczyciel niczego nie podpowiada, gdyż każda propozycja powinna wyjść od ucznia. To muszą być tylko jego pomysły, dbamy jednak o to, by wśród kreatywnych i zabawnych nieraz pomysłów pojawiły się i takie, które będą realistyczne.

Wreszcie przychodzi czas dokonania wyboru. Na etapie planowania przyszłości (**Will do**) doprowadzamy do wyboru jednej z opcji i szczegółowego zaplanowania jej wdrożenia. Robimy to przy pomocy pytań typu: Którą z opcji wybierzesz? Co zamierzasz zrobić? Jaki będzie twój pierwszy krok? Który z pomysłów jest twoim zdaniem najlepszy? Kiedy to zrobisz? Na jakie etapy podzielisz działania? Jakie przeszkody możesz napotkać na swej drodze? Co zrobisz, by je pokonać? Kogo powiadomisz o swoich działaniach? Kto może ci pomóc? Efektem tego etapu powinien być plan działań, konkretny i szczegółowy. Od ucznia zależeć będzie, czy go wdroży; to już jego odpowiedzialność.

Na etapie wdrażania nauczyciel może jednak dyskretnie towarzyszyć uczniowi, od czasu do czasu pytając, jak mu idzie realizacja planu. Dobrze jest jednak wcześniej uzgodnić z uczniem, czy tego chce, aby nie czuł się przez nas naciskany, lecz wspierany. A to już zupełnie inna historia…

Alicja Guła
konsultant ds. wychowania przedszkolnego
w W-MODN w Elblągu

Agata Urbańska
konsultant ds. edukacji wczesnoszkolnej
w W-M ODN w Elblągu

Jak nie zmarnować talentów dziecka

Wszystkie dzieci rodzą się geniuszami,
a my przez pierwsze sześć lat ich życia
pozbawiamy je tego geniuszu.

„Rewolucja w uczeniu się"
Gordon Dryden & Jennatte Vos

Czym jest talent?

Według Wikipedii: Uzdolnienie (talent) – wrodzone predyspozycje w dziedzinie ruchowej lub artystycznej przejawiające się ponadprzeciętnym stopniem sprawności w danej dziedzinie lub zdolnością do szybkiego uczenia się jej. Czy rzeczywiście mamy świadomość, jakie zdolności drzemią w małych dzieciach? Czy w przypadku małych dzieci możemy zdecydowanie określić, co robią ponad przeciętną i czym wyróżniają się spośród innych? Co stanie się, jeśli nie odkryjemy albo zignorujemy sygnały o szczególnych umiejętnościach? Czy dziś, w dobie pogoni za sukcesem, w dobie mediów promujących TALENTY w różnych dziedzinach życia, wielu uznanych geniuszy miałoby szansę zostać zauważonymi? Czy przedszkole lub szkoła doceniłyby ich nieprzeciętny umysł?

Jeśli wszystkie dzieci są zdolne, jak nie zmarnować wrodzonych talentów?

Każde dziecko, bez względu na swoją inteligencję, musi zdobyć podstawowe umiejętności poznawcze, by mogło logicznie myśleć, postrzegać świat w sposób usystematyzowany i rozsądny, by wiedziało, jak należy się uczyć i by mogło wykorzystać swoją inteligencję przy poznawaniu świata i samodzielnym rozwiązywaniu napotkanych problemów. Niektóre dzieci, zanim jeszcze pójdą do szkoły, zadziwiają nas swoją biegłością w mówieniu, czytaniu, liczeniu, muzyce, sztuce. Jeśli zrobią to wystarczająco mocno, mówimy o ich niezwykłych zdolnościach, talencie, które są im dane jak kolor oczu czy włosów. Tymczasem zdaniem Lwa Wygotskiego rozwój psychologiczny dziecka powinniśmy postrzegać raczej jako osiągnięcie społeczne, a nie indywidualne, czyli nabywane od otaczających je osób ze społecznego, kulturowego i edukacyjnego kontekstu ich życia. Przecież umiejętności i wiedza potrzebna do życia w dużej mierze zależą od miejsca ich urodzenia. Sednem są więc uniwersalne, wyższe funkcje mentalne potrzebne do analizy rzeczywistości. Małe dzieci muszą przede wszystkim rozwinąć umiejętności komunikatywne (rozumienie i bycie rozumianym), poznawcze i samoregulację (umiejętność kierowania swoją własną uwagą i zachowaniem), gdyż to one zdecydują o osiągnięciach twórczych i intelektualnych i związanych z nimi sukcesach edukacyjnych.

O co, nie bacząc na zdolności dziecka, powinni zadbać dorośli ? Jaka jest ich szczególna rola?

Dzieci potrzebują wielu okazji do rozwinięcia poczucia pewności co do własnych zdolności. Najlepiej uczą się wówczas, gdy pomoże im się samodzielnie odkrywać podstawowe zasady. Według Alberta Einsteina, uczenie się to doświadczenie. Wszystko inne to tylko informacja. Dziecko często samo potrafi dojść do odpowiedzi, znaleźć rozwiązanie zdumiewająco skuteczne, ale to musi być jego własna droga. Jego dotychczasowe doświadczenia przechowywane są nie tylko w mózgu, ale we wszystkich częściach ciała, dlatego tak ważny jest fakt, by wiedzę gromadziło na drodze aktywnego działania. Sam proces jest zawsze bardziej pouczający niż jego efekt. Jeśli dziecko zdobywa umiejętności, pomagając koledze, to jest to zdecydowanie korzystniejsze, niż gdy patrzy na czynności wykonywane w perfekcyjny sposób przez dorosłego.

Możliwość osobistego doświadczenia i nazywania tych doświadczeń jest niezbędna do kształtowania kompetencji. Według Brunera doświadczenia stanowią rodzaj budulca, z którego dziecięcy umysł tworzy schematy poznawcze i wykonawcze. Najpierw dziecko uczy się używać prawdziwych przedmiotów i ich modeli, a następnie zaczyna tę samą zasadę przedstawiania stosować w procesach myślowych. Nie wystarcza, gdy tylko patrzy na to, co robią inne dzieci i co poka-

zuje nauczyciel. Dla dziecka wchodzącego w wiek szkolny jego gotowość na przyjmowanie nowej wiedzy, rozwijanie idei, samodzielne dochodzenie do wniosków i tworzenie projektów kompozycji lub konstrukcji jest równie ważna, jak rodzaj przyswajanej przez nie wiedzy. Narodzinom i realizacji pomysłów towarzyszy niepokój, chęć przeżycia czegoś cudownego.

Emocje, które towarzyszą czynnościom intelektualnym, mają tak silny związek z motywacją, że bez nich pomysł nie mógłby w pełni dojrzeć. Już we wczesnej edukacji szkolnej dzieci rozpoczynają walkę o dobre oceny i często tracą zainteresowanie tym, czego się uczą. W krótkim czasie prowadzi to do płytkiego i powierzchownego myślenia spowodowanego szukaniem rozwiązań „na skróty", zorientowanych na szybki efekt . Nawet najmłodsi uczniowie bardzo szybko zaczynają przeliczać wysiłek na stopnie lub minimalne zaangażowanie.

Dzieci, oprócz ambitnych doświadczeń, potrzebują prawdziwego wsparcia. Aby mogły uczyć się przez działanie, nie mogą bać się oceny i opinii nauczyciela, rodziców, innych dorosłych, rówieśników, ale również własnego krytycyzmu. Warto przy tym zaznaczyć, że to, co wie i mówi nauczyciel, nie jest ważniejsze od tego, jak mówi i jaki jest jego stosunek do dziecka. Zachęcający gest, przyjazna mina i ciepły ton głosu są ważniejsze niż precyzyjne wyjaśnienia lub zapewnienia dorosłych. Nauczyciel natomiast przy pomocy specjalnie przemyślanych strategii (metod) na bazie pozytywnych emocji dziecka może sprawić, że w trakcie nauki buduje ono wiarę we własne siły, wysoką samoocenę, ciekawość i chęć jej zaspokojenia. Zaangażowanie wszystkich zmysłów (działanie z wykorzystaniem muzyki, rytmu, obrazu, dotyku, uczuć) nawet dla ludzi dorosłych to nic innego jak powrót do dziecięcych sposobów poznawania świata. Najbardziej skuteczne metody szybkiego uczenia są proste, przyjemne i dostarczają dobrej zabawy. Jedynie nauczyciel wie, że ma tu miejsce nauczanie.

Aby rozwijać intelekt dziecka, dorośli powinni zadbać o właściwy rozwój umiejętności samoobsługowych. W trakcie opanowywania czynności samoobsługowych dziecko uczy się mądrze organizować swoją aktywność tak, aby osiągnąć cel. Dowiaduje się, że pewne sytuacje są konieczne i musi je zaakceptować. Sprawne wykonanie czynności związanych z obsługą siebie sprawia, że chwalone dziecko ma poczucie pożytecznego działania, sprawstwa i słusznie odczuwa dumę. Te wspaniałe doznania dziecko przenosi na inne sytuacje zadaniowe, a także na inne dziedziny aktywności.

Czasem jako dorośli zapominamy, **że wiedza o właściwościach otaczającej nas materii nie jest wrodzona.** To, co jest proste i oczywiste dla dorosłego, wcale nie jest takie dla dziecka. Dorośli nie mają problemów z klasyfikowaniem i porządkowaniem przedmiotów, gdyż doświadczenie i posiadane informacje pozwalają na szybkie wyciągnie wniosków. Łatwość, z jaką to czynią, pozwala im zapomnieć, że dzieci potrzebują czasu i wielu sprzyjających okoliczności, aby procesy myślowe potrzebne do logicznego pojmowania mogły mieć miejsce. Odpowiednie instruowanie przyczynia się do intelektualnego rozwoju dziecka i zapoczątkowuje szereg procesów rozwojowych, które wymagają od dorosłego właściwych wskazówek. Dziecko musi wykonać cały szereg eksperymentów i zgromadzić wartościowe, osobiste doświadczenia. Uchwycenie tych operacji w sposób graficzny pozwala dzieciom „zobaczyć" myślenie, niewidzialne cechy przedmiotów i zdarzeń (ukrytą rzeczywistość), które charakteryzują sposób postrzegania świata przez dorosłych.

Co to znaczy wspierać rozwój dziecka bez jego przyspieszania? Przygotowanie dzieci do wyzwań edukacyjnych, z jakimi zmierzą się w życiu, należy zarówno do rodziców, jak i nauczycieli. Powinni oni wykorzystywać codzienne sytuacje lub organizować zabawy (np. badawcze) i w trakcie ich przebiegu prowadzić rozmowy, które pomogą dzieciom w dostrzeganiu zachodzących w otoczeniu zmian, ustalaniu, które są ważne, a które mniej ważne, a także w przewidywaniu tego, co się zdarzyć może. **Gdy dzieci angażują się w zabawę, ich skupienie i zaangażowanie w spełnienie zadania jest znacznie większe niż wtedy, gdy przychodzi im wykonywanie działań „o charakterze akademickim"**, które tak często wymyślane są przez dorosłych. To właśnie w trakcie zabawy dziecko zawsze zachowuje się ponad swój wiek, wychodzi poza swoje codzienne zachowania, jest twórcze i kreatywne (przerasta siebie o głowę). Związek pomiędzy zabawą a rozwojem należy porównać do związku pomiędzy nauką a rozwojem.

Zbyt często dorośli chcą widzieć w dzieciach geniuszy, zamiast starać się „uruchomić" ich wszystkie możliwości. Najważniejszą rzeczą nie jest to, co dzieci już umieją i czym mogą się popisać. Dużo ważniejsza jest ich chęć do zdobywa-

nia wiedzy, umiejętność uczenia się od innych, umiejętność myślenia, uruchamiania wyobraźni, umiejętność wyciągania wniosków, opowiadania, rysowania..., a przede wszystkim wiara w siebie i w swoje umiejętności oraz wyrażania własnego stosunku do otaczającego je świata.

Psychologicznego rozwoju dziecka z pewnością nie można zostawić przypadkowi. Warto zadać sobie pytanie, jak projektować sytuacje edukacyjne, które umożliwiają każdemu dziecku zamanifestowanie jego geniuszu? Najbardziej interesująca edukacja, jaką można im zaproponować, to nie szkoła odpowiedzi, tylko szkoła pytań. Jeśli rzeczywiście zależy nam, by z dzieci wyrośli myślący ludzie, musimy uczynić z nich myślące dzieci. Kiedy dziecko poczuje, że jest w czymś dobre, to nabierze odwagi, a trudności nie będą go deprymować. Natomiast nauczyciel swoim talentem może mądrze edukować, tj. wyciągać, wydobywać, poprowadzić (z łac.ēdūcō).

dr inż. Krzysztof Błaszczak
konsultant ds. chemii
w W-MODN w Elblągu

Współczesna polska szkoła – kuźnią talentów

1. Wstęp

„Nie powinno zabraknąć dobrych ludzi lubiących dzieci i dbających o ich sprawy, mających różne pasje i zainteresowania. Ważne, by umieli zapalić innych. Sukces, podobnie jak porażka jest udziałem wielu ludzi. Nie ma wybitnych uczniów bez wybitnych nauczycieli”.
J. Lipszyc

Głównym zadaniem szkoły jest dbanie o optymalny rozwój każdego ucznia, także ucznia zdolnego. Każde dziecko, przychodząc na świat, jest wyjątkowe i każde przynosi ze sobą bagaż różnych możliwości, w tym i zdolności. Szkoła, a w niej nauczyciel, jest pierwszą instytucją, która diagnozuje ucznia i wskazuje kierunek jego rozwoju. Czy to nastąpi i talent zostanie zauważony, zależy od wielu czynników, między innymi od zaangażowania i aktywności pedagoga, jego umiejętności pedagogicznych i kompetencji, dobrego słowa dla ucznia i jego odpowiedniej motywacji. Ustalenie tego, czy dzieci mają jakieś zdolności specjalne jest bardzo trudne i powinno odbyć się w możliwie jak najwcześniejszym wieku, a czyniąc to, powinniśmy mieć na uwadze, że każde dziecko jest inne i należy wykazać respekt dla jego indywidualności. Zatem można talent dostrzec i doprowadzić go do rozkwitu, ale mówi się też, że można talent zniszczyć i wypaczyć, zmarnować - „nauczyciel, który usiłuje nauczać, nie rozbudzając w uczniu pragnienia wiedzy, kuje zimne żelazo” (Horace Mann).

Do najczęściej stosowanych metod identyfikacji zdolności uczniów zaliczamy: diagnozę psychologiczną (testy inteligencji, zdolności specjalnych, osobowości), diagnozę pedagogiczną (testy osiągnięć szkolnych, wewnątrzszkolny system monitorowania, klasówki, sprawdziany, egzaminy), nominacje nauczycieli, ekspertów, rodziców i rówieśników oraz udział w konkursach, olimpiadach i zawodach, oryginalne wytwory. Często mówi się, że na efektywność uczenia się (skuteczność) ma wpływ poziom inteligencji (IQ), co nie jest prawdą.[1] Na efektywność uczenia się ma wpływ szereg czynników zmiennych, jak: zdolności, kreatywność, motywacja ucznia, cechy środowiska (środowisko rodzinne, szkolne). Bez wsparcia środowiska dziecko zdolne nie ma szans pełnego wykorzystania swojego wrodzonego potencjału, nie rozwinie w pełni swoich predyspozycji. Nauczyciel może – i powinien – odegrać dużą rolę we wzbudzaniu silnej motywacji do zdobywania wiedzy, opanowania umiejętności oraz do pokonywania licznych trudności, jakie występują na drodze stałego rozwoju człowieka uczącego się.

Moje kilkudziesięcioletnie doświadczenia w pracy jako nauczyciela i konsultanta oraz obserwacje środowiska szkolnego wskazują na ogromną potrzebę doskonalenia nauczycieli, pedagogów szkolnych i motywowania w tym zakresie.

W artykule tym chciałbym zwrócić uwagę na to, aby pedagog chciał dostrzec w uczniu jego wrodzone predyspozycje „do czegoś”, by dał mu szansę na indywidualny rozwój, by znalazł dla niego

1. M. Ledzińska, O niektórych mitach na temat uczniów zdolnych, „Psychologia w szkole”, nr 4, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2008.

czas, by przekonał się, jak dużo od Niego zależy w dalszm rozwoju ucznia, by dał uczniowi skrzydła, co pozwoli mu się wznosić wyżej i wyżej, pokonywać bariery, być pewnym siebie, uwierzyć we własne możliwości, poszerzać horyzonty. Zatem przybliżam wybrane definicje, zwracam uwagę na pewne aspekty, które mają ścisłe powiązane z „obszarem zdolności".

2. Uczeń zdolny w świetle przepisów prawa oświatowego

Nie ma jednego dokumentu prawnego, który regulowałby wszystkie aspekty związane z diagnozą, nauczaniem i promocją ucznia szczególnie uzdolnionego. Wiodącym aktem prawnym jest ustawa o systemie oświaty oraz przepisy wykonawcze (wg stanu na dzień 1.12.2015):

1. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (DzU z 2015 r. poz. 357);
2. Rozporządzenie MENiS z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (DzU Nr 61, poz. 624 z późn. zm.);
3. Rozporządzenie MENiS z dnia 19 grudnia 2001 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki (DzU z 2002 r., Nr 3, poz. 28);
4. Rozporządzenie MENiS z dnia 29 stycznia 2002r. w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (DzU Nr 13, poz. 125);
5. Rozporządzenie MENiS z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (DzU Nr 15, poz. 142 z późn. zm.);
6. Rozporządzenie MENiS z dnia 9 kwietnia 2002r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (DzU Nr 41, poz. 362);
7. Rozporządzenie MENiS z dnia 30 lipca 2002 r. w sprawie warunków tworzenia, organizacji oraz działania klas i szkół sportowych oraz szkół mistrzostwa sportowego (DzU z 2002 r., Nr 126, poz. 1078);
8. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 czerwca 2005 r. w sprawie stypendiów Prezesa Rady Ministrów, ministra właściwego d/s kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (DzU z 2005 r. Nr 106, poz.890);
9. Rozporządzenie MEN z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (DzU z 2007 r., Nr 83, poz. 562, z późn. zm.);
10. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu i toku nauki w szkołach artystycznych nierealizujących kształcenia ogólnego (DzU z 2010 r. Nr 61, poz. 381);
11. Rozporządzenie MEN z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (DzU z 2013 r., poz.532);
12. Konwencja o Prawach Dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (DzU z 1991 r. Nr 120, poz. 526; z 2000 r. Nr 2, poz. 11).

3. Definicje zdolności, uzdolnień, talentu i geniuszu

„Talent jak kwiat - na kamieniu nie urośnie, potrzebuje przyjaznego środowiska"
Autor nieznany

W naukach społecznych nie ma chyba innego bardziej nieokreślonego i trudnego terminu do zdefiniowania, jak zdolności, talent, uzdolnienia, genialność. Prowadzone badania różnic indywidualnych nie dają jednoznacznych definicji tych pojęć, wręcz odwrotnie literatura podaje wielość znaczeń różnych autorów, spośród których klika przytaczam poniżej.

Zdolności

Z. Pietrasiński definiuje zdolności, jako właściwości psychiczne, które są warunkiem pomyślnego wykonania jakiegoś działania.[2]

Zdaniem W. Panka zdolności to właściwości psychiczne funkcjonalnie związane z podłożem organicznym, stanowiące stosunkowo trwałe syntetyczne cechy osobowości człowieka, uformowane przez działanie i temu działaniu służące, czyli

2. Z. Pietrasiński, Myślenie twórcze, Warszawa 1969.

warunkujące sprawne i skuteczne wykonywanie prostych, złożonych i coraz bardziej skomplikowanych czynności i działań w procesie uczenia się i pracy.[3]

W. Okoń uważa, że zdolność przejawia się w łatwości, szybkości i niezawodności potwierdzenia i przetwarzania informacji, umiejętności podejmowania decyzji oraz w skutecznym samodzielnym i twórczym działaniu.[4]

Zdolności, zdaniem J. Reykowskiego, są to warunki wewnętrzne, dzięki którym ludzie zaangażowani, a więc o tej samej motywacji i jednakowo przygotowani, opanowują daną działalność niejednakowo szybko, a poziom osiągniętych przez nich rezultatów jest różny. O tych, którzy opanowują określoną działalność lepiej, można powiedzieć, że mają wyższe zdolności w danej dziedzinie.[5]

Uzdolnienia

B. M. Tiepłow uzdolnieniami nazwał szereg zdolności, które są potrzebne do pomyślnego wykonania pewnych działań, natomiast wg S. Gerstmanna to szereg zdolności, które są podstawą sprawnego i złożonego działania[6].

Uzdolnienia często utożsamiane są ze zdolnościami specjalnymi: uzdolnienia artystyczne, muzyczne, plastyczne, techniczne oraz teoretyczne.

Talent

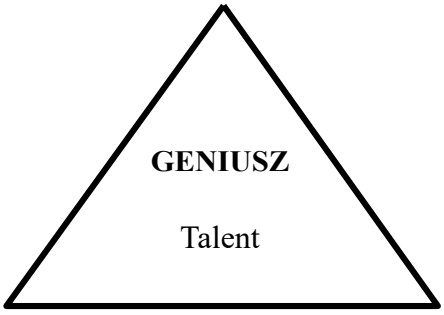
Talent definiowany jest przez B. Hornowskiego jako swoiste połączenie różnych uzdolnień, które stwarzają możliwość twórczego wykonywania jakiegoś zadania na najwyższym poziomie.[7]
J. Strelau przez talent rozumie wybitne zdolności specjalne, urzeczywistniające się dzięki interakcji czynników wewnętrznych i zewnętrznych.[8]
„W psychologii pojawiły się próby ustalenia warunków mających duże znaczenie w kształtowaniu talentu. Wymienia się interakcję takich czynników, jak: wysoki poziom uzdolnień specjalnych, iloraz inteligencji powyżej przeciętnej, wysoki poziom uzdolnień twórczych, odpowiednia struktura osobowości zabezpieczająca efektywność działania często wbrew przeciwnościom, aktywność własna, środowisko społeczne sprzyjające rozwojowi uzdolnień oraz czynnik losowy (trochę szczęścia - znaleźć się we właściwym miejscu i czasie).”[9]

Geniusz

„Wszystkie marzenia mają w sobie ziarno prawdy, a geniusz polega na poznawaniu marzeń, z których można wydobyć te ziarna”
Hans Selye

„To pojęcie jest zarezerwowane dla człowieka, którego dzieło okazało się przełomowe dla dalszego rozwoju i postępu cywilizacyjnego – w nauce, technice, kulturze, życiu społecznym.”[10]
Zdaniem B. Hornowskiego genialność to wysoki poziom zdolności przejawiających się w tworzeniu czegoś zupełnie nowego i ważnego; najwyższy stopień uzdolnienia; niezwykła umysłowość; nieprzeciętny talent; potocznie: wybitne zdolności.[11]

Hierarchię omówionych pojęć w formie piramidy przedstawia wykres 1.
Wykres 1. **Hierarchiczny układ pojęć.**

Źródło: R. E. Bernacka, Zdolności a uzdolnienia, „Wychowawca”, nr 1, 2006.

O talencie możemy zatem mówić w odniesieniu do wybitnych zdolności, spotykanych u niewielu uczniów. O zdolnościach i uzdolnieniach – w odniesieniu do niemal wszystkich uczniów.

Definicje dziecka (ucznia) zdolnego:

Wg I. Borzym dzieci zdolne to te, które mają wyraźne osiągnięcia w jakiejś dziedzinie.[12]

Zdaniem W. Panka to uczeń „[…], który w sy-

3. W. Panek, Zachowanie się szczególnie zdolnych uczniów w sytuacjach szkolnych, Białystok 1977.
4. W. Okoń, Słownik pedagogiczny, PWN, Warszawa 1991.
5. J. Reykowski, Z zagadnień psychologii motywacji, PWE, Warszawa 1977.
6. R. A. Glonka, Uczeń zdolny - przegląd pojęć i definicji, SODN, 2005.
7. B. Hornowski, Rozwój inteligencji i uzdolnień specjalnych, WSiP, Warszawa 1978.
8. J. Strelau, Psychologia różnic indywidualnych, Warszawa 2006.
9. T. Kosiarek, Wybrane definicje zdolności, uzdolnień, talentu, ORE, Warszawa 2009.
10. Ibidem
11. B. Hornowski, Rozwój inteligencji... .
12. I. Borzym, Uczniowie zdolni, PWN, Warszawa 1979.

tuacjach szkolnych wykazuje lepsze przystosowanie się do nich dzięki stosunkowo dużej zdolności rozwiązania problemów, myśleniu twórczemu, osiąganiu wysokich rezultatów w nauce, wykazywaniu wszechstronnych lub specjalnych uzdolnień, żywej wyobraźni, bogatym, lecz ukształtowanym zainteresowaniom oraz specyficznemu sposobowi uczenia się, powiązanemu z umiejętnością korzystania z ponadobowiązkowych źródeł wiedzy".[13]

M. Tyszkowa mianem uczniów zdolnych określa jednostki o ponadprzeciętnych, a także wybitnych ogólnych zdolnościach umysłowych, związanych z wysokim ilorazem inteligencji, lub zdolnościach kierunkowych – specjalnych.[14]

Zgodnie z tradycyjnym podejściem, uczniowie zdolni to tacy, którzy charakteryzują się wysokim ilorazem inteligencji (powyżej 120).[15]

W literaturze przedmiotu D. Nakoneczna wyróżnia 5 grup uczniów zdolnych:[16]

- Uczniowie o wysokich zdolnościach intelektualnych, którzy odznaczają się równie wysokimi osiągnięciami w zakresie większości przedmiotów wykładanych w szkole.
- Uczniowie o dość dużych uzdolnieniach intelektualnych, którzy osiągają wysokie wyniki w zakresie niektórych – wybranych przedmiotów kształcenia.
- Uczniowie, którzy nie są ponadprzeciętnie zdolni, a dobre wyniki w nauce zawdzięczają głównie własnej pracowitości oraz opiece ze strony środowiska społecznego.
- Uczniowie o dużych zdolnościach intelektualnych, którzy nie osiągają zadowalająco wysokich wyników w nauce.
- Uczniowie z ukrytymi talentami, które zostają ujawnione nie za pomocą testów, lecz na skutek działania silnych bodźców mobilizujących do pracy oraz w wyniku zapewnienia uczniom odpowiednich warunków do tworzenia.

Cechy dziecka zdolnego (typowe dla dzieci w wieku 5-7 lat) wyróżniające dziecko zdolne spośród innych[17]:

Łatwe zapamiętywanie i uczenie się nowych rzeczy, natychmiastowe zrozumienie problemów. Około 1/3 dzieci zdolnych przed rozpoczęciem szkoły umie czytać i liczyć do 100.

Zadawanie pytań, zainteresowanie światem, bystra obserwacja i spostrzegawczość.

Wykonywanie zadań umysłowych z przyjemnością, umiejętność skupienia uwagi przez długi czas na tym, co dziecko interesuje. W nielicznych przypadkach dzieci ujawniają już konkretne zainteresowanie i uzdolnienia kierunkowe.

Wymyślanie nowych zabaw, opowiadań, sytuacji realnych lub abstrakcyjnych. Ciekawe, oryginalne pomysły, bogata wyobraźnia, potrzeba wyrażania myśli lub emocji za pomocą różnych form plastycznych, w formie słów, ruchu lub muzyki.

Niezależna postawa wobec innych. Potrafi bronić swoich racji, jest samodzielna w pracy.

Posiadanie trzech spośród powyższych cech oznacza, że dziecko ma szanse być w przyszłości jednostką wybitną. Dziecko zdolne, nie rozpoznane w porę i nie otoczone właściwą opieką ze strony domu i szkoły, nie wykorzysta w pełni wrodzonych predyspozycji.

Ważne!

W rozwijaniu zdolności i talentu dziecka zasadniczą rolę odgrywa rodzina. Lewis proponuje rodzicom zapamiętać dwie „złote zasady"[18]:

- Zasada 1: Twoje zdolne dziecko jest przede wszystkim dzieckiem, a dopiero potem dzieckiem zdolnym.
- Zasada 2: Nic na siłę!

Istotę misji pracy nauczyciela oddaje bardzo dobrze poniższa przypowieść[19]:

„Pewien człowiek odwiedził mistrza, chcąc zostać jego uczniem. W rozmowie mistrz mu powiedział:
– Możesz ze mną zamieszkać, ale nie staraj się za mną iść. -
– Za kim więc mam iść?
– Za nikim. W dniu, w którym pójdziesz za kimś, przestaniesz iść za prawdą i być sobą".

4. Charakterystyka ucznia zdolnego

„Jeżeli traktować człowieka tak, jakby był tym, kim mógłby być, stanie się nim"
Wolfgang Goethe

13. W. Panek, Zachowanie się... .
14. M. Tyszkowa, Zdolności, osobowość i działalność uczniów, PWN, Warszawa 1990.
15. B. Dyrda, Zjawiska uczniów zdolnych. Rozpoznawanie i przeciwdziałanie, Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2007.
16. D. Nakoneczna, Kształcenie wielostronne stymulujące rozwój uzdolnień, WSiP, Warszawa 1980.
17. http://pppbil.fm.interia.pl , Dziecko zdolne.
18. D. Lewis, Jak wychować dziecko zdolne, tł. A. Pawełczak, Rebis, Poznań 1998.
19. B. Ochmańska, Czy polska szkoła może stać się kuźnią talentów, „Trendy – uczenie się w XXI wieku", nr 2, 2009.

„Odkryj i maksymalnie wykorzystaj zarówno zdolności własne, jak i swoich wychowanków”
Witold Dobrołowicz

Mówi się, co również potwierdzam na podstawie własnych obserwacji w długoletniej pracy w szkole jako nauczyciel, że uczeń zdolny ma różne problemy emocjonalne i społeczne, które to wpływają negatywnie na funkcjonowanie uczniów w szkole, jak też w grupie rówieśniczej. Problemy te mogą być przyczyną zakłócającą ujawnianie się rzeczywistych zdolności uczniów. B. Dyrda (2007) opracowała zestawienie pozytywnych zachowań dzieci zdolnych i odpowiadające im negatywne reakcje, jakie mogą się pojawić w różnych sytuacjach, co przedstawiono w tabeli 1.[20]

Tabela 1. **Pozytywne i negatywne zachowania ucznia zdolnego**

POZYTYWNE	NEGATYWNE
Uczy się szybko, chętnie i łatwo	Jest niecierpliwy, szybko się nudzi
Ma wysokie wymagania względem siebie i innych	Jest nadmiernym perfekcjonistą
Ma wysoki poziom oceny moralnej	Jest obojętny na zasady dobrego wychowania i nie ulega autorytetom
Jest ciekawy świata	Zadaje jednocześnie zbyt wiele pytań
Stawia sobie nowe wyzwania	Nie potrafi pogodzić się z brakiem możliwości osiągnięcia wytyczonego celu
Jest wewnętrznie zmotywowany	Jest nadmiernie uparty i nieustępliwy
Dąży do przewodzenia ludźmi	Jest nadmiernie dominujący lub uległy
Pracuje samodzielnie, sprawnie i skutecznie	Ma tendencje do manipulacji otoczeniem, jest kłótliwy
Ma wysokie oczekiwania wobec siebie i innych	Jest nietolerancyjny
Jest kreatywny	Czasami przeszkadza innym w pracy (na lekcji), jest hałaśliwy i pretensjonalny
Potrafi łatwo się koncentrować	Lekceważy ludzi i problemy
Jest wrażliwy i empatyczny	Jest nadwrażliwy na krytykę i ocenę, egocentryczny
Jest energiczny	Przejawia nadmierną aktywność
Jest niezależny, preferuje pracę indywidualną	Jest konformistyczny i konfliktowy
Posiada różnorodne zainteresowania i zdolności	Bywa niezorganizowany, nadmiernie zużywa energię na jednym polu zainteresowań
Ma duże poczucie humoru	Może przesadnie żartować z innych, cyniczny

Na podstawie wybranych cech ucznia zdolnego (załącznik nr 1) nauczyciel czy pedagog szkolny mogą dokonać diagnozy wśród uczniów, co im ułatwi dostrzeżenie ucznia zdolnego wśród grupy. J. Smutny proponuje swoje narzędzie dla nauczyciela/pedagoga szkolnego do oceny ucznia uznanego za uzdolnionego na podstawie zachowań (załącznik nr 2).[21]

Dokonując opisu sylwetki ucznia zdolnego w otaczającej go rzeczywistości szkolnej, można wyróżnić zachowania, które wynikają z jego nadpobudliwości i nadwrażliwości. Zachowania te opisała B. Dyrda (2007), a przedstawiono je w tabeli 2.[22]

Rodzaj nadwrażliwości/ nadpobudliwości	Typowe zachowania obserwowane przez nauczyciela
Intelektualna	- niecierpliwość, - zmienność, - słomiany zapał, - wielość pomysłów i trudności w ich realizacji, - potrzeba natychmiastowego uzyskania odpowiedzi, - wymądrzanie się, - zbytnia pewność siebie i zarozumiałość, - przerywanie wypowiedzi innych, - kończenie wypowiedzi za innych, - narzucanie własnego toku myślenia, - brak samokrytycyzmu, - potrzeba komentowania wszystkiego.

20. B. Dyrda, Zjawiska niepowodzeń szkolnych... .
21. J. F. Smutny , Charakterystyka zachowań ucznia uznanego za uzdolnionego, „Trendy – uczenie się w XXI wieku”, nr 2, 2009.
22. B. Dyrda, Zjawiska niepowodzeń szkolnych... .

Emocjonalna	- zamykanie się w sobie, - nadmierna płaczliwość, - wybuchowość i kłótliwość, - brak empatii, - manipulacja innymi, - brak wiary w siebie, - drażliwość, - impulsywność, - złośliwość, - upór, - branie wszystkiego do siebie i ostentacyjne obrażanie się, - częste zmiany nastrojów.
Psychomotoryczna	-wzmożone napięcie, - wiercenie się, kręcenie, niemożność usiedzenia w miejscu, - bawienie się przedmiotami, - nieporadność ruchowa, - trudności w utrzymaniu dyscypliny, - niecierpliwość, - bałagan w miejscu pracy, - ogólne pobudzenie, - ruchowe zaangażowanie w wypowiedź, - wzmożona aktywność ruchowa, - niedokładne wykonywanie zadań, chaotyczność.
Wyobrażeniowa	- skłonność do nadmiernego fantazjowania, - wyolbrzymianie faktów, - życie we własnym wyobrażonym świecie, - izolacja, - rozkojarzenie, - zamartwianie się przyszłością, - trudności ze skupieniem uwagi, - marzenie na jawie.
Zmysłowo-sensoryczna	- nadmierna mimika i gestykulacja, - tiki nerwowe, - nieadekwatne reakcje, - nieumiejętność skupienia myśli.

5. Syndrom nieadekwatnych osiągnięć szkolnych

„Każdy z Twoich uczniów może być człowiekiem sukcesu, trzeba mu w tym pomóc”
Autor nieznany

„W przypadku uczniów zdolnych spodziewamy się satysfakcjonujących osiągnięć szkolnych. Nie wszystkie jednak dzieci z ponadprzeciętnymi możliwościami wykorzystują je w pełni, bardzo często wiele z nich ponosi fiasko w dziedzinach, w których mogłyby odnosić sukcesy. W pracy z uczniami zdolnymi należy zdawać sobie sprawę, iż niektóre czynniki, np.: nierówne tempo rozwoju intelektualnego, różnice osobowościowe, negatywne oddziaływanie środowiska szkolnego czy domowego mogą drastycznie wpłynąć na szkolne funkcjonowanie tych uczniów i spowodować obniżenie i pogorszenie wyników w nauce. Na podstawie obserwacji praktyki pedagogicznej oraz analiz wyników badań naukowych zauważamy, iż wśród uczniów zdolnych mamy do czynienia z problemem niepowodzeń szkolnych.”[23] Wysokie uzdolnienia nie są gwarancją osiągania wysokich wyników w szkole. U uczniów zdolnych trudności edukacyjne często spowodowane są przez tzw. *syndrom nieadekwatnych osiągnięć szkolnych (SNOS)*, czyli rozbieżność pomiędzy potencjalnymi możliwościami a faktycznymi osiągnięciami i może obejmować nawet do 50% populacji dzieci zdolnych[24]. Zjawisko to może być spowodowane[25]:

- *czynnikami wewnętrznymi, takimi jak:*
- niechęć do przyjmowania wiedzy z wykorzystaniem metod podających, werbalnych,
- brak motywacji do nauki treści uznawanych za nieciekawe,
- nieumiejętność uczenia się,
- absencja w szkole,
- nieumiejętność samodzielnej pracy,
- lenistwo,
- niezdyscyplinowanie,
- chorowitość;
- *czynnikami społecznymi, do których należą:*
- brak zrozumienia potrzeb poznawczo-emocjonalnych ze strony rodziny, nauczycieli i rówie-

23. B. Dyrda, Zjawiska niepowodzeń szkolnych...
23. B. Dyrda, Zjawiska niepowodzeń szkolnych... .
24. B. Dyrda, Trudności w nauce szkolnej uczniów zdolnych, czyli słów kilka o syndromie nieadekwatnych osiągnięć szkolnych,”Trendy – uczenie się w XXI wieku”, nr 3, 2010.
25. B. Dyrda, Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć jako niepowodzenie szkolne uczniów zdolnych. Diagnoza i terapia, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2000.

śników,
- negatywny wpływ grupy rówieśniczej,
- niski status społeczny rodziny, ubóstwo, rozbicie rodziny, zaburzona komunikacja, niewłaściwe postawy rodziców (nadopiekuńczość lub wrogość, odrzucenie lub brak zainteresowania, niekonsekwencja, rozpieszczanie, sprzeczność wymagań, nieadekwatność oczekiwań, niezrównoważenie, obdarowanie dzieci nadmierną władzą, powodowanie konfliktów lub napięć);

• *czynnikami związanymi z procesem dydaktyczno-wychowawczym, takimi jak:*
- zła organizacja i przebieg procesu kształcenia,
- brak indywidualizacji kształcenia,
- nieadekwatna postawa nauczyciela – brak zainteresowania uczniem lub negatywne jego traktowanie,
- stosowanie negatywnych wzmocnień (złe oceny, komentarze, ośmieszanie, etykietowanie, np. „niesforne, złośliwe, nieznośne" itp.),
- dominacja metod podających,
- zbyt niskie wymagania względem uczniów,
- zbyt łatwe zadania,
- niesprecyzowane cele nauczania lub ustalenie celów nierealnych,
- brak odpowiedniej diagnozy psychospołecznej lub brak przygotowania do pracy z uczniem zdolnym,
- nieadekwatne wymagania,
- uleganie efektowi samospełniającego się proroctwa związanemu z oczekiwaniami nauczycielskimi względem uczniów.

6. Jak wspierać i rozwijać talenty? - proponowane metody i formy pracy

„Im mniej mówisz Ty, a im więcej mówią Twoi uczniowie tym bardziej jesteś skuteczny jako NAUCZYCIEL"
C. Ornstein

Bywa czasem tak, że w realiach polskiej szkoły uczeń zdolny to uczeń trudny. System szkolnictwa jest raczej nastawiony na ucznia przeciętnego. Uczeń, który przejawia swoje predyspozycje „ku czemuś" (szczególne uzdolnienia), ma inne potrzeby i możliwości, zatem wymaga indywidualnego traktowania, co w warunkach przeciętnej klasy szkolnej (np. duża liczebność uczniów, brak podziału na grupy laboratoryjne w ramach przedmiotów przyrodniczych, brak komputerów w każdej klasie, brak pomocy dydaktycznych etc.) jest bardzo trudne do zrealizowania.

Głównymi metodami, które warto stosować w pracy z uczniem szczególnie zdolnym, są[26]:

• *metody aktywizujące, zachęcające do dostrzegania i rozwiązywania problemów i podejmowania własnych działań samokształcących:*

„Co usłyszę, zapomnę.
Co zobaczę, zapamiętam.
Co zrobię, zrozumiem.
Ale jak już zrozumiem, to już zapamiętam".
Konfucjusz

Należą do nich:
- metody poszukujące: metoda problemowa i jej odmiany; problemy otwarte i zamknięte, problemy typu „odkryć" i „wynaleźć", problemy intelektualne oraz problemy teoretyczne i praktyczne,
- metody heurystyczne, np.: burza mózgów czy synektyka,
- metody rozwijające myślenie konwergencyjne, uczące myślenia algorytmicznego, dyscypliny, dokładności i systematyczności,
- techniki szybkiego uczenia, np. szybkiego czytania i mnemotechniki.

Pedagog szkolny może i powinien wyposażyć uczniów w takie umiejętności, które pozwolą im poradzić sobie ze zmieniającą się rzeczywistością. Rola nauczyciela, jaką powinien dziś pełnić, jako aktywny przewodnik, ekspert od nauczania, inspirator czynności uczniów, organizator sytuacji sprzyjających uczeniu się, jest bardzo odpowiedzialna i bardzo trudna, a zatem wymaga zmiany metod pracy nauczyciela z podających, związanych z eksponowaniem siebie, na aktywizujące, skierowane na aktywność ucznia. Jednocześnie nauczyciel chemii, biologii, fizyki, przyrody *„jest zobligowany kształcić istotne umiejętności przedmiotowe, np. umiejętność obserwacji i opisu zjawisk chemicznych zachodzących w otaczającym nas świecie, formułowania hipotez, analizowania i interpretowania wyników obserwacji i doświadczeń wraz z oceną ich wiarygodności, umiejętności postępowania zgodnego z zasadami dbałości o własne zdrowie i ochronę środowiska".*[27]

• metody rozwijające umiejętności komunikacyjno-społeczne:

26. M. Jabłonowska, J. Łukasiewicz-Wieleba, Model pracy z uczniem szczególnie uzdolnionym, MEN 2010.
27. B. Borowska, V. Panfil, Metody aktywizujące w edukacji biologicznej, chemicznej i ekologicznej, Wyd. TEKST, Bydgoszcz 2001.

- metody praktyczne, np. metoda projektów, metody zadaniowe, metody integracyjne i uczące współpracy, gry dydaktyczne,
- dyskusje uczące doboru trafnych argumentów oraz szacunku dla innych osób,
- trening twórczości integrujący w sobie wiele różnorodnych metod heurystycznych.

• metody umożliwiające ekspresję ucznia w wybranych przez siebie dziedzinach oraz gwarantujące poznanie i zrozumienie osób wybitnych i ich dokonań; metody te kształtują system wartości, poczucie estetyki oraz umożliwiają znalezienie inspiracji i mistrzów:

- metody waloryzacyjne, eksponujące zarówno ekspresyjne (np. inscenizacje, symulacje, drama, metody wykorzystujące środki plastyczne lub muzyczne, itp.), jak i impresyjne (np. udział w przedstawieniach, wystawach, spotkaniach z pisarzami, muzykami itp.).

• metody ewaluacyjne, które pozwalają na dokonywanie samooceny podejmowanych i zrealizowanych zadań, konstruktywną ocenę działań innych osób oraz przyjmowanie oceny od innych osób, w szczególności rówieśników.

Formy opieki i pracy nauczyciela z uczniem zdolnym:

- wycieczki edukacyjne i naukowe,
- przygotowanie do konkursów tematycznych,
- przygotowanie do konkursów i olimpiad przedmiotowych, turnieje, kluby dyskusyjne, fora internetowe, festiwale naukowe, artystyczne,
- koła zainteresowań,
- udostępnianie różnych materiałów i tworzenie dostępu do różnych źródeł,
- dodatkowe konsultacje,
- praca dodatkowa, np. zadania domowe, zróżnicowane zadania domowe,
- indywidualizacja (praca indywidualna) na lekcji,
- stopniowe zwiększanie wymagań edukacyjnych,
- prezentacja umiejętności uczniów zdolnych,
- referaty, prezentacje tematyczne,
- prowadzenie zajęć wg programów autorskich,
- organizowanie szkół czy klas autorskich, uwzględniających zainteresowania ucznia,
- utrzymanie wysokiego poziomu trudności zadań stawianych uczniom zdolnym,
- możliwość korzystania z nowoczesnej bazy dydaktycznej (pracowanie, biblioteka elektroniczna, kompleksy sportowe, itp.),
- wykorzystanie podczas zajęć wiadomości pozaszkolnych uczniów,
- indywidualny tok nauki,
- indywidualne programy nauczania,
- podwójna promocja, czyli „przeskakiwanie klas" prowadzące do przyspieszonego toku nauczania,
- grupowanie uczniów wg poziomu zdolności i rodzaju zdolności,
- angażowanie do pracy z uczniem zdolnym nauczycieli specjalnych, kreatywnych,
- wymiana z uczniami ze szkół zagranicznych,
- udział w obozach naukowych (przedmiotowych i interdyscyplinarnych),
- organizowanie zajęć laboratoryjnych,
- udział w zajęciach pozaszkolnych np. domach kultury, klubach, ośrodkach sportowych,
- pełnienie przez ucznia roli asystenta podczas lekcji i podczas pomocy koleżeńskiej uczniom o mniejszym potencjale intelektualnym,
- uczenie przyjmowania informacji zwrotnych i pomoc w radzeniu sobie z niepowodzeniami,
- zajęcia otwarte na uczelniach dla uczniów,
- współpraca z pracownikami naukowymi,
- udział w studenckich kołach naukowych,
- zapraszanie uczniów przez uczelnie na wykłady, konferencje, seminaria czy warsztaty twórcze i oswojenie uczniów zdolnych z atmosferą akademicką,
- udział uczniów szkół średnich w konkursach przedmiotowych i zdobycie indeksu przez ucznia,
- zachęcanie do korzystania z dodatkowych źródeł i zdobywania wiedzy,
- pomoc w uczeniu twórczego rozwiązywania problemów, motywowanie do samodzielnego podejmowania inicjatyw i decyzji,
- organizowanie wystaw prac twórczych,
- samodzielne uczestnictwo ucznia w wydarzeniach pozaszkolnych,
- patronat indywidualny,
- doradztwo – skierowane do uczniów szczególnie zdolnych i o specjalnych potrzebach,
- tutoring, mentoring,
- współpraca z rodzicami i typowanie do instytucji działających na rzecz dzieci zdolnych,
- podmiotowość ucznia w procesie nauczania,
- rozwijanie samorządności (demokracja szkolna),
- prowadzenie fragmentów lekcji przez ucznia,
- możliwość realizacji innych treści, materiału pogłębiającego i poszerzającego oraz treści

z dziedzin pokrewnych,
- różnicowanie prac klasowych i domowych,
- realizacja treści w sposób holistyczny, interdyscyplinarny,
- udział w pracach badawczych, eksperymentach, projektach,
- dbałość o kształcenie kompetencji kluczowych zapisanych w podstawie programowej,
- rozszerzanie i pogłębianie materiału o treści z wyższego etapu edukacyjnego,
- prowadzenie dyskusji, paneli dyskusyjnych,
- przygotowywanie przez ucznia opracowań problemów otwartych,
- korzystanie z oferty specjalistycznych centrów wspierania zdolności w kraju i za granicą,
- organizowanie badań psychologicznych z zakresu doradztwa zawodowego,
- konsultacje nauczycieli - konsultanci wskazują nauczycielom sposoby pracy z dziećmi o różnym poziomie zdolności.

Jedną z form, oprócz tych powyżej proponowanych, jest tworzenie szkół i klas dla uczniów zdolnych. Z pewnością przynosi to niewymierne korzyści, np. możliwość skupienia się na rozwoju, twórcza atmosfera nauki, elitaryzm, można wprowadzić indywidualny tok nauki, mało liczne klasy. Trzeba również mieć na uwadze negatywne strony takich działań: segregacja uczniów, „getta", brak motywowania uczniów słabszych przez zdolnych, niepotrzebny „wyścig szczurów".

Uczniowi zdolnemu proponuje się różne formy nagrody:
- oceny celujące z przedmiotów, w których uczniowie odnoszą sukcesy w konkursach, olimpiadach (co jest uregulowane prawnie),
- nagrody rzeczowe,
- stypendia socjalne,
- stypendia naukowe i inne nagrody pieniężne (np. nagroda prezydenta miasta), gdzie podstawą nagrodzenia nie powinny być li tylko dochody finansowe rodziny. Uczeń, którego rodzice są dobrze sytuowani finansowo, też ma prawo do takiej nagrody. Dlaczego ma być ukarany za to, że rodzice jego są w dobrej sytuacji finansowej?,
- pochwały ucznia na forum klasy, szkoły, np. w czasie apeli,
- listy gratulacyjne dla rodziców i udzielanie pochwał w trakcie zebrań z rodzicami,
- tytuł „absolwenta roku",
- sponsorowanie wycieczek, obozów.

Czego więc potrzebuje uczeń zdolny, utalentowany, z kreatywnym potencjałem? [28]
- pomocy w rozpoznaniu talentu, zdolności twórczych,
- wiary w jego możliwości,
- bezpieczeństwa,
- stwarzania możliwości dzielenia się talentem z innymi (nie tylko poprzez udział w olimpiadach, konkursach),
- troski, uwagi, rozmowy, dobrego słowa, zainteresowania, czasu (kto pracuje z uczniem kreatywnym czy utalentowanym, zdolnym, musi mieć dla niego CZAS!),
- rozpoznania stylu uczenia się, co ułatwi też nauczycielowi udzielanie dalszych instrukcji,
- odpowiedniego motywowania,
- odpowiednich metod nauczania dopasowanych do jego talentów, zdolności,
- wspierania (w sytuacjach trudnych zadaniowo, społecznie),
- działań systemowych (a nie przypadkowych), planowania programu dla niego (jego rozwoju), koordynacji, konsekwencji,
- dostępności i otwartości nauczyciela,
- koncentracji na jego potrzebach, indywidualnego traktowania,
- kontaktów społecznych,
- zrozumienia i akceptacji przez innych jego inności,
- zgody na pomyłki, eksperymentowanie, próbowanie, dociekanie, pójście za sobą, za swoją pasją, bez stawiania warunków i ciągłego oceniania,
- wsparcia psychologicznego i pedagogicznego,
- odpowiedzialnego opiekuna – mentora, tutora, przewodnika,
- dużej, rozumnej swobody w działaniu,
- udziału w planowaniu ścieżki rozwoju,
- wsparcia finansowego (kryteria nie tylko socjalne),
- motywowania do pracy przez ocenianie i możliwość prezentowania osiągnięć uczniów,
- współpracy opiekuna z rodzicami, innymi nauczycielami, pedagogiem, psychologiem, osobami spoza szkoły pracującymi z uczniem,
- dbałości o jego rozwój osobisty,
- możliwości dokonywania rzeczywistych wybo-

28. I. Haba, Przypowieść o talentach – inspiracja, szansa, wyzwanie czy obowiązek każdej, szkoły w Polsce?, „Trendy – uczenie się w XXI wieku", nr 3, 2008.

rów poznawczych i powinni być do tego zachęcani,
- tolerowania błędów uczniów w poszukiwaniu nowych i mało znanych rozwiązań, co nie blokuje i nie onieśmiela uczniów w działaniu,
- zachęcania uczniów do dokonywania samooceny własnych zdolności poznawczych, własnych kompetencji,
- uczenia współpracy w zespołach twórczych, ale również niezależności i obrony własnego zdania.

„Człowiek uzdolniony, szczególnie młody, aby efektywnie zaistnieć musi przeobrazić się z „larwy w motyla". Tę szansę dają mu szczególnie nauczyciele, którzy dbają też o to, żeby na „wiele rzeczy" nie było za późno"[29]

8. Jakiego nauczyciela potrzebuje uczeń zdolny?

„Istnieje coś rzadszego od talentu – talent do tego, by dostrzec talent..."
Elbert Hubbart

„Nauczyciel jest jak gwiazdka, bo jest początkiem wszystkiego"
Uczeń

Współczesny uczeń stawia wysokie wymagania nauczycielom, jeśli chodzi o skuteczność nauczania. Przede wszystkim nie potrafi zaakceptować monotonnego i usypiającego wykładu, od czasu do czasu wzbogacanego jakąś ilustracją. Dziś uczniowie są osobami dynamicznymi – potrzebują szybkiego toku lekcji i różnorodnych metod, które wzbudzą ich zainteresowanie danym zagadnieniem. Dziś uczeń ma wykształcone inne preferencje percepcyjne. Kto potrafi w tym samym czasie oglądać telewizję, surfować w Internecie, słuchać muzyki, rozmawiać przez telefon z kolegami i odrabiać lekcje? Żeby ucznia zainteresować lekcją, zaciekawić, zainspirować do działania, przed nauczycielem stoją nie lada wyzwania i zaangażowanie. Również należy pamiętać o drobnych sprawach, które, z pozoru, nauczycielowi wydają się nie odgrywać większej roli w procesie nauczania, ale jednak mają ogromny wpływ na efekty nauczania. Wśród takich zasad możemy wymienić[30]:

Ważne!
- Traktuj ucznia podmiotowo.
- Nie bądź nudny. Przygotuj lekcję tak, byś sam nią był zainteresowany, zachwycony – wciągniesz wtedy swoim zapałem uczniów.
- Nie krzycz. Oni potrafią robić to głośniej.
- Nie karz stopniem (m. in. nie stawiaj jedynek z danego przedmiotu za zachowanie na lekcji). Stopnie są bronią nauczyciela – uczeń jest bezbronny.
- Uśmiechaj się i staraj się lubić to, co robisz – to zaraźliwe.
- Nie traktuj uczniów jak małe dzieci. Stosuj partnerstwo w pracy z uczniami w sposób zdroworozsądkowy, zachowując mimo wszystko, pewien dystans.
- Pamiętaj, że nauczyciel nie święty, nie udawaj więc nieomylnego (nie bój się przyznać do popełnionego błędu) i wszechwiedzącego (nie tak zdobywa się autorytet).
- Nie narzucaj własnych poglądów, opinii, interpretacji, wniosków.
- Pamiętaj, że nauczyciel nie ma wtłaczać w umysł ucznia maksymalnej ilości wiedzy, ale ma nauczyć uczyć się samodzielnie.
- Nie bój się: dyrekcji, wizytatorów, inspekcji, programów, uczniów, trudności, błędów, nowości.
- Bądź cierpliwy i niczemu się nie dziw. Nic, co ludzkie...
- Postaraj się rozumieć uczniów zdolnych (a w szczególności ich niepokój poszukiwawczy i twórczy, ich bezkompromisowość).
- Nie zabijaj indywidualności ucznia, ale bądź jego mądrym przewodnikiem.
- Aktywizuj uczniów do pracy.
- Umiejętnie wykorzystuj potencjał uczniów i pozwól im tworzyć własne wnioski, odkrywać samodzielnie prawdy oraz pozwól rozwiązywać stawiane problemy.

W odpowiedzi na postawione pytanie – jakiego nauczyciela potrzebuje uczeń zdolny – I. Fechner-Sędzicka[31] przedstawia to w sposób następujący:

N – na ucznia patrzę indywidualnie
A – aprobuję twórcze pomysły
U – unikam schematyzmu w pracy
C – czuję potrzebę doskonalenia się

29. R. E. Bernacka, Zdolność a uzdolnienie, „Wychowawca", nr 1, 2006.
30. I. Haba, ibidem.
31. I. Fechner-Sędzicka, ibidem.

Z – zawsze mam czas dla uczniów
Y – nigdy nie wątpię w ich możliwości
C – cieszę się z sukcesów ucznia
I – i motywuję ich do dalszej pracy
E – energia dzieci inspiruje mnie do pracy
L – lubię swoją pracę

M – moralna wrażliwość, wyobraźnia, myślenie płynne, giętkie, elastyczne
I – indywidualność i autorytet
S – samowiedza i samoocena
T – talent pedagogiczny i rozległa wiedza
R – refleksyjność, rozwój zawodowy
Z – zmysłowość i pomysłowość w działaniu.

Natomiast w odniesieniu do oczekiwań ucznia zdolnego I. Fechner-Sędzicka dodaje własną interpretację w sposób następujący[32]:

U – uczyń szkołę miejscem fascynującej przygody
C – ceń moją pracę
Z – zauważ moje zainteresowania, wskaż dodatkowe źródła wiedzy
N – nie lekceważ mnie i moich potrzeb
I – ignorancja nie sprzyja rozwojowi
O – oczekuj ode mnie więcej
W – wspieraj mnie i wykorzystuj moje uzdolnienia
I – inicjatywy przeze mnie podejmowane doceniaj
E – elokwentnie i mądrze pokieruj moim rozwojem

Z – zaangażuj mnie do dodatkowych, ciekawych prac
D – dostrzegaj moje pomysły i wskazuj nowe
O – otocz mnie profesjonalną opieką
L – licz się z moimi uczuciami
N – nie zadowalaj się tym, co już wiesz, bądź poszukiwaczem
I – i mądrym przewodnikiem.

Należy mieć na uwadze, że praca nauczycieli w Polsce jest uwarunkowana przez różnego typu czynniki od nich niezależne, m. in.: niedofinansowanie szkolnictwa, zbiurokratyzowany proces rozwoju zawodowego nauczyciela, postęp technologiczny zmieniający sposób percepcji, przyswajania i analizowania informacji i wiele innych. Te zewnętrzne presje w dużej mierze kształtują ramy zachowań nauczycieli, wpływają na podejmowane decyzje, na organizację pracy i zaangażowanie w pracy. Jednocześnie mogą posłużyć jako usprawiedliwienia niepodejmowania pewnych działań, usprawiedliwienia nierzadko przekonujące.

9. Podsumowanie

„Ten, kto się uczy i uczy, a jednocześnie nie stosuje wiedzy, którą posiadł, jest jak rolnik, który orze i orze, ale nigdy nie sieje”.
Przysłowie arabskie

Praca nauczyciela powinna być efektowna i efektywna. Żeby to osiągnąć, nauczyciel nie musi urodzić się twórcą, wystarczy, że przy odrobinie chęci wykaże się, że jest twórczym innowatorem dydaktycznym, dobrym diagnostą i otwartym na wszelkie rozwiązania, które będą przynosiły pozytywne efekty w pracy z uczniami. Rolę nauczyciela w pracy z uczniem uzdolnionym można porównać do pracy aktora, który stara się zagrać jak najlepiej swoją rolę, znając jej tekst. Taki nauczyciel nie stoi w miejscu, nie popada w rutynę zawodową, z nim i u niego ciągle coś się dzieje pozytywnego. Taki nauczyciel potrafi rozpoznać w swoich uczniach wysoki potencjał intelektualny i twórczy, pobudzić ich i wspierać, a także tworzyć dla ich przejawów przestrzeń szkolną (konkursy, wystawy, prezentacje, pokazy, występy itp.). Ażeby to zaistniało w nauczaniu, potrzeba zmiany postawy i stylu pracy nauczyciela. Nauczyciel musi się zgodzić na zmianę tradycyjnie pełnionej w szkole roli i przestawić na realia, jakie panują obecnie w szkole.

Współczesna polska szkoła może stać się kuźnią talentów, szlifiernią diamentów. Potrzebna jest jednak ścisła współpraca: między nauczycielami (przekazywanie dokładnych wiadomości na temat rozwoju dzieci, dokumentowanie ich osiągnięć), nauczycieli z rodzicami (dostarczanie sobie nawzajem istotnych informacji na temat dziecka, wspólne zaangażowanie w różnorodne działania związane z uczniem), między uczniami (wymiana doświadczeń). Reforma systemu szkolnictwa w Polsce wymusza także zmiany w organizacji pracy z uczniem zdolnym w polskiej szkole. Należy tworzyć szkolne, lokalne oraz ogólnopolskie systemy wspierania uczniów zdolnych, tworzyć im warunki do prezentowania osiągnięć i wymiany doświadczeń.

32. Ibidem

10. Bibliografia

1. Bernacka R. E., Zdolność a uzdolnienie, „Wychowawca", nr 1, 2006.
2. Borowska B., Panfil V., Metody aktywizujące w edukacji biologicznej, chemicznej i ekologicznej, Wyd. TEKST, Bydgoszcz 2001.
3. Borzym I., Uczniowie zdolni, PWN, Warszawa 1979.
4. Dyrda B., Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć jako niepowodzenie szkolne uczniów zdolnych. Diagnoza i terapia, Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2000.
5. Dyrda B., Zjawiska niepowodzeń szkolnych uczniów zdolnych. Rozpoznawanie i przeciwdziałanie, Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków 2007.
6. Dyrda B., Trudności w nauce szkolnej uczniów zdolnych, czyli słów kilka o syndromie nieadekwatnych osiągnięć szkolnych,"Trendy – uczenie się w XXI wieku", nr 3, 2010.
7. Fechner-Sędzicka I., Szkolny system wspierania zdolności, Toruń 2008.
8. Glonka R. A., Uczeń zdolny - przegląd pojęć i definicji, SODN, 2005.
9. Haba I., Przypowieść o talentach – inspiracja, szansa, wyzwanie czy obowiązek każdej, szkoły w Polsce?, „Trendy", nr 3, 2008.
10. Hornowski B., Rozwój inteligencji i uzdolnień specjalnych, WSiP, Warszawa 1978.
11. Jabłonowska M., Łukasiewicz-Wieleba J., Model pracy z uczniem szczególnie uzdolnionym, MEN 2010.
12. Kosiarek T., Wybrane definicje zdolności, uzdolnień, talentu, ORE, Warszawa 2009.
13. Ledzińska M., O niektórych mitach na temat uczniów zdolnych, „Psychologia w szkole", nr 4, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2008.
14. Lewis D., Jak wychować dziecko zdolne, tł. A. Pawełczak, Rebis, Poznań 19998.
15. Nakoneczna D., Kształcenie wielostronne stymulujące rozwój uzdolnień, WSiP, Warszawa 1980.
16. Ochmańska B., Czy polska szkoła może stać się kuźnią talentów, „Trendy – uczenie się w XXI wieku", nr 2, 2009.
17. Okoń W., Słownik pedagogiczny, PWN, Warszawa 1991.
18. Panek W., Zachowanie się szczególnie zdolnych uczniów w sytuacjach szkolnych, Białystok 1977.
19. Partyka M., Zdolni, utalentowani, twórczy. Poradnik dla pedagogów, psychologów, nauczycieli i rodziców, CMPP-P MEN, Warszawa 1999.
20. Pietrasiński Z., Myślenie twórcze, Warszawa 1969.
21. Reykowski J., Z zagadnień psychologii motywacji, PWE, Warszawa 1977.
22. Smutny J. F., Charakterystyka zachowań ucznia uznanego za uzdolnionego, „Trendy – uczenie się w XXI wieku", nr 2, 2009.
23. Strelau J., Psychologia różnic indywidualnych, Warszawa 2006.
24. Tyszkowa M., Zdolności, osobowość i działalność uczniów, PWN, Warszawa 1990.
25. http://pppbil.fm.interia.pl , Dziecko zdolne.

Załącznik nr 1. Diagnoza ucznia zdolnego – arkusz dla nauczyciela[33]

Arkusz przeznaczony jest dla nauczyciela i ułatwia dostrzeżenie w klasie ucznia zdolnego. Uczeń posiadający większość cech wymienionych na liście najprawdopodobniej jest utalentowany i właściwe jest podjęcie bardziej szczegółowych badań (diagnozy) pozwalających zdecydować, czy powinien on być uznany za osobę o ponadprzeciętnym poziomie uzdolnień. W zależności od uzyskanych informacji nauczyciel powinien zaplanować i podjąć działania służące rozwijaniu zainteresowań, umożliwieniu mu przeżycia sukcesu w szkole.

Wypełnij rubryki, zaznacz właściwą odpowiedź:

Cecha ucznia zdolnego	TAK	NIE
Interesuje się otoczeniem, stawia wiele oryginalnych pytań, posiada umiejętność dostrzegania problemów. Cechuje go ciekawość intelektualna.	☐	☐
Posiada wysoko rozwiniętą zdolność rozumowania, abstrahowania, uogólniania, wnioskowania.	☐	☐
Ma szerokie zainteresowania.	☐	☐
Cechuje go duża podzielność uwagi i koncentracja na zagadnieniu oraz wytrwałość w rozwiązywaniu problemów.	☐	☐
Posiada bogaty zasób słownictwa, łatwość wysławiania się, w porównaniu z dziećmi w jego wieku.	☐	☐
Potrafi samodzielnie, efektywnie pracować. Poszukuje nowych sposobów rozwiązywania sytuacji problemowych.	☐	☐
Wysuwa niezwykłe i oryginalne sugestie, przejawia inicjatywę pracy umysłowej, pragnie zgłębić konkretne zagadnienia i nie poprzestaje na powierzchownym ich poznaniu.	☐	☐
Ma znakomitą pamięć.	☐	☐
Przejawia duże możliwości w zakresie przetwarzania informacji, ma szybkie tempo procesów myślowych.	☐	☐
Uczy się szybko i łatwo.	☐	☐
Posiada bogatą wyobraźnię.	☐	☐
Ma wiele zainteresowań (hobby).	☐	☐
Cechuje go umiejętność wnikliwej obserwacji, myśli krytyczne.	☐	☐
Posiada szeroki zakres zainteresowań czytelniczych	☐	☐
Jest bardzo wrażliwy na krytykę. Ma wyraźną potrzebę bycia akceptowanym przez innych.	☐	☐
Brakuje mu wytrwałości w wykonywaniu zadań rutynowych.	☐	☐
Jest twórczy i innowacyjny.	☐	☐

33 M. Partyka, Zdolni, utalentowani, twórczy. Poradnik dla pedagogów, psychologów, nauczycieli i rodziców, CMPP-P MEN, Warszawa 1999.

Załącznik nr 2. Charakterystyka zachowań ucznia uznanego za uzdolnionego

Instrukcja:

Oceń ucznia pod względem poniższych zachowań. W tym celu należy przy każdym zachowaniu zakreślić cyfrę odpowiadającą częstości i zakresowi jego występowania. Znaczenia cyfr są następujące:
5 – zachowanie konsekwentne pojawia się w większości zajęć.
4 – zachowanie przejawia się w wielu zajęciach.
3 – zachowanie sporadycznie przejawia się w niektórych zajęciach.
2 – zachowanie rzadko przejawia się w zajęciach.
1 – zachowanie pojawia się bardzo rzadko lub nigdy.
Tu, gdzie dziecko otrzyma maksymalną punktację, tzn. zakreślona zostanie cyfra 5, oznacza to, że są to mocne strony dziecka, potencjalne jego zdolności.

Zachowanie	5	4	3	2	1
Spostrzegawczość					
Odróżnia istotne elementy, zagadnienia i problemy od nieistotnych	☐	☐	☐	☐	☐
Dostrzega subtelne i dojrzałe wzorce, połączenia i relacje, posługuje się nimi	☐	☐	☐	☐	☐
Aktywne interakcje ze środowiskiem					
Jest aktywny, zgłasza się na ochotnika do pracy nad wybranymi przez siebie zadaniami	☐	☐	☐	☐	☐
Energicznie poszukuje informacji, pomysłów i rozwiązań problemów	☐	☐	☐	☐	☐
Refleksyjność					
Wykazuje dojrzałe, pogłębione zrozumienie złożonych pojęć, w wybranej przez siebie dziedzinie	☐	☐	☐	☐	☐
W pracy dąży do doskonałości, szuka rozwiązań lub konkluzji będących najlepszymi z możliwych	☐	☐	☐	☐	☐
Wytrwałość					
Skupia całą uwagę na wybranym przez siebie zadaniu, wydaje się pochłonięty przez zadanie	☐	☐	☐	☐	☐
Pokonuje trudności, które napotyka podczas rozwiązywania problemu, kończy pracę dopiero wtedy, gdy osiągnie cel	☐	☐	☐	☐	☐
Niezależność					
Sam decyduje, kiedy rozpocząć pracę, pracuje przy minimalnej pomocy ze strony innych lub bez niej	☐	☐	☐	☐	☐
Ma wyraźnie preferencje i pomysły, modyfikuje cele, by dopasować je do własnych zainteresowań	☐	☐	☐	☐	☐
Nastawienie na cel					
Ma wysokie standardy wewnętrzne, zmienia i poprawia swoje wytwory, by dorównać standardom	☐	☐	☐	☐	☐
Potrafi wyłożyć swój cel i plan jego osiągnięcia, umie dyskutować o tym z innymi	☐	☐	☐	☐	☐
Oryginalność					
Lubi ryzyko, chętnie eksperymentuje z nowymi pomysłami i formami wyrazu	☐	☐	☐	☐	☐
Łącząc elementy pochodzące z wielu źródeł, dochodzi do świeżych pomysłów i nowych wytworów	☐	☐	☐	☐	☐
Wydajność					
Wykazuje dużą płynność pomysłów, wytwarza wiele różnych odpowiedzi na wyzwanie sytuacji	☐	☐	☐	☐	☐
Wykazuje dużą płynność pomysłów, wytwarza wiele różnych odpowiedzi na wyzwanie sytuacji	☐	☐	☐	☐	☐
Samoocenianie					
Zna swoje silne i słabe strony. Wykorzystuje silne strony, wybiera zadania o optymalnej trudności	☐	☐	☐	☐	☐
Śledzi własne postępy. Wie, kiedy trzeba jeszcze raz przejrzeć wytwór, a kiedy wytwór jest gotowy	☐	☐	☐	☐	☐
Skuteczne komunikowanie pomysłów					
Jasno formułuje swoje pomysły i zamierzenia	☐	☐	☐	☐	☐
Używa dostosowanych do celu metod i stylów porozumiewania się (np. ilustracji, modeli, wykresów)	☐	☐	☐	☐	☐

Dzieci potrzebują wielu okazji do rozwinięcia poczucia pewności co do własnych zdolności. Najlepiej uczą się wówczas, gdy pomoże im się samodzielnie odkrywać podstawowe zasady. Według Alberta Einsteina uczenie się to doświadczenie. Wszystko inne to tylko informacja. Dziecko często samo potrafi dojść do odpowiedzi, znaleźć rozwiązanie zdumiewająco skuteczne, ale to musi być jego własna droga. Jego dotychczasowe doświadczenia przechowywane są nie tylko w mózgu, ale we wszystkich częściach ciała, dlatego tak ważny jest fakt, by wiedzę gromadziło na drodze aktywnego działania. Sam proces jest zawsze bardziej pouczający niż jego efekt. Jeśli dziecko zdobywa umiejętności, pomagając koledze, to jest to zdecydowanie korzystniejsze, niż gdy patrzy na czynności wykonywane w perfekcyjny sposób przez dorosłego.

Możliwość osobistego doświadczenia i nazywania tych doświadczeń jest niezbędna do kształtowania kompetencji. Według Brunera doświadczenia stanowią rodzaj budulca, z którego dziecięcy umysł tworzy schematy poznawcze i wykonawcze. Najpierw dziecko uczy się używać prawdziwych przedmiotów i ich modeli, a następnie zaczyna tę samą zasadę przedstawiania stosować w procesach myślowych. Nie wystarcza, gdy tylko patrzy na to, co robią inne dzieci i co pokazuje nauczyciel. Dla dziecka wchodzącego w wiek szkolny jego gotowość na przyjmowanie nowej wiedzy, rozwijanie idei, samodzielne dochodzenie do wniosków i tworzenie projektów kompozycji lub konstrukcji są równie ważne, jak rodzaj przyswajanej przez nie wiedzy. Narodzinom i realizacji pomysłów towarzyszy niepokój, chęć przeżycia czegoś cudownego.

Emocje, które towarzyszą czynnościom intelektualnym, mają tak silny związek z motywacją, że bez nich pomysł nie mógłby w pełni dojrzeć. Już we wczesnej edukacji szkolnej dzieci rozpoczynają walkę o dobre oceny i często tracą zainteresowanie tym, czego się uczą. W krótkim czasie prowadzi to do płytkiego i powierzchownego myślenia spowodowanego szukaniem rozwiązań „na skróty", zorientowanych na szybki efekt. Nawet najmłodsi uczniowie bardzo szybko zaczynają przeliczać wysiłek na stopnie lub minimalne zaangażowanie.

Dzieci, oprócz ambitnych doświadczeń, potrzebują prawdziwego wsparcia. Aby mogły uczyć się przez działanie, nie mogą bać się oceny i opinii nauczyciela, rodziców, innych dorosłych, rówieśników, ale również własnego krytycyzmu. Warto przy tym zaznaczyć, że to, co wie i mówi nauczyciel, nie jest ważniejsze od tego, jak mówi i jaki jest jego stosunek do dziecka. Zachęcający gest, przyjazna mina i ciepły ton głosu są ważniejsze niż precyzyjne wyjaśnienia lub zapewnienia dorosłych. Nauczyciel natomiast przy pomocy specjalnie przemyślanych strategii (metod), na bazie pozytywnych emocji dziecka może sprawić, że w trakcie nauki buduje ono wiarę we własne siły, wysoką samoocenę, ciekawość i chęć jej zaspokojenia. Zaangażowanie wszystkich zmysłów (działanie z wykorzystaniem muzyki, rytmu, obrazu, dotyku, uczuć) nawet dla ludzi dorosłych to nic innego jak powrót do dziecięcych sposobów poznawania świata. Najbardziej skuteczne metody szybkiego uczenia są proste, przyjemne i dostarczają dobrej zabawy. Jedynie nauczyciel wie, że ma tu miejsce nauczanie.

Aby rozwijać intelekt dziecka, dorośli powinni zadbać o właściwy rozwój umiejętności samoobsługowych. W trakcie opanowywania czynności samoobsługowych dziecko uczy się mądrze organizować swoją aktywność tak, aby osiągnąć cel. Dowiaduje się, że pewne sytuacje są konieczne i musi je zaakceptować. Sprawne wykonanie czynności związanych z obsługą siebie sprawia, że chwalone dziecko ma poczucie pożytecznego działania, sprawstwa i słusznie odczuwa dumę. Te wspaniałe doznania dziecko przenosi na inne sytuacje zadaniowe, a także na inne dziedziny aktywności.

Czasem jako dorośli zapominamy, **że wiedza o właściwościach otaczającej nas materii nie jest wrodzona.** To, co jest proste i oczywiste dla dorosłego, wcale nie jest takie dla dziecka. Dorośli nie mają problemów z klasyfikowaniem i porządkowaniem przedmiotów, gdyż doświadczenie i posiadane informacje pozwalają na szybkie wyciągnie wniosków. Łatwość, z jaką to czynią, pozwala im zapomnieć, że dzieci potrzebują czasu i wielu sprzyjających okoliczności, aby procesy myślowe potrzebne do logicznego pojmowania mogły mieć miejsce. Odpowiednie instruowanie przyczynia się do intelektualnego rozwoju dziecka i zapoczątkowuje szereg procesów rozwojowych, które wymagają od dorosłego właściwych wskazówek. Dziecko musi wykonać cały szereg eksperymentów i zgromadzić wartościowe, osobiste doświadczenia. Uchwycenie tych operacji w sposób graficzny pozwala dzieciom „zobaczyć" myślenie, niewidzialne cechy przedmiotów i zdarzeń (ukrytą

rzeczywistość), które charakteryzują sposób postrzegania świata przez dorosłych.

Co to znaczy wspierać rozwój dziecka bez jego przyspieszania? Przygotowanie dzieci do wyzwań edukacyjnych z jakimi zmierzą się w życiu, należy zarówno do rodziców, jak i nauczycieli. Powinni oni wykorzystywać codzienne sytuacje lub organizować zabawy (np. badawcze) i w trakcie ich przebiegu prowadzić rozmowy, które pomogą dzieciom w dostrzeganiu zachodzących w otoczeniu zmian, ustalaniu, które są ważne, a które mniej ważne, a także w przewidywaniu tego, co się zdarzyć może. **Gdy dzieci angażują się w zabawę, ich skupienie i zaangażowanie w spełnienie zadania jest znacznie większe niż wtedy, gdy przychodzi im wykonywanie działań „o charakterze akademickim"**, które tak często wymyślane są przez dorosłych. To właśnie w trakcie zabawy dziecko zawsze zachowuje się ponad swój wiek, wychodzi poza swoje codzienne zachowania, jest twórcze i kreatywne (przerasta siebie o głowę). Związek pomiędzy zabawą a rozwojem należy porównać do związku pomiędzy nauką a rozwojem.

Zbyt często dorośli chcą widzieć w dzieciach geniuszy, zamiast starać się „uruchomić" ich wszystkie możliwości. Najważniejszą rzeczą nie jest to, co dzieci już umieją i czym mogą się popisać. Dużo ważniejsza jest ich chęć do zdobywania wiedzy, umiejętność uczenia się od innych, umiejętność myślenia, uruchamiania wyobraźni, umiejętność wyciągania wniosków, opowiadania, rysowania..., a przede wszystkim wiary w siebie i w swoje umiejętności oraz wyrażania własnego stosunku do otaczającego je świata.

Psychologicznego rozwoju dziecka z pewnością nie można zostawić przypadkowi. Warto zadać sobie pytanie, jak projektować sytuacje edukacyjne, które umożliwiają każdemu dziecku zamanifestowanie jego geniuszu? Najbardziej interesująca edukacja jaką można im zaproponować, to nie szkoła odpowiedzi, tylko szkoła pytań. Jeśli rzeczywiście zależy nam, by z dzieci wyrośli myślący ludzie, musimy uczynić z nich myślące dzieci. Kiedy dziecko poczuje, że jest w czymś dobre, to nabierze odwagi, a trudności nie będą go deprymować. Natomiast nauczyciel swoim talentem może mądrze edukować, tj. wyciągać, wydobywać, poprowadzić (z łac.ēdūcō).

Maria Kubacka
konsultant ds. historii
w W-MODN w Elblągu

Irena Poździech
konsultant ds. WOS
w W-MODN w Elblągu

Konkurs jako metoda aktywizacji dzieci i młodzieży

Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu przy współpracy ze Stowarzyszeniem Kultur Wschodniosłowiańskich im. św. Cyryla i Metodego z siedzibą w Pasłęku zorganizował w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych Elbląga i powiatu elbląskiego konkurs na najlepszy projekt edukacyjny na temat: *Moja mała ojczyzna – jej „skarby przeszłości"*, *teraźniejszość i przyszłość*. Honorowy patronat nad projektem przyjął burmistrz Pasłęka, dr Wiesław Śniecikowski. Wsparcie finansowe projekt uzyskał od prywatnych sponsorów oraz Prezydenta Miasta Elbląga.

Celem projektu było rozbudzanie u uczniów zainteresowania przeszłością własnego regionu oraz poznanie losów rodzin z kręgu kultury wschodniosłowiańskiej, przybyłych na tereny Elbląga i powiatu elbląskiego po II wojnie światowej.

Praca nad realizacją projektu przebiegała według zaplanowanych działań. W W-MODN w Elblągu odbyły się zajęcia warsztatowe dla nauczycieli – opiekunów grup, podczas których uczestnicy otrzymali podstawową wiedzę na temat społeczeństw wschodniosłowiańskich zamieszkujących Elbląg i powiat elbląski, wiedzę dotyczącą sposobów realizacji projektów edukacyjnych, scenariusz pracy nad projektem, szczegółową instrukcję, jak krok po kroku realizować projekt. W szkołach praca nad projektem polegała na zorganizowaniu grup uczniowskich, przydzieleniu zadań i prac nad realizacją szczegółowych tematów projektu.

Do realizacji projektu zostały zaproszone rodziny ukraińskie, białoruskie, rosyjskie, łemkowskie.

Projekt zakładał realizację ustalonych tematów blokowych, które zostały przedstawione do oceny komisji konkursowej.

Szkoły, które wzięły udział w realizacji projektu, wdrożyły zadania wynikające z regulaminu konkursu wysłanego do szkół. W ramach projektu szkoły realizowały tematy szczegółowe:
a) atrakcje historyczno-krajobrazowe i turystyczne na naszym terenie;
b) zwierciadło narodu – kultura i tradycja mniejszości wschodniosłowiańskiej mieszkającej w regionie.

W obszarze rozbudzania zainteresowań uczniów przeszłością własnego regionu szczególny nacisk położono na promocję zabytków architektury i sztuk plastycznych, ciekawostek w środowisku przyrodniczo-geograficznym Elbląga, Pasłęka i Tolkmicka.
W tym celu zostały przeprowadzone warsztaty i zajęcia terenowe, podczas których uczniowie zgłębiali wiedzę o rodzimym środowisku historyczno-przyrodniczym. Następnie prezentowali swoje dokonania na forum szkoły, zapraszając do udziału w trzygodzinnej wycieczce po mieście, zgodnie z opracowanym folderem „Atrakcje turystyczne naszej miejscowości". Działania te wpłynęły na popularyzację rodzimego dziedzictwa kulturowego i zaangażowanie szerokiej społeczności uczniowskiej do jego poznawania.

W obszarze poznania losów rodzin z kręgu kultury wschodniosłowiańskiej przybyłych na tereny Elbląga i powiatu elbląskiego po II wojnie światowej uczniowie pozyskali do współpracy przedstawicieli mniejszości kultywujących tradycje wschodniosłowiańskie. Przeprowadzali wywiady, zapoznawali się z rodzinnymi tradycjami narodowymi i religijnymi. Opracowali scenariusze wieczornicy poświęconej tradycjom kulturowym mniejszości regionu. Zorganizowali wieczornicę, na którą zaprosili przedstawicieli mniejszości kultywujących tradycje wschodniosłowiańskie i uczniów ze swoich szkół.

Podsumowaniem projektu była konferencja zorganizowana w Pasłęckim Ośrodku Kultury, podczas której odbyła się uroczysta gala z prezentacją efektów prac laureatów. Nagrodą w konkursie był wyjazd edukacyjny do Warszawy dla zespołów uczniowskich i ich opiekunów.

Realizacja projektu pozwoliła na poszerzenie oferty edukacyjnej szkół oraz pozytywnie wpłynęła na kształtowanie relacji ze społecznością wschodniosłowiańską. Rozbudziła zainteresowania uczniów środowiskiem rodzinnym, skłoniła do większego wysiłku indywidualnego w poznawaniu własnego regionu, umożliwiła aktywny i świadomy udział w procesie edukacyjnym, zachęciła do badań środowiskowych. Nauczyła nowoczesnych metod promowania regionu oraz dostarczyła umiejętności prezentowania specyficznych jego cech. Dzieci i młodzież uczyniła otwartymi na inne społeczności i kultury.

Przedstawiciele mniejszości (mężczyźni, kobiety, młodzież, dzieci), którzy zaangażowali się w realizację projektu, podkreślali jego wkład w przeciwdziałanie marginalizacji mniejszości narodowych, przełamywanie uprzedzeń nacjonalistycznych, zwalczanie ksenofobii i stereotypów.

Do konkursu zgłosiło się 26 szkół z Elbląga i powiatu elbląskiego. 104 uczniów było bezpośrednio zaangażowanych w projekt. W szkołach zrealizowano 27 projektów. Działania upowszechniono wśród ok. 1500 uczniów, którym przedstawiono w szkołach macierzystych prezentację realizowanych projektów. Powstało 26 prezentacji, 4 artykuły wysłano do lokalnych mediów, a także ukazał się program telewizyjny.

Zachęcając do podejmowania zadań wynikających z tematyki projektu, zwracamy uwagę na jego cele merytoryczne, metodyczne i wychowawcze. Wartością nadrzędną projektu jest jego idea organizowania młodych ludzi wokół budowy szeroko pojętego społeczeństwa obywatelskiego. Projekt jest możliwy do zrealizowania w każdej szkole i na każdym etapie edukacyjnym.

Nasz konkurs już się odbył, ale jego wartość jest ponadczasowa, dlatego proponujemy skorzystanie z naszych propozycji metodycznych dostępnych na stronie www.wmodn.elblag.pl

Bożena Rokicka
konsultant ds. pedagogiki i opieki
w W-MODN w Elblągu

Jolanta Jankowska
konsultant ds. wychowania prorodzinnego
w W-MODN w Elblągu

Aby uczeń przerósł mistrza, czyli tutoring jako współczesna forma rozwoju i edukacji

Na początek opiszemy Państwu scenkę z życia domowego, która często ma miejsce w naszych rodzinach. Przychodzi na koniec roku szkolnego nasze dumne dziecko, które trzyma w ręku świadectwo. Wszystkie oceny są bardzo dobre i tylko jedna trójka z matematyki. Jaka jest nasza typowa reakcja? Nasza, czyli osób dorosłych: rodziców, ciotek, babć, dziadków i wszystkich zaprzyjaźnionych. Najczęściej wówczas mówimy: „Jakie piękne świadectwo, ale skąd ta trójka?", „Kto zepsuł ci to świadectwo jedną trójką?", „Ta jedna ocena zepsuła ci świadectwo". Trójka z matematyki nie przełożyła się na ocenę końcową, tzn. nie wpłynęła na brak czerwonego paska na świadectwie. Dziecko nie czuje się już jednak dumne. Jest zawstydzone, że zawiodło wszystkich dorosłych.

Za pośrednictwem tego artykułu chcemy zachęcić Państwa do zainteresowania się metodą pracy ze swoimi uczniami zwaną tutoringiem. Chcemy, abyście na sukcesy i bardzo dobre oceny dziecka reagowali inaczej, niż zacytowanymi na początku reakcjami dorosłych. Chcemy, aby wasza informacja zwrotna skierowana do dziecka opierała się na jego mocnych stronach. Przykładowe świadectwo sprawiło, że cała nasza uwaga skupiła się na słabszej stronie ucznia. Dziecko, zamiast odczuwać radość, czuje smutek, bo samo zdaje sobie sprawę, że ta ocena tutaj „nie pasuje". Ma również świadomość, że zrobiło wszystko, aby zapracować na ocenę dostateczną i co więcej zgadza się, że jest ona sprawiedliwa. Podany przykład, naszym zdaniem, najtrafniej definiuje tutoring bazujący na mocnych stronach dziecka.

Tutoring w tłumaczeniu z języka angielskiego oznacza „korepetycje". Korepetycje, które mają pomóc uczniowi w jego rozwoju lub odnalezieniu własnej drogi, czyli potencjału oraz zainteresowań. Metoda wywodzi się z brytyjskiej tradycji uniwersyteckiej. Jest ona stosowana obecnie na dwóch najstarszych uczelniach – Oxfordzie i Cambridge. Tutoring jest swoistą formą relacji między profesorem (tutor) a studentem (pupil).Tutor z tłumaczenia łacińskiego to opiekun.

Trochę historii...

Już w średniowieczu młodzieniec, chcąc zostać rzemieślnikiem, udawał się do mistrza, aby poznać tajniki zawodu, nauczyć się profesji. Mistrz przekazywał mu swoją wiedzę, wprowadzał w środowisko rzemieślników. Uczeń wyręczał swego mistrza, potem zostawał czeladnikiem. Zbudowany na podłożu kultury średniowiecznej tutoring został reaktywowany w Anglii w wieku XIX. Był on odpowiedzią na brak szkolnictwa powszechnego.
Metoda została wypracowana poza uniwersytetem. Pierwsi tutorzy byli wynajęci przez szlacheckie rodziny, aby nauczać dzieci szlacheckie. Tutoring miał pomóc młodzieży w studiowaniu. Reforma edukacji w Anglii w 1870 roku wprowadziła tę metodę kształcenia na uniwersytecie.

Cele i założenia

Celem tutoringu jest rozwinięcie potencjału ucznia/studenta zarówno w wymiarze naukowym, jak i osobistym. Jest to metoda edukacji zindywidualizowanej, w której bardzo ważną rolę odgrywa spotkanie dwóch osób: ucznia i nauczyciela. Tutoring nie jest metodą nauczania czy utrwalania wiedzy, lecz metodą rozwoju osobistego i poznawczego podopiecznego. Tutor jest osobą, która przekuwa jego talent i wzmacnia mocne strony.
Cechy tutoringu to:

- praca indywidualna z uczniem, czyli spotkania 1/1,
- systematyczny i długoterminowy proces,
- spotkania wymagające czasu – niewskazana jest presja czasowa,
- jest procesem dobrowolnym,
- praca oparta na tym, co będzie, a nie tym, co było.

Nauczyciel – tutor powinien dobrze czuć się w pracy indywidualnej i mieć świadomość, że taki rodzaj spotkań skłania go do głębokiej eksploracji postaw ucznia oraz jego możliwości. Powinien być otwarty na wymianę spostrzeżeń, w tym także uwag krytycznych pod swoim adresem. Z tej racji, że jest to proces długoterminowy, pozwala on na prawidłowe budowanie relacji. Profilaktyka

uniwersalna wykazuje, że znacząca osoba w życiu młodego człowieka jest czynnikiem chroniącym. Bliskie kontakty z kompetentnymi i troskliwymi, opiekuńczymi dorosłymi[1] znajdują się na początku listy tych czynników. Tutoriale (spotkania) posiadają ramę czasową, ale winna być ona bardzo elastyczna i – co najważniejsze – jest to proces dobrowolny. Tutoring nie jest formą terapii, opiera się głównie na przyszłości i pomocy przy realizacji planów dotyczących rozwoju osobistego.

Chwila refleksji - ćwiczenie

Zastanówmy się zatem i spróbujmy odpowiedzieć na pytania:

Kto z nas miał swojego mistrza?

Jaki jest Jego wkład w nasze życie?

Tutoring rozwojowy i naukowy

Tutoring rozwojowy polega na prowadzeniu ucznia w zakresie rozwoju społecznego, które jest ważniejsze od zainteresowań naukowych. Kładziemy duży nacisk na diagnozę i rozpoznanie mocnych stron ucznia. Sukces mierzony jest postawą i wartościami, które uczeń zaprezentuje. Jest to spójne z wymogami współczesnej pedagogiki, a mianowicie pracą wychowawczą szkoły nad kształtowaniem postaw uczniów (Podstawa programowa, Program Wychowawczy Szkoły, Szkolny Program Profilaktyki).Tutoringiem rozwojowym możemy objąć dziecko, które jest wycofane, ma obniżoną samoocenę, jest osamotnione w klasie. Aby mogło się rozwijać, potrzebuje wiary w siebie i pomocy w odnalezieniu się w grupie rówieśniczej. Znają Państwo takich uczniów, którzy osiągają sukces dydaktyczny, ale nie sprawia on radości ani dziecku, ani jego rodzicom.

Tutoring naukowy oscyluje głównie wokół osiągnięć dydaktycznych ucznia. Sukces mierzony jest głównie pod względem wiedzy, postaw i wartości. Najistotniejsze w tym rodzaju tutoringu jest określenie celu na początku spotkań. Drugim istotnym czynnikiem jest zgodność wiedzy nauczyciela i ucznia. Jeżeli uczeń szkoły średniej postawił sobie za cel studiowanie na uczelni medycznej, ponieważ jego marzeniem jest zostać lekarzem, tutorem może być nauczyciel biologii, który pomoże mu w realizacji wytyczonego celu.

*Ćwiczenie – metoda **GROW** (służy do określania celów)*

Zastanówcie się, jaki jest cel w Waszym życiu ?

*Metodą **GROW** określcie swoje cele*

***G**oal – określ cele*

***R**eality – zbadaj aktualną rzeczywistość*

***O**ptions – poznaj opcje*

***W**hat next? What will you do? - podejmij decyzję i ustal plan*

Gdzie można zastosować tutoring?

Nauczyciel, który zdecyduje się na pracę metodą tutoringu, może wykorzystać ją przy realizacji i prowadzeniu kół zainteresowań w szkole, klubach sportowych, klasach sportowych, kołach naukowych, szkołach talentu. Narzędzia wykorzystywane przy realizacji metody to: eseje, zadania domowe, dyskusja, wspólne rozwiązywanie zadań, aktywne słuchanie, rozmowa.

Obecnie metoda ta jest adaptowana do różnych warunków i wykorzystywana w wielu placówkach oświatowych. Przykładem na pozytywne efekty stosowania metody jest sukces Autorskich Liceów Artystycznych i Akademickich we Wrocławiu i Częstochowie, które pracują metodą od kilkunastu lat. „Celem programu jest nie tylko zmiana sposobu pracy z uczniem, ale też nowe podejście do współpracy z rodzicami, polegające na budowaniu porozumienia i wspólnego ustalania zasad postępowania wobec ich dziecka. Ma to znaczenie w szczególności w zakresie poszanowania i wspierania założeń wychowawczych, postawy światopoglądowej rodziców oraz wzmocnienia procesu wychowania w jego aksjologicznym aspekcie.” [2]

Cennym doświadczeniem dla ich środowiska szkolnego jest zaangażowanie i podjęta współpraca z rodzicami. Sprawia to, że uczeń otrzymuje wszechstronną pomoc w swoim rozwoju. Tutoring promowany przez instytut jest zgodny z założeniami pedagogicznymi Janusza Korczaka.

Sukcesy i zagrożenia

Praca metodą daje wymierne korzyści nie tylko dla ucznia, ale i dla nauczyciela. Oto jej pozytywne efekty:

- zapobiega wypaleniu zawodowemu nauczyciela,
- wpływa na rozwój kompetencji zawodowych,
- podnosi prestiż i buduje w środowisku lokalnym pozytywny wizerunek szkoły.

Jak każda metoda stawia przed nauczycielem wyzwania. Poza tym wynikają z jej stosowania pewne zagrożenia. Należy do nich zaliczyć:

-„Efekt kangura”, czyli skakanie z tematu na temat,
- brak gotowości ucznia do samodzielnej pracy,
- trudności interpersonalne,
- złe zarządzanie czasem.

Dobra organizacja pracy, akceptacja ucznia ze

wszystkimi jego słabościami, cierpliwość niewątpliwie pomogą w pokonaniu trudności.

Na zakończenie...

Mamy nadzieję, że lektura artykułu przełoży się na Państwa warsztat pracy. Proponowane ćwiczenia skłonią do refleksji. Jesteśmy również przekonane, że nie będziecie w grupie tych osób, które zadadzą dziecku pytanie: „Dlaczego na świadectwie jest jedna trójka?"

Źródła:

- A. I., Rycielska, L. (2009). Tutoring jako czynnik rozwoju ucznia i nauczyciela. W: P. Czekierda, M. Budzyński, J. Traczyński, Z. Zalewski, A. Zembrzuska (red.), Tutoring w szkole: między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej (s. 19-30). Wrocław: Towarzystwo Edukacji Otwartej.
- Czekierda, P. (2009). Co możemy zyskać w perspektywie społecznej wprowadzając tutoring do szkoły? W: P. Czekierda, M. Budzyński, J. Traczyński, Z. Zalewski, A. Zembrzuska (red.), Tutoring w szkole: między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej (s. 15-18). Wrocław: Towarzystwo Edukacji Otwartej
- J.Szymańska, Programy profilaktyczne, Podstawy profesjonalnej profilaktyki, ORE Warszawa 2012
- materiały szkoleniowe Collegium Wratislawiense
- udział w kursie i uzyskanie tutora I stopnia

1.J.Szymańska, Programy profilaktyczne, Podstawy profesjonalnej profilaktyki, ORE Warszawa 2012

2.Instytut Tutoringu Szkolnego, http://tutoring.org.pl/,10.12.2015

Magdalena Jankun
konsultant ds. geografii i przyrody
w W-MODN w Elblągu

Jak pomagać uczniom w odkrywaniu ich talentów?

Jest wiele sposobów na odkrywanie uzdolnień i zainteresowań uczniów na różnych etapach edukacyjnych, począwszy od wskazówek i inspiracji nauczyciela, na działaniach szkoły skończywszy. W Ustawie o Systemie Oświaty (art. 44b, ust. 5 i 6) celem oceniania wewnątrzszkolnego jest między innymi dostarczanie informacji o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu **oraz o szczególnych uzdolnieniach ucznia**. Z tego zapisu wynika, że każdy nauczyciel powinien organizować swoją pracę tak, by móc zauważać u uczniów uzdolnienia nawet w wąskich obszarach przedmiotu. Przykładowo, mamy ucznia przeciętnego z wiedzy przyrodniczej, ale wybitnego z wiedzy astronomicznej, albo ucznia o słabej sprawności fizycznej, ale rewelacyjnej gibkości. Nauczyciel powinien nie tylko dostrzegać, ale również przekazywać informacje, które mogą zaowocować dalszymi działaniami zmierzającymi do rozwijania talentu. Niekiedy mały sygnał spowoduje, że uczeń zacznie „rozwijać skrzydła".

Kolejnym sposobem na odkrywanie talentów u uczniów jest postawa nauczyciela, który odpowiednio zmotywuje uczniów do podejmowania wyzwań, między innymi do uczestnictwa w konkursach i olimpiadach przedmiotowych. W szkołach, zaczynając od najniższych etapów edukacyjnych, najlepszym sposobem na wyszukiwanie talentów wśród uczniów jest organizowanie wewnątrzszkolnych konkursów przedmiotowych. Zdarza się często, że uczeń nie ma możliwości, by pochwalić się swoimi zainteresowaniami podczas lekcji, więc konkursy stwarzają świetną możliwość wykazania się pasjami czy konkretną wiedzą. Konkurs, żeby był ciekawy, nie powinien mieć tylko formy testu. Jeśli chcemy zastosować test, to niech będzie on jednym z etapów konkursu. Świetnym pomysłem na urozmaicenie form konkursowych jest przenoszenie na grunt szkolny formuł telewizyjnych teleturniejów, na przykład „Jeden z dziesięciu", „Milionerzy", „Kalambury", „Postaw na milion", itp. Można również wykorzystać portale edukacyjne, które mają narzędzia do tworzenia gier dydaktycznych. Przykładowo, Platforma Eduscience ma w swych zasobach kilkanaście propozycji gier dydaktycznych, które można wykorzystać do prowadzenia konkursu, a nawet do lekcji powtórzeniowej. Nauczyciel samodzielnie lub z pomocą uczniów może skonstruować pytania stosowne do potrzeb i możliwości swoich podopiecznych i do swoich oczekiwań. Przykładowe ciekawe gry dydaktyczne to: „Omnibus", „Wieża", „Labirynt"

czy „Mistrz klasy". Nauczyciel może kierować pytania do jednostki lub do zespołu.

Talent uczniowski do fotografii i uwieczniania przyrody, malarstwa itp. można wykorzystać do organizowania wystaw połączonych z głosowaniem czy wyborem przez komisję konkursową najciekawszych prac. Warto zachęcać uczniów do uczestnictwa w konkursach i turniejach międzyszkolnych organizowanych przez inne szkoły czy placówki.

W szkole podstawowej i gimnazjum uczniowie mają szansę sprawdzić swoją wiedzę i umiejętności w konkursach przedmiotowych organizowanych przez kuratoria oświaty. Wiąże się to z ogromem pracy nie tylko ze strony ucznia, ale również ze strony nauczyciela. To nauczyciel poprzez właściwą motywację zachęca, wspiera do osiągnięcia sukcesu. Jest to bardzo potrzebne uczniowi, gdyż w długich przygotowaniach do konkursu następuje niekiedy zniechęcenie. Nauczyciel powinien wskazywać dobre strony uczestnictwa w konkursie, by uczeń nie tracił wiary w sytuacji niepowodzenia.

W szkołach ponadgimnazjalnych organizowane są olimpiady przedmiotowe, które dają ogromne możliwości nawet na arenie międzynarodowej. W tym roku polscy młodzi geografowie zajęli pierwsze miejsce na świecie w klasyfikacji drużynowej na XII Międzynarodowej Olimpiadzie Geograficznej, która odbyła się w dniach 11-17 sierpnia 2015 r. w Miednoje. W zawodach uczestniczyło 159 uczniów z 40 krajów z wszystkich kontynentów. Indywidualnie Polacy zdobyli dwa złote, jeden srebrny i jeden brązowy medal. Sukces zawdzięczają swoim pasjom, wiedzy, ale również ciężkiej pracy nauczyciela, który ich wspierał i ukierunkowywał w przygotowaniach na wszystkich etapach konkursu.

Ciekawą formą rozbudzania pasji uczniowskich jest zachęcanie ich do udziału w różnorodnych konkursach organizowanych przez wydawnictwa edukacyjne czy portale edukacyjne. Warto z nich korzystać, by rozwijać wiedzę i umiejętności uczniów oraz świadomość, że potrafią. Bo niekiedy zbyt niska samoocena powstrzymuje ich przed uczestnictwem w takich zmaganiach. Portal Eduscience dwa lata temu ogłosił ogólnopolski konkurs „Mój wymarzony Spitsbergen" skierowany do szkół ponadgimnazjalnych. Wśród laureatów znalazł się uczeń z województwa warmińsko-mazurskiego, z Zespołu Szkół Mechanicznych nr 2 w Działdowie. Nagrodą był udział w wyprawie do Polskiej Stacji Polarnej na Spitsbergenie.

Kolejnym czynnikiem odkrywania talentów wśród uczniów jest sam nauczyciel, jego stosunek do pracy, zaangażowanie w lekcję oraz relacje między nim, a jego podopiecznymi. Ważne jest, aby nauczyciel szukał nowych sposobów pracy, by unikał rutyny, by uczniowie widzieli w nim koordynatora ciekawych zajęć. Powinien wskazywać uczniom, w jaki sposób mogą wykorzystywać nowoczesną technologię do zgłębiania wiedzy. Uczniowie w dzisiejszej szkole oczekują nowoczesnych sposobów nauczania, z wykorzystaniem ICT. Jest to dla nich nie tylko ciekawsza forma, ale również zgodna z ich oczekiwaniami. Nowoczesna technologia jest bowiem tym, w czym uczniowie świetnie się odnajdują i korzystają z niej na co dzień, dlatego powinniśmy wykorzystać tę ich sprawność do pogłębiania wiedzy i nabywania nowych umiejętności.

Jadwiga Hryniewicz
konsultant ds. języków romańskich i ewaluacji
w W-MODN w Elblągu

Jak rozbudzić talent językowy u dzieci rozpoczynających naukę języka obcego?

Reforma polskiego systemu szkolnictwa wprowadziła obowiązek nauki języka obcego od pierwszej klasy szkoły podstawowej, czyli dzieci sześcioletnich, które biegle mówią w języku ojczystym, ale nie potrafią jeszcze pisać i czytać, gdyż są na etapie poznawania liter. Jest to bardzo trudne zadanie stojące przed nauczycielami języków obcych, bo jak nauczać języka obcego równolegle z nauką języka ojczystego?

Podstawową zasadą jest zachęcić dzieci do mówienia, ponieważ to, czego nie powiem, tego nie napiszę. Nauka języka, to nie tylko poznawanie re-

guł gramatycznych i listy słówek, to uczenie umiejętności posługiwania się nim, a więc stwarzanie sytuacji zachęcających do mówienia bez nadużywania języka ojczystego. Warto wykorzystać metody znane z nauczania przedszkolnego i stosować piktogramy, a więc obrazki zastępujące wydawanie poleceń w języku ojczystym. Jeśli uczniowie nie nabiorą nawyku porozumiewania się przy najprostszych czynnościach w języku obcym, mogą nigdy nie posiąść umiejętności biegłego mówienia w tym języku. Obserwacje nauczania języka w pierwszych latach szkoły podstawowej pokazują, że niezwykle rzadko stwarza się uczniom okazję do mówienia. Najczęściej nauczyciel sam stawia pytania i na nie odpowiada.

Przykład: nauczyciel : „Jaki to kolor?" - nauczyciel: „Czerwony".
Mówienie przez uczniów sprowadza się do chóralnego powtarzania przez całą klasę:
Przykład: nauczyciel: „Co robi chłopiec? - nauczyciel.: „Chłopiec śpi." - cała klasa powtarza - „Chłopiec śpi."
Mówienie przez uczniów na lekcji często ogranicza się do powtarzania pojedynczych słów, a nie całego zdania.
Przykład: nauczyciel: „Jaki to jest kolor?" - uczeń: „Czerwony".
Przykład: nauczyciel: „Ile książek jest na stole?" - uczeń: „Trzy".
Przykład: nauczyciel: „Czy piłka jest żółta?" - uczeń: „Tak".

Nawet jeśli nauczyciel próbuje zachęcić uczniów do mówienia, to odpowiadają oni często pojedynczymi słowami, bo ich zasób słownictwa jest jeszcze ubogi, a struktury zdań często są inne niż w języku ojczystym. Nauczycielom sprawia kłopot zachęcenie uczniów do większej aktywności, bo wymaga to pracy takimi metodami, które stworzą spontaniczne sytuacje komunikacyjne nauczyciela z uczniem i uczniów między sobą.

Warto przeprowadzić czasami samoocenę pracy pozwalającą stwierdzić, czy jako nauczyciele robimy wszystko, aby zachęcić uczniów do nauki. Oto przykłady trzech testów, które nie mają oceniać pracy nauczyciela, a jedynie skłonić ich do refleksji. Testy te zostały opracowane przez IFADEM Instytut Frankofonii Doskonalący Nauczycieli na Odległość w publikacji „Le déblocage linguistique des élèves".

Test nr 1
Czy potrafimy motywować uczniów?

1. Według mnie głównym celem lekcji języka obcego w szkole podstawowej jest to, aby:
a/ uczeń mówił poprawnie w języku obcym,
b/ radził sobie językowo w różnych sytuacjach komunikacyjnych,
c/ nie popełniał błędów ortograficznych.

2. W trakcie lekcji języka obcego ważne jest, aby:
a/ korygować błędy uczniów,
b/ pozwalać uczniom na swobodną i spontaniczną komunikację,
c/ poprawiać uczniów w trakcie wypowiedzi.

3. Kiedy w trakcie lekcji uczeń stawia pytanie, to Pan/i:
a/ stara się zrozumieć pytanie ucznia,
b/ daje mu czas na sformułowanie swojej wypowiedzi,
c/ słucha go, myśląc o dalszym toku lekcji.

4. Kiedy zadaje Pan/i pytanie w języku obcym, to akceptuje odpowiedź, jeśli jest właściwa i:
a/ poprawna językowo,
b/ wyrażona w sposób niezbyt poprawny językowo,
c/ zawiera mieszane słownictwo z języka ojczystego i obcego,
d/ wyrażona w języku ojczystym.

5. Co według Pani/a mogłoby motywować uczniów do uczestnictwa w lekcji?
a/ proponowanie ćwiczeń i zadań, a potem ich notowanie,
b/ dobieranie różnorodnych metod pracy głównie w formie gier i zabaw,
c/ proponowanie tematyki, która interesuje uczniów,
d/ prowadzenie lekcji polegającej na wprowadzeniu nowego tekstu z ograniczoną liczbą ćwiczeń.

6. Jeśli Pan/i chce, aby uczniowie uczestniczyli w lekcji, to:
a/ nagradzam aktywność uczniów,
b/ powtarzam takie ćwiczenia i aktywności, które wydają się być interesujące dla uczniów,
c/ proponuję zadania ćwiczące wypowiedzi ustne,
d/ proponuję takie zadania, które stwarzają możliwości, aby uczniowie komunikowali się między sobą.

7. Jeśli klasa jest aktywna, to jest to zasługą:
a/ nauczyciela,
b/ klasy,
c/ dobrej komunikacji między nauczycielem a uczniami,
d/ właściwego doboru metod.

8. Kiedy uczeń ma trudności z udzieleniem odpowiedzi na pytanie, to nauczyciel:
a/ przeformułowuje pytanie i prosi o odpowiedź innego ucznia,
b/ prosi ucznia, aby przeformułował odpowiedź i pomaga mu, jeśli to konieczne,
c/ przeformułowuje odpowiedź ucznia i pyta go, czy się z nią zgadza,
d/ poleca mu lepiej się przygotowywać do lekcji.

9. Jeżeli uczniowie nie biorą udziału w lekcji i nie odpowiadają na zadawane pytania, to nauczyciel:
a/ pracuje jak zwykle i nie przywiązuje do tej sytuacji większej uwagi,
b/ sprawdza rozumienie poleceń, które wydaje,
c/ stara się tak pracować na lekcji, aby uczniowie mieli możliwość wypowiadania się i pomaga im w tym,
d/ sam szybko udziela odpowiedzi.

10. Nauczyciel odczuwa satysfakcję po przeprowadzonej lekcji, kiedy:
a/ myśli, że wszystko dobrze wyjaśnił,
b/ uczniowie są aktywni i udzielają prawidłowych odpowiedzi,
c/ widzi starania uczniów bez względu na ich efekt,
d/ uczniowie powtarzają po nim poprawne odpowiedzi.]

Test nr 2
Czy zachęcamy uczniów do aktywnego uczestnictwa w lekcji?

1. W trakcie lekcji języka obcego nauczyciel:
a/ nie pozwala uczniom na aktywny udział, bo ceni sobie pracę w ciszy,
b/ zachęca uczniów do mówienia i odgrywania ról,
c/ stwarza sytuacje prowokujące uczniów do mówienia.

2. Podczas lekcji języka obcego lepiej pracować:
a/ w klasie cichej i spokojnej,
b/ w klasie aktywnej, w której uczniowie chętnie zabierają głos,
c/ w klasie, w której aktywność jest umiarkowana i kontrolowana.

3. Pan/i zdaniem, aby uczniowie mogli uczestniczyć w lekcji, powinni znać:
a/ odpowiednią liczbę słów (lista słówek),
b/ reguły i konstrukcje gramatyczne warunkujące poprawność wypowiedzi,
c/ odpowiednie sekwencje dialogów.

4. Kiedy w trakcie lekcji zadaje Pan/i pytania, to najczęściej:
a/ wielu uczniów zgłasza się do odpowiedzi,
b/ żaden uczeń się nie zgłasza,
c/ zaledwie kilku uczniów chce zabrać głos,
d/ uczniowie rozmawiają między sobą.

5. Kiedy prosi Pan/i uczniów o wykonanie zadania, to:
a/ rozpoczynają pracę natychmiast, bo zrozumieli, o co są proszeni,
b/ przed wykonaniem zadania, stawiają pytania, aby upewnić się, że dobrze zrozumieli polecenie,
c/ nie robią nic i czekają,
d/ sprawiają wrażenie, że wykonują zadanie.

Test nr 3
Jak wzbogacamy słownictwo uczniów?

1.Gdy wprowadza Pan/i na lekcji nowe umiejętności, to:
a/ nie wykonuje Pan/i z uczniami zadań przygotowujących,
b/ podaje Pan/i listę nowych słów,
c/ wykonuje Pan/i zadania przygotowujące do wprowadzenia nowego słownictwa,
d/ w tym samym czasie pracuje Pan/i z nowym słownictwem i nowymi umiejętnościami.

2. Od pierwszych lat nauki uważa Pan/i, że ważne jest nauczanie:
a/ w tym samym czasie słownictwa i gramatyki,
b/ przede wszystkim słownictwa,
c/ bazowych struktur gramatycznych na limitowanym zasobie słów,
d/ równoczesne słówek i gramatyki w sytuacjach komunikacyjnych z życia codziennego.

3. Do wyjaśniania nowych słów używa Pan/i:
a/ języka ojczystego,
b/ albo ojczystego, albo obcego,
c/ zamiennie obu języków,
d/ tylko języka obcego, wspomagając rozumienie gestem i obrazkiem.

Testy, które zamieściłam, służą głównie samoocenie i refleksji nad stosowanymi przez nas, nauczycieli języków obcych sposobami pracy. Nie pokazują jedynie słusznych i idealnych metod. Ich dobór zależy zawsze od nauczyciela, który najlepiej zna potrzeby i możliwości swoich uczniów. Najważniejszą sprawą jest motywacja i przekonanie uczniów, że to, co robią na lekcji, ma sens i może być interesujące. Bardzo pomocne w wykonaniu tego zadania jest stosowanie zabaw językowych. Wykorzystując tę formę zajęć, trzeba zwrócić uwagę na jej podstawowe trzy etapy:
- świadomość - to nauczyciel wyzwala aktywności, przedstawiając model wypowiedzi zawarty w zabawie,
- szkolenie – nauczyciel zachęca ucznia lub kilku z nich do odtworzenia modelu,
- stosowanie – uczniowie sami odtwarzają model, a nauczyciel tylko obserwuje.

Zabawy językowe sprawiają uczniom przyjemność i są dobrym sposobem rozwijania kompetencji językowych w sytuacjach życia codziennego. Jeśli zechcemy odpowiedzieć na pytanie, po co stosować zabawy na lekcji języka obcego, to odpowiedź jest prosta: aby uczyć poprzez zabawę. Wg. F. Weiss przyjemność, jaką uczniowie czerpią z zabawy, może ich zmotywować do aktywności i kreatywności oraz umożliwić wykorzystanie znanego już słownictwa w inny sposób.

Marlena Derlukiewicz
konsultant ds. języka polskiego
w W-MODN w Elblągu

Rozwijanie kompetencji czytelniczych i upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. Konkurs „Warto czytać".

O znaczeniu czytania napisano już wiele. Głośne czytanie buduje więź między czytającym i tym, który słucha, zapewnia emocjonalny rozwój dziecka, rozwija wrażliwość i empatię. Każdy kontakt z odpowiednio dobranym tekstem, oprócz walorów terapeutycznych, rozwija wyobraźnię i pamięć, rozbudza kreatywność, uczy myślenia, poprawia koncentrację, poszerza wiedzę ogólną, rozbudza zainteresowania, nie mówiąc o umiejętnościach językowych. Nikt już nie ma wątpliwości, że czytanie ułatwia naukę i pomaga odnieść sukces w szkole i w życiu.

Badania Biblioteki Narodowej

Od 1992 r. co dwa lata Biblioteka Narodowa przeprowadza badania czytelnictwa, najnowszy raport pochodzi z 23.01.2015 r. Co z niego wynika. Otóż 41,7% Polaków oświadczyło, że w 2014 roku przeczytało przynajmniej jedną książkę. To o 2,5% więcej, niż dwa lata wcześniej. Do 12,3% wzrósł odsetek czytających od trzech do sześciu książek (2012 r. – 10,8), a więcej niż siedem książek – 11,3% (2012 r. – 11,1%). Powiększyło się grono osób, które kupują książki – z 29,6% do 40%. Mimo że, na szczęście, udało się zahamować gwałtowny spadek czytelnictwa z lat 2006-2008, to ciągle według statystyk w rankingach w krajach Unii Europejskiej Polska zajmuje jedno z ostatnich miejsc. W większości krajów europejskich czytelnictwo przekracza 50-procentowy próg, a w Czechach osiąga rekordowe 86 proc.

Kto w Polsce czyta najwięcej? Osoby między 15 a 19 rokiem życia (71%) oraz uczniowie i studenci (73%) – w obu tych grupach najliczniej występują czytelnicy regularni i intensywni. Po książki sięga aż 80% dzieci matek z wykształceniem wyższym, z czego aż 32% należy do czytelników intensywnych. Ponadto – osoby zadowolone ze swojej sytuacji materialnej (54%) oraz mieszkańcy miast powyżej 100 tys. mieszkańców (ponad 50%). Najmniej natomiast czytają osoby powyżej 60 roku życia (34%), mieszkańcy wsi (34%), rodziny o dochodzie mniejszym niż 2 tys. zł (30%) oraz emerytowani rolnicy (14%).

Niestety, spadek czytelnictwa wśród młodzieży, a więc tej części społeczeństwa, która z faktu realizacji obowiązku szkolnego teoretycznie powinna czytać najwięcej, mocno niepokoi. **Aż 29 proc. młodych osób nie przeczytało w zeszłym roku ani jednej książki. Z kolei 19 milionów Polaków (od 15. roku życia) nie przeczytało nawet fragmentu książki, a ponad 6,2 miliona Polaków (19 proc. badanych) znajduje się poza kulturą pisma.** To znaczy, że w ciągu roku nie przeczytali żadnej książki ani też żadnego tekstu publicystycznego (z prasy papierowej bądź internetowej). 16,4 proc. badanych, czyli prawie 5,4 mln Polaków, nie ma w domu ani jednej książki. Większość Polaków deklaruje, że ma w domu kilkadziesiąt książek, które mieszczą się na trzech standardowych półkach. **Tylko 2 proc. może się pochwalić księgozbiorem liczącym więcej niż 500 pozycji.**

Na drugim biegunie znajduje się 17 proc. Polaków (5,5 mln). To tzw. omniczytelnicy, którzy zadeklarowali nie tylko comiesięczną lekturę dłuższego tekstu, przynajmniej jedną w roku lekturę książek i gazety, ale jeszcze tę ostatnią czytują w obu formach – papierowej i internetowej.

W najnowszej edycji badania po raz pierwszy zapytano nie tylko o książki papierowe, ale też o e-booki i audiobooki. Posiadanie ich w swoich zbiorach zadeklarowało 8 proc. badanych. Coraz bardziej popularne stają się zwłaszcza audiobooki, po które sięgnął przynajmniej raz w życiu już co piąty Polak (w 2012 r. słuchaczy audiobooków było tylko 6 proc.). Z e-bookami miał do czynienia co ósmy (w 2012 r. – 7 proc).

Co jeszcze wynika z badań? Na przykład to, że regularni czytelnicy książek mają przeważnie regularnych czytelników w rodzinie, zaś osoby nieczytające w 84 proc. dzielą ten brak nawyku lektury z najbliższymi. Wymiernym sukcesem może się też pochwalić akcja „Cała Polska czyta dzieciom", ponieważ **53 proc. absolwentów gimnazjum deklaruje, że w dzieciństwie często czytali im ro-**

dzice. Ci, którzy chodzili do szkoły przed reformą edukacyjną (kończyli ośmioklasową szkołę), na taki luksus mogli liczyć rzadziej (36 proc.).

Nauczyciele znajdują więc coraz więcej sojuszników wśród rodziców w zachęcaniu do czytania. Skoro jednak nie osiągamy spektakularnego sukcesu w rozwijaniu czytelnictwa, gdzieś popełniamy błąd. Nauczyciele często przyznają się do porażki w zakresie motywowania do czytania.

Dwie główne przyczyny nieczytania

Pierwsza to nieopanowana technika czytania. Nawet na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej zdarzają się uczniowie, którzy co prawda znają alfabet, ale czytają wolno, sylabizują, przekręcają wyrazy. Gdy do tego dojdzie nieznajomość znaczenia słów, czyli ubogie słownictwo, czytanie staje się katorgą, z przyjemnością nie ma nic wspólnego. Jest jeden sposób na rozwiązanie tego problemu. Uczeń mający kłopoty z czytaniem powinien czytać codziennie, głośno, w obecności osoby, która dobrze czyta (chodzi o natychmiastową korektę błędów), przynajmniej 10 minut. Tekst powinien być krótki i zgodny z zainteresowaniami ucznia.

Druga przyczyna, która sprawia, że część uczniów niechętnie sięga po książki, to zły (tzn. nieatrakcyjny dla młodzieży) dobór proponowanych im do czytania lektur.

„Zgódźmy się z tą prawdą: czytamy dla samej radości czytania*. Nie dla wiedzy, nie dla mądrości, nie dla jakichś wyimaginowanych celów sytuujących się w rzeczywistości pozatekstowej.* ***W akcie lektury odnajdujemy własne pytania egzystencjalne, wobec których stajemy, odnajdujemy świat, który z jakichś względów pociąga nas i interesuje:*** *świat przeszłości lub współczesności, świat człowieka lub przyrody, doświadczamy wzruszeń, emocji, olśnień, przeżyć, których pożądamy.* ***Tego samego szuka młody czytelnik, ze względu na specyficzną kondycję psychiczną skoncentrowany przede wszystkim na sobie, własnych problemach, przeżyciach, na odkrywanych tajemnicach własnego wnętrza, których ani nazwać, ani zrozumieć nie potrafi.***[1]

Co zrobić, by osiągnąć sukces, czyli jak zachęcać uczniów do czytania?

- **po pierwsze – dajmy uczniowi wybór**

Jeżeli chcemy, by nasi uczniowie czytali, to powinniśmy sobie zdawać sprawę, że kluczem do sukcesu jest dobry wybór tekstów. Należy stwarzać jak najwięcej sytuacji dydaktycznych, kiedy to uczeń może wybierać. Pozwólmy uczniom wybierać teksty, lektury, wręcz zachęcajmy do tego.

- **po drugie – zróbmy wszystko, by czytanie stało się przyjemnością**

Wiąże się to mocno z kryterium pierwszym. Zazwyczaj, kiedy mamy wybór, wybieramy to, co nam się podoba, co sprawi nam przyjemność, dostarczy rozrywki, co wcale nie oznacza, że wszystkie teksty mają być łatwe, proste i przyjemne.

- **po trzecie – teksty muszą zaciekawić**

Nuda jest największym wrogiem zarówno lekcji, jak i czytania. A kiedy pojawia się nuda? Odpowiadając na to pytanie najprościej, jak się da, zacytujmy uczniów: „nie wiadomo, o co chodzi, długie opisy, dłużyzny, niezrozumiały język, brak pointy, nie widać sensu, tekst o niczym."

- **po czwarte – muszą być o czymś**

Najlepiej o problemach na tyle bliskich uczniom, by mogły stanowić pretekst do otwartej rozmowy o uczuciach i sprawach im bliskich. Różnorakie badania na temat działań motywujących do nauki wskazują nawiązywanie do zdarzeń współczesnych lub wziętych z życia, jako jeden z czterech czynników angażujących uczniów. Ważne, by uczniowie mogli utożsamiać się z bohaterami literackimi, by tekst wywoływał w nich emocje i refleksje, by chcieli o nim rozmawiać.

- **po piąte – mają pomagać funkcjonować w społeczeństwie**

Dobrze by było, gdyby teksty literackie tak dobierać, by wzmacniały poczucie wartości uczniów, pomagały w przełamywaniu różnego typu stanów lękowych, uczyły empatii, rozpoznawania emocji i umiejętności panowania nad nimi. Wyrosło nam bowiem pokolenie digitalnych tubylców, świetnie radzących sobie z technologią komputerową, ale dużo gorzej z własnymi emocjami.

- **po szóste – mają uczyć wrażliwości, szacunku, tolerancji, być po prostu mądre**

Młodym ludziom są potrzebne drogowskazy, czytelny, ale też atrakcyjnie podany przekaz, co jest dobre, co złe, co uczciwe, co nieuczciwe, jak żyć mądrze i w zgodzie z własnym sumieniem. Uczenie o wartościach to nie tylko wymóg zapisany w nowej podstawie programowej. To swego rodzaju obowiązek, szczególnie teraz, gdy powszechnym zjawiskiem obserwowanym w mediach jest deprecjonowanie autorytetów.

Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia

1. J. Podgórska, Cukier, lukier, róż, http://www.polityka.pl/kraj/237977,1,cukier-lukier-roz.read [4 grudnia 2007].

Nauczycieli w Elblągu ogłasza konkurs „Warto czytać". Konkurs ma na celu promowanie nauczycieli, którzy wspólnie z uczniami zrealizują w roku szkolnym 2015/2016 projekt edukacyjny przyczyniający się do wzrostu czytelnictwa. Zwycięzcy konkursu pojadą w nagrodę do Brukseli na zaproszenie Barbary Kudryckiej, poseł do Parlamentu Europejskiego, a najlepsze pomysły w zakresie motywowania do czytania zostaną upowszechnione. Do 10 czerwca nauczyciele mają czas na przygotowanie prezentacji multimedialnej i sprawozdania z działań zachęcających uczniów do czytania. Szczegóły w regulaminie.

REGULAMIN WOJEWÓDZKIEGO KONKURSU DLA NAUCZYCIELI NA PROJEKT PROMUJĄCY CZYTANIE WŚRÓD DZIECI I MŁODZIEŻY „WARTO CZYTAĆ"

§ 1

Organizatorem konkursu „Warto czytać", zwanego dalej Konkursem, jest Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu, zwany dalej Organizatorem.

§ 2

Konkurs ma na celu promowanie nauczycieli, którzy wspólnie z uczniami zrealizują projekt edukacyjny przyczyniający się do rozwijania kompetencji czytelniczych i upowszechniania czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. Celem konkursu jest również wykształcenie w swoim środowisku mody na czytanie oraz promowanie polskiej i europejskiej literatury i kultury.

§ 3

Zadaniem nauczycieli jest stworzenie wspólnie z uczniami i zrealizowanie w roku szkolnym 2015/2016 projektu edukacyjnego, w którym poprzez różnego rodzaju przedsięwzięcia, np. konkursy czytelnicze, spotkania z autorami, wspólne czytanie i inne, zachęcą dzieci i młodzież do czytania oraz doskonalenia swoich kompetencji czytelniczych.

Wymagania regulaminowe:

1. Napisanie projektu zawierającego:
- cele projektu,
- tytuł projektu,
- adresatów projektu,
- szczegółowy opis działań,
- harmonogram działań,
- ewaluację projektu.

2. Sprawozdanie z realizacji projektu w formie prezentacji multimedialnej zawierającej nie więcej niż 50 slajdów.

3. Przynajmniej jedno działanie musi promować literaturę lub kulturę jednego lub kilku wybranych państw Unii Europejskiej (poza Polską).

§ 4

1. Ocenienie podlegać będzie:
- różnorodność przedsięwzięć gwarantujących osiągnięcie zamierzonych celów,
- dobór metod służący realizacji zamierzonych celów,
- oryginalność projektu,
- stworzenie uczniom możliwości doskonalenia umiejętności współpracy w zespole, planowania i organizowania pracy, samodzielnego rozwiązywania problemów, korzystania z technologii informatycznej.

§ 5

Uczestnicy

1. W konkursie mogą brać udział dwu- lub trzyosobowe zespoły nauczycieli w czterech kategoriach:
- nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej,
- nauczyciele klas IV-VI szkoły podstawowej,
- nauczyciele gimnazjów,
- nauczyciele szkół ponadgimnazjalnych.

2. W przypadku realizacji projektu dla uczniów z różnych etapów edukacyjnych o przynależności do określonej kategorii decyduje liczba zaangażowanych uczniów.

§ 6

1. Projekt i sprawozdanie z realizacji projektu w formie prezentacji zawierającej nie więcej niż 50 slajdów należy przesłać na adres W-MODN w Elblągu do 10 czerwca 2016 r.

2. Nadesłany projekt i prezentacja stanowią jednocześnie kartę zgłoszeniową, należy je opatrzyć imionami i nazwiskami autorów, informacją o miejscu zamieszkania i pracy.

3. Objętość projektu nie powinna przekroczyć 8 stron formatu A4, ponadto zarówno projekt, jak i prezentację należy przesłać w formie elektronicznej (na płytce CD).

4. Prace konkursowe należy przesłać lub złożyć w sekretariacie Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka

Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu (82-300 Elbląg, ul. Wojska Polskiego 1) w zamkniętej kopercie z dopiskiem „Konkurs Warto czytać" .
5. Szczegółowych informacji na temat Konkursu udziela Marlena Derlukiewicz.
6. Ogłoszenie wyników planowane jest we wrześniu 2016 r.

§ 7

Zasady przyznawania nagród:
1. O wyłonieniu zwycięzców Konkursu decyduje powołana w tym celu Komisja Konkursowa, zwana dalej Komisją.
2. Komisję powołuje Organizator.
3. Decyzja Komisji jest ostateczna i nieodwołalna.

§ 8

Nagrody
1. Wyjazd edukacyjny do Brukseli – nagroda dla zwycięskich zespołów w poszczególnych kategoriach.
2. Nagrody rzeczowe.

Elżbieta Kurkiewicz
konsultant ds. matematyki
w W-MODN w Elblągu

Rozwijanie logicznego myślenia na matematyce

„Rozwijanie **umiejętności efektywnego uczenia się**, w tym procesu **logicznego myślenia,** pomaga dziecku w osiągnięciu głębszego zrozumienia wiedzy i umożliwia wnikliwsze poznawanie otaczającego go świata. Proces ten mobilizuje dziecko do planowania swojej pracy, kreatywnego myślenia i odzwierciedlania zdobytych umiejętności uczenia się w swoim codziennym życiu. Dzieci potrzebują rozwijać strategię myślenia, gdyż umożliwia im to głębsze zrozumienie tematu, pomaga myśleć elastyczniej, analizować problem i poszukiwać najlepszych dla niego rozwiązań"[1].

Lekcje matematyki i inne zajęcia matematyczne doskonale nadają się do kształcenia i doskonalenia wszystkich umiejętności wskazanych w powyższym cytacie. Z kolei prezentowany konspekt można wykorzystać do pracy na zajęciach dodatkowych z uczniami uzdolnionymi matematycznie uczęszczającymi do klasy III SP, a także w rozwijaniu logicznego myślenia u uczniów klas IV-VI. Na dodatek tematyka lekcji wpisuje się w zainteresowania uczniów.

Temat: Mistrzostwa świata w piłce nożnej.
Umiejętności kluczowe:
- **myślenie matematyczne – umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych**

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- **Modelowanie matematyczne.**

Uczeń dobiera odpowiedni model matematyczny do prostej sytuacji, stosuje poznane wzory i zależności, przetwarza tekst zadania na działania arytmetyczne i proste równania.

- **Sprawność rachunkowa.**

Uczeń wykonuje proste działania pamięciowe na liczbach naturalnych, całkowitych i ułamkach, zna i stosuje algorytmy działań pisemnych oraz potrafi wykorzystać te umiejętności w sytuacjach praktycznych.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe
Uczeń:
- **dostrzega zależności między podanymi informacjami,**
- **czyta ze zrozumieniem prosty tekst zawierający informacje liczbowe,**
- **stosuje wygodne dla niego sposoby ułatwiające obliczenia,**
- **wykonuje wstępne czynności ułatwiające rozwiązanie zadania, w tym rysunek pomocniczy lub wygodne dla niego zapisanie informacji i danych z treści zadania,**
- **do rozwiązywania zadań osadzonych w kontekście praktycznym stosuje poznaną wiedzę z zakresu arytmetyki oraz nabyte umiejętności rachunkowe, a także własne poprawne metody,**

1. Dorota Kamińska, Jak rozwijać umiejętność logicznego myślenia u dzieci, http://www.edunews.pl/edukacja-i-rodzice/przedszkole/1650-jak-rozwijac-umiejetnosc-logicznego-myslenia-u-dzieci

Cele lekcji

Uczeń:

- z rozsypanki układa tekst,
- odpowiada na pytania do tekstu,
- treść zadania ilustruje za pomocą rysunku,
- inscenizuje treść zadania,
- wykonuje proste obliczenia na liczbach naturalnych,
- układa treść zadania.

Metody, techniki nauczania i formy pracy

metoda pociętego tekstu, demonstracja, pokaz, metoda czynnościowa (ćwiczenia wprost i odwrotne), rozumowanie enaktywne, czyli takie, w którym odtwarzamy (w myśli lub konkretnie, fizycznie) opisane w zadaniu sytuacje.

Środki dydaktyczne

- karty pracy.

Przebieg lekcji

I. Część wstępna

Uczniowie otrzymują kartę pracy nr 1. Zadaniem dzieci jest odczytanie zaszyfrowanego tematu lekcji (zapisanego alfabetem Morse´a).

II. Część zasadnicza

1. Uczniowie pracują w parach lub małych grupach metodą pociętego tekstu. Tekst należy porozcinać tak, aby na jednym pasku było jedno zdanie (karta pracy nr 2). Paski wkładamy do koperty. Każda grupa lub para uczniów otrzymuje jeden zestaw. Zadaniem dzieci jest ułożenie tekstu „Mistrzostwa świata w piłce nożnej". Po wykonaniu zadania sprawdzamy poprawność wykonanej pracy, uczniowie czytają ułożony z rozsypanki tekst.
2. Uczniowie otrzymują kartę pracy nr 2 i rozwiązują zadania 1-5. Uczniowie odpowiadają na pytania do tekstu, wykonują i zapisują potrzebne obliczenia. Możemy uczniom zadać także dodatkowe pytania do tekstu. Do każdego pytania uczniowie zapisują odpowiedź.
3. Uczniowie rozwiązują zadania nr 6 i 7 z karty pracy nr 2. Sytuację przedstawioną w zadaniu powinniśmy zademonstrować dzieciom. Prosimy na środek klasy czterech uczniów. Każdy z nich reprezentuje jedną drużynę, otrzymuje numer od 1 do 4 (uczniowie mogą się ubrać w koszulki zawodników z klubów piłkarskich). Uczniowie sami ustalają, która drużyna gra z którą. Dzieci odpowiadają na pytanie: Ile meczów zagra każda z drużyn? Następnie przeprowadzamy z uczniami rozumowanie prowadzące do rozwiązania zadania i zapisania obliczeń. Rozpatrujemy z uczniami różne sposoby rozwiązania tego problemu.

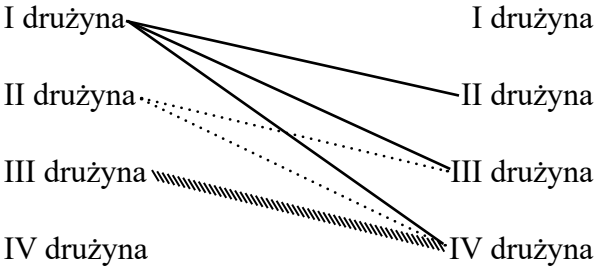
I sposób:

Są cztery drużyny, więc każda z drużyn rozegra trzy mecze, czyli 4 x 3 = 12.

W dyskusji nad tą odpowiedzią okazuje się, że każdy mecz był policzony dwa razy, więc liczbę meczów należy podzielić przez 2, czyli wszystkich spotkań jest 4 x 3 : 2 = 6.

II sposób:

Są cztery drużyny, pierwsza drużyna gra z drugą, trzecią i czwartą. Druga gra z trzecią (z pierwszą już grała) i czwartą, trzecia gra z czwartą (grała już z pierwszą i drugą). Czwarta drużyna grała już z pozostałymi. Razem było więc: 3 + 2 + 1 = 6 meczów. Sytuację tę dobrze jest przedstawić na rysunku.

III sposób

Najpierw dwa zespoły rozegrały między sobą mecz, potem doszedł trzeci zespół i zagrał mecz z dwoma zespołami, wreszcie doszedł czwarty i rozegrał trzy mecze z każdą z drużyn. Rozegrano więc 1 + 2 + 3 = 6 meczów.

IV sposób

Każdy zespół rozegrał mecz z każdym, czyli 4 x 4 = 16. Ale żaden zespól nie grał sam ze sobą, czyli musimy odjąć 4, mamy 16 - 4 = 12. Jednak każdy mecz liczymy w ten sposób dwa razy, więc należy podzielić jeszcze przez 2. 12 : 2 = 6.

III. Podsumowanie

Ułóżcie podobne zadania. Omawiamy wspólnie z uczniami propozycje zadań ułożonych przez dzieci. Rozwiązania tych zadań dzieci mogą zapisać samodzielnie w domu.

Karta pracy nr 1

Temat lekcji zaszyfrowano alfabetem morse´a. Spróbuj go odczytać.

A . –	G – . .	M – –	T –
B – ...	H	N – .	U . . –
C – . – .	I . .	O – – –	W . – –
D – . .	J . – – –	P . – – .	V . . . –
E .	K – . –	R . – .	X – . . –
F . . – .	L . – . .	S . . .	Y – . –
			Z – – . .

- -	. .	. . .	-	.-.	--..	---	...	-	.--	.-

...	.--	..	.-	-	.-

.--

.--.	..	.-..	-.-.	.

-.	---	--..	-.	.	.---

Mistrzostwa świata w piłce nożnej

Mistrzostwa świata w piłce nożnej, nazywane również mundialem lub Pucharem Świata, to międzynarodowy turniej piłkarski, w którym biorą udział męskie reprezentacje narodowe federacji należących do FIFA*. Pierwsze mistrzostwa odbyły się w 1930 roku w Urugwaju. Od tego czasu odbywają się co cztery lata, z wyjątkiem 1942 i 1946 roku, kiedy to nie zostały rozegrane z powodu II wojny światowej.

Obecnie w turnieju występują 32 reprezentacje rywalizujące o tytuł na terenie kraju (lub krajów) organizującego mistrzostwa przez okres około jednego miesiąca. Ta faza rozgrywek często nazywana jest finałami mistrzostw świata. Z kolei faza eliminacji, mająca miejsce w ciągu trzech lat poprzedzających turniej, wyłania drużyny, które wraz z gospodarzem (lub gospodarzami) wystąpią na mistrzostwach świata.

32 zespoły zakwalifikowane do turnieju finałowego biorą udział w fazie grupowej, a następnie w fazie pucharowej.W fazie grupowej zespoły zostają podzielone na osiem grup po cztery drużyny i rywalizują na zasadzie „każdy z każdym”. Dwie ekipy z największą liczbą punktów z każdej grupy awansują do fazy pucharowej.

Od 1994 roku przyznawane są trzy punkty za zwycięstwo, jeden za remis oraz brak punktów za przegraną (wcześniej za zwycięstwo przyznawano dwa punkty). Jeśli dwie drużyny zakończą fazę grupową z taką samą liczbą punktów, decydują kolejno kryteria określone przez FIFA: różnica bramek, liczba bramek uzyskanych we wszystkich meczach grupowych, wynik bezpośredni pomiędzy remisującymi drużynami, ostatecznie decyduje losowanie.

*FIFA – międzynarodowa organizacja pozarządowa zrzeszająca 209 narodowych federacji piłki nożnej.

1. Jak inaczej nazywane są mistrzostwa świata w piłce nożnej?

….....

2. W którym roku i gdzie odbyły się pierwsze mistrzostwa świata?

….....

3. Ile lat temu odbyły się pierwsze mistrzostwa świata w piłce nożnej?

….....

4. Który raz rozegrano mistrzostwa w 2014 roku?

….....

5. Ile punktów uzyska drużyna, która jeden mecz wygrała a dwa zremisowała?

….....

6. Ile meczów w fazie grupowej rozegra każda z drużyn?

….....

7. Ile meczów rozegranych będzie w każdej grupie?

….....

Tekst do kopert (karta pracy nr 2)

Mistrzostwa świata w piłce nożnej, nazywane również mundialem lub Pucharem Świata, to międzynarodowy turniej piłkarski, w którym biorą udział męskie reprezentacje narodowe federacji należących do FIFA.

Pierwsze mistrzostwa odbyły się w 1930 roku w Urugwaju.

Od tego czasu odbywają się co cztery lata, z wyjątkiem 1942 i 1946 roku, kiedy to nie zostały rozegrane z powodu II wojny światowej.

Obecnie w turnieju występują 32 reprezentacje rywalizujące o tytuł na terenie kraju (lub krajów) organizującego mistrzostwa przez okres około jednego miesiąca.

Ta faza rozgrywek często nazywana jest finałami mistrzostw świata.

Z kolei faza eliminacji, mająca miejsce w ciągu trzech lat poprzedzających turniej, wyłania drużyny, które wraz z gospodarzem (lub gospodarzami) wystąpią na mistrzostwach świata.

32 zespoły zakwalifikowane do turnieju finałowego biorą udział w fazie grupowej, a następnie w fazie pucharowej.

W fazie grupowej zespoły zostają podzielone na osiem grup po cztery drużyny i rywalizują na zasadzie „każdy z każdym”.

Dwie ekipy z największą liczbą punktów z każdej grupy awansują do fazy pucharowej.
Od 1994 roku przyznawane są trzy punkty za zwycięstwo, jeden za remis oraz brak punktów za przegraną (wcześniej za zwycięstwo przyznawano dwa punkty).

Jeśli dwie drużyny zakończą fazę grupową z taką samą liczbą punktów, decydują kolejno kryteria określone przez FIFA: różnica bramek, liczba bramek uzyskanych we wszystkich meczach grupowych, wynik bezpośredni pomiędzy remisującymi drużynami, ostatecznie decyduje losowanie.

Danuta Oleksiak
konsultant ds. przedmiotów zawodowych
W-MODN w Elblągu

Praca z uczniem zdolnym w szkole zawodowej – na przykładzie doświadczeń Zespołu Szkół Gospodarczych w Elblągu

Mądry, kreatywny, mający dobre oceny, zmotywowany, biorący udział w konkursach, bystry, szybko uczący się – tak często opisuje się ucznia zdolnego. Jak w praktyce szkolnej „odkrywa się talenty"? Jakie działania podejmuje szkoła, aby wpierać ucznia w rozwoju jego szczególnych zainteresowań? O odpowiedź na te i wiele innych pytań poprosiłam Panią mgr Marię Dobosz – dyrektora Zespołu Szkół Gospodarczych w Elblągu oraz nauczycieli przedmiotów zawodowych tej szkoły – Panie: mgr inż. Barbarę Bukowską i mgr inż. Martę Skolimowską-Kulm.

Podczas I Ogólnopolskiego Konkursu Kulinarnego „Black Box", który odbył się w elbląskim „gastronomiku" 4 grudnia ub.r., szkoła otrzymała honorową nagrodę – statuetkę Oskara Kulinarnego Pomorskiej Akademii Kulinarnej „Polski kucharz jest najlepszy". To prestiżowe wyróżnienie przyznawane jest szkołom za szczególny wkład w propagowanie sztuki kulinarnej wśród uczniów szkół gastronomicznych w Polsce. Oskar potwierdza również wysokie efekty pracy dydaktycznej i wychowawczej z uczniem zdolnym. A tych – patrząc przez pryzmat osiągnięć szkoły w różnorakich konkursach i olimpiadach zawodowych – jest w Zespole Szkół Gospodarczych wielu.

– Z doświadczenia wiem, że najwięcej uwagi nauczyciele poświęcają pracy z uczniem mającym trudności w nauce. A jakie działania podejmowane są w szkole w celu rozpoznania ucznia zdolnego?

Głównym kryterium diagnozy uczniów zdolnych jest ich obserwacja na zajęciach praktycznych podczas wykonywania zadań zawodowych w warunkach szkolnych, a także podczas organizacji imprez okolicznościowych w szkole i poza nią. Drugim kryterium są wyniki testów teoretyczno-praktycznych oraz udział uczniów w szkolnych konkursach tematycznych. Zdarza się także, że uczniowie sami zgłaszają się do nauczyciela z prośbą o przygotowanie do konkursu lub pomoc przy nauce alternatywnych metod kulinarnych.

– Na co zwracacie uwagę w procesie poszukiwania wśród grupy uczniów tych, którzy posiadają szczególne – wyróżniające ich cechy zawodowe?

Z naszych obserwacji wynika, że najważniejszymi cechami ucznia zdolnego są: ambicja, ciekawość nowych technik i metod pracy, wysokie umiejętności manualne i interpersonalne. Uczniów tych wyróżniają także umiejętności radzenia sobie w sytuacjach stresowych, sumienność, odwaga oraz wysoka motywacja do nauki.

– Liczne publikacje poświęcone pracy z uczniem zdolnym wskazują, że nie zawsze jest to osoba świadoma swoich wybitnych umiejętności intelektualnych i psychomotorycznych. Ponadto nie wszystkie osoby zdolne chcą angażować się w pracę nad rozwojem swojego potencjału. Jakie działania podejmują nauczyciele Zespołu Szkół Gospodarczych, aby zachęcić uczniów do pogłębiania swoich zdolności?

Rzeczywiście – często uczniowie naszej szkoły nie są świadomi swoich szczególnych umiejętności zawodowych. Niejednokrotnie też posiadają bardzo niską samoocenę. W praktyce to najczęściej nauczyciel proponuje uczniowi dodatkowe zadania zawodowe, które charakteryzują się zwiększoną trudnością i wymagają dużej odpowiedzialności podczas ich wykonywania. Tak rozpoczyna się ta współpraca. Niestety – czasami opiera się ona na „małym przymusie". Dopiero kiedy uczeń osiąga sukces, sam zaczyna inicjować tę współpracę. Zauważamy też, że coraz częściej do wysiłku nad własnym rozwojem bardziej motywują uczniów korzyści materialne wynikające z wyższych umiejętności zawodowych niż np. wysokie oceny szkolne.

– Co roku szkoła może pochwalić się uczniami, którzy biorą udział w prestiżowych konkursach kulinarnych. Oznacza to, że uczniów zdolnych

w szkole jest wielu. Wobec tego, jak organizujecie działania na rzecz rozwoju uczniów zdolnych? Czy w szkole istnieje procedura pracy z takimi uczniami?

W naszej szkole zespół nauczycieli przedmiotów zawodowych opracował „Plan pracy z uczniem zdolnym", który został wdrożony i jest realizowany przez wszystkich nauczycieli. W planie tym uwzględniono m.in. kwestie indywidualnego podejścia do ucznia, kształtowanie jego osobowości zawodowej oraz rozwój zainteresowań.

– Kto sprawuje opiekę nad uczniem zdolnym?

Najczęściej uczniem zdolnym opiekuje się nauczyciel przedmiotów zawodowych, czasami jest nim także wychowawca. Bywa, że funkcje tę pełni opiekun koła zainteresowań.

– Trudno wyobrazić sobie rozwój szczególnych zdolności uczniów bez dodatkowych zajęć dla nich wskazanych. Jakie działania w tym zakresie podejmuje szkoła?

W szkole działają różne koła zainteresowań, np. cukiernicze, kulinarno-dietetyczne, kulinarne. Ponadto uczniowie biorą udział w dodatkowych zajęciach rozwijających zainteresowania zawodowe, na tematykę których duży wpływ mają oni sami. To oni proponują zakres oraz formę zajęć. Ponadto szkoła stwarza dogodne warunki do tego, aby uczniowie mogli uczestniczyć w różnego rodzaju pokazach kulinarnych, targach turystyczno-gastronomicznych lub wycieczkach do zakładów gastronomicznych. Również na zajęciach uczniowie angażowani są do realizacji projektów edukacyjnych, w tym tworzenia nowych przepisów kulinarnych. Przykładem takich zajęć było przygotowanie tanich i prostych potraw, których przepisy zostały wydane w formie broszury dla podopiecznych Banku Żywności.

– W ramach pracy z uczniem zdolnym, tj. uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych, szkoła winna stwarzać odpowiednie warunki do ujawniania, pobudzania i rozwijania zdolności. Dużą rolę w tym procesie odgrywa dyrektor szkoły, który nie tylko odpowiada za kwestie organizacyjne zajęć ukierunkowanych na rozwój potencjału ucznia, ale także za stworzenie właściwej atmosfery współpracy między nauczycielami, uczniami, a także ich rodzicami. Jak to wygląda z perspektywy Państwa szkoły?

Dyrektor szkoły wspomaga oraz motywuje zarówno nauczyciela, jak i ucznia zdolnego. Organizuje, współpracuje i umożliwia prowadzenie zajęć. Jest bardzo ważnym ogniwem i katalizatorem tego procesu. Docenia pracę nauczyciela oraz widzi efekty kształcenia np. podczas egzaminów potwierdzających kwalifikacje w zawodzie, imprez gastronomicznych lub codziennej pracy na zajęciach praktycznych.

– A jak przebiega współpraca z rodzicami uczniów zdolnych?

Rodzice bardzo często są nieodzowną pomocą w pracy z uczniem zdolnym. Nie tylko motywują dzieci do rozwoju, ale także wspomagają organizację zajęć rozwijających zainteresowania np. poprzez współfinansowanie zakupu surowców, narzędzi, sprzętu gastronomicznego, książek tematycznych, a nawet opłacanie specjalistycznych kursów i szkoleń, których tematyka wykracza poza możliwości szkoły, w tym wymagania podstawy programowej. Zdarza się, że rodzice organizują transport uczniów na konkurs lub dodatkowe zajęcia, które odbywają się poza miejscem zamieszkania. Zauważyliśmy, że bardzo często to rodzice dopingują i inspirują uczniów do działania i podejmowania nowych wyzwań. W naszej ocenie współpraca z rodzicami z reguły jest bardzo dobra i opiera się na zaufaniu do nauczyciela. Najczęściej inicjuje ją nauczyciel podczas spotkań lub rozmów z rodzicami. Zdarzają się jednak sporadyczne przypadki, kiedy to rodzic prosi o przydzielanie dziecku dodatkowej pracy w celu pogłębiania jego umiejętności.

– Rozwijanie zainteresowań i zdolności zawodowych uczniów wymaga poświęcenia i ciężkiej pracy od nauczycieli. Co motywuje kadrę pedagogiczną Państwa szkoły do podejmowania takiego wysiłku?

Największą motywacją dla nauczyciela jest satysfakcja z osiągnięć ucznia. Dużym bodźcem jest także możliwość obserwowania jego radości, emocji i zaangażowania. Uczeń zdolny, który osiągnął sukces, chętnie podejmuje nowe i jeszcze trudniejsze wyzwania. Można powiedzieć, że uczeń taki ewaluuje. Bardzo często stara się także przejąć inicjatywę i proponuje nowe zadania i formy realizacji współpracy. Na uwagę zasługuje także współpraca ze szczególnie zdolnymi absolwentami naszej szkoły, którzy wspomagają proces przygotowania uczniów do konkursów. Niejednokrotnie to oni organizują pokazy kulinarne, warsz-

taty lub wspierają naszą pracę z uczniem zdolnym, użyczając specjalistycznego sprzętu i narzędzi. Ta współpraca przynosi nam wiele satysfakcji. Absolwent, który nadal rozwija swoje zainteresowania i jest osobą o bardzo wysokich kwalifikacjach zawodowych, stanowi najlepszą wizytówkę naszej szkoły i wystawia najwyższą oceną naszej pracy.

– Jak wspomniałam na wstępie, wymiernym dowodem na zaangażowanie szkoły w rozwój zdolności kulinarnych uczniów jest ich udział w wielu konkursach i olimpiadach zawodowych o zasięgu wojewódzkim i krajowym. Proszę podać przykłady konkursów, w których udział brali uczniowie Państwa szkoły.

Trudno wymienić wszystkie konkursy. Podamy więc przykłady z ostatnich pięciu lat:

- Wojewódzki Konkurs Kulinarny „Mistrz Szkolnej Patelni"(wyróżnienie),
- Regionalny konkurs Smaki Warmii, Mazur i Powiśla na stołach Europy (I, II, III miejsce w subregionalnym konkursie, wyróżnienia w finale konkursu),
- Ogólnopolski konkurs „Literacka kuchnia" w Gdańsku (I miejsce w 2013, II miejsce w 2014, II miejsce w 2015),
- Konkurs ogólnopolski „Tradycja w Nowoczesnej Kuchni Polskiej" w Łomży (wyróżnienie),
- Ogólnopolski konkurs kulinarny „Młody Kreator Sztuki Kulinarnej" w Poznaniu (wyróżnienie),
- X Europejski Konkurs Kulinarny w Rzeszowie (wyróżnienie),
- Konkurs kulinarny „Frankofonia 2015 – Regionalna kuchnia Francuska" w Gdańsku (wyróżnienie),
- Konkurs kulinarny „Gotuj z pasją" w Lidzbarku Warmińskim (wyróżnienie),
- Ogólnopolski i szkolny konkurs kulinarny „Black Box"(wyróżnienie),
- Ogólnopolski konkurs „Dekoracje stołów bożonarodzeniowych" w Bydgoszczy (wyróżnienie),
- Olimpiada promocji zdrowego stylu życia PCK,
- Olimpiada przedsiębiorczości,
- Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej,
- Olimpiada wiedzy o żywności i żywieniu.

Ponadto od lat organizujemy cykliczne konkursy szkolne:

- Konkurs cukierniczy: Moja wizja mazurka,
- Konkurs cukierniczy: Dekoracje muffin,
- Dekoracje stołów bożonarodzeniowych,
- Konkurs cukierniczy: Domek z piernika,
- Konkurs „Gotuj z pasją – łosoś w różnych odsłonach",
- Konkurs kulinarny „Black Box".

- Bardzo dziękuję za rozmowę. Życzę Paniom i całej kadrze pedagogicznej Zespołu Szkół Gospodarczych w Elblągu dalszych sukcesów i satysfakcji z pracy.

Rozmawiała Danuta Oleksiak

Janina Meller
konsultant ds. biologii
w W-MODN w Elblągu

Zmagania gimnazjalistów z dendroflorą Polski

Pod drzewem
które mądrze
rozbudowuje swoją ciszę
oddzielam myśli
od hałasu
w zapachu lipowego kwiatu
w szeleście migotliwych liści
ukryte gniazdo spokoju
Leszek Wójcik, Cień lipy

Powodów, dla których utworzono formułę konkursu dendrologicznego o zasięgu wojewódzkim było wiele, ale wszystkie miały swój początek w zwyczajnej codzienności polskiego gimnazjum. W rzeczywistości, w której na edukację biologiczną przeznaczono zdecydowanie za mało czasu lekcyjnego, a realizacja podstawy programowej obejmuje bardzo szerokie spektrum wiedzy o życiu i organizmach, zaistniała potrzeba takich rozwiązań metodycznych i organizacyjnych, żeby wiedza o różnorodności biologicznej i zależnościach ekologicznych była zdobywana w ramach dodatkowych działań edukacyjnych.

W sukurs takiemu myśleniu przyszedł obowią-

zek realizacji projektu edukacyjnego. Ale znacznie wcześniej w wielu placówkach organizowano turnieje, konkursy i imprezy, podczas których uczniowie zmagali się z zadaniami o charakterze „wiedzowym" oraz praktycznym. Na bazie moich doświadczeń turniejowych zrodziła się myśl, dlaczego by nie objąć podobnym działaniem gimnazjalistów z całego województwa? W ten sposób w roku szkolnym 2009/2010 odbyła się pierwsza edycja konkursu dendrologicznego dla gimnazjów województwa warmińsko-mazurskiego. Głównym celem konkursu było skierowanie uwagi młodzieży gimnazjalnej na bogactwo przyrody ojczystej, a w szczególności zainteresowanie różnorodnością polskiej i europejskiej dendroflory. Konkurs był jednym ze sposobów zaakcentowania Międzynarodowego Roku Różnorodności Biologicznej,

jakim ONZ ogłosiła rok 2010, aby podkreślić znaczenie bioróżnorodności dla harmonijnego życia na naszej planecie. Do konkursu zaproszono wszystkie gimnazja, a szczególnie te, w których działają koła biologiczno-ekologiczne. Warunkiem uczestnictwa w konkursie było zorganizowanie i przeprowadzenie w swojej szkole wiosennych warsztatów o tematyce dendrologicznej oraz przeprowadzenie testu wiedzy o drzewach. Następnie uczestnicy warsztatów sporządzili sprawozdanie z odbytych zajęć. Zgodnie z regulaminem, do organizatorów konkursu wpłynęła dokumentacja odzwierciedlająca tematykę i przebieg warsztatów. 10 czerwca 2010 r. w Elblągu odbył się finał konkursu, podczas którego o indywidualne i drużynowe laury rywalizowało 42 gimnazjalistów, reprezentujących 14 szkół szczególnie zaangażowanych w edukację biologiczno-ekologiczną.

Zakres merytoryczny konkursu obejmował wiedzę biologiczno-ekologiczną z zakresu gimnazjum oraz szczegółowe zagadnienia z wiedzy o 40 rodzajach drzew. Wymagana była też znajomość ekosystemu leśnego, w tym składu gatunkowego poszczególnych rodzajów zbiorowisk leśnych, występujących na terenie Polski. Najlepsze wyniki indywidualne i drużynowe osiągnęły Gimnazja w Tolkmicku, Marzęcicach oraz Gimnazjum nr 6 w Elblągu. Finał konkursu, z udziałem ekspertów reprezentujących Nadleśnictwo Elbląg, Nadleśnictwo Zaporowo oraz Park Krajobrazowy Wysoczyzny Elbląskiej, przeprowadzono w Ośrodku Kultury „Zakrzewo" w Elblągu.

Druga edycja konkursu w roku szkolnym 2013/2014 zbiegła się (również nie przypadkiem) z dziewięćdziesięcioleciem Lasów Państwowych w Polsce. W etapie szkolnym uczestnicy konkursu wzięli udział w warsztatach dendrologicznych, z których sporządzili ciekawe sprawozdania odzwierciedlające ich przebieg i nabytą wiedzę, a także rozwiązywali test wiedzy o lesie. 13 czerwca 2014 r. W-MODN ECEE we współpracy z Nadleśnictwem Elbląg zaprosił 36 finalistów – uczniów reprezentujących 12 gimnazjów wyłonionych w drodze wielostopniowych eliminacji szkolnych, do elbląskiej Bażantarni.

Finał drużynowy to popis wiedzy i umiejętności praktycznych trzyosobowych reprezentacji gimnazjów. Finaliści pracowali wyłącznie w oparciu o naturalne okazy. Klasyfikowali gatunki drzew na podstawie zestawu szyszek, określali skład gatunkowy poszczególnych typów lasu, za pomocą zmysłów i w oparciu o swoją wiedzę rozpoznawali po przekroju poprzecznym i korze wylosowane gatunki drzew. W tak wymagającym i emocjonującym finale najsprawniej radzili sobie uczniowie z Gimnazjum nr 1 w Szczytnie, Gimnazjum w Tolkmicku i Gimnazjum w Korszach.

Nagrody dla laureatów i finalistów konkursu oraz środki na jego organizację pochodziły z WFOŚiGW w Olsztynie.

Główną ideą konkursu dendrologicznego jest odkrywanie tej części różnorodności biologicznej, która jest najbliżej nas, nie da się jej nie zauważyć i do tego jest bardzo fascynująca. Rozróżnianie rodzimej dendroflory (roślinności drzewiastej) i jej charakterystyka było głównym zadaniem uczestników konkursu.

Przeciętny gimnazjalista ma problemy z odróżnieniem dębu od buka, a nawet brzozy od topoli, nie ma pojęcia, kiedy drzewa zawiązują pąki, dlaczego leszczyna kwitnie wczesną wiosną, a lipa latem, dlaczego szyszek jodły nie znajdziesz pod drzewem, a czerwone „jagódki" na cisach to wcale nie owoce, że kotki nie tylko na wierzbie rosną, a klon klonowi nierówny. Przeciętny – owszem, nie wie, ale finaliści konkursu dendrologicznego wiedzą! Nie tylko swobodnie poruszali się w nomenklaturze botanicznej, rozpoznając gatunki, również bez większych trudności rozstrzygali chociażby wymienione wcześniej problemy, od których roiło się w indywidualnym teście pisemnym. (J.M., Zmagania gimnazjalistów z dendroflorą Polski czyli II Wojewódzki Konkurs Dendrologiczny w Elblągu, NATURA, 2014).

Poziom znajomości naszych najbliższych i najwyższych znajomych, czyli drzew, nie jest na pewno satysfakcjonujący. Przed tą wiedzą „bronią się" nawet niektórzy nauczyciele biologii, bo nie znajdują jednoznacznego zapisu w podstawie programowej. A przecież drzewa to nie tylko podstawa krajobrazu przyrodniczego, dostarczyciele tlenu i nieodzowni odtruwacze powietrza, to również narratorzy i świadkowie wydarzeń historycznych, to czynnik kojący nasze zmysły, uosobienie piękna. Tak się składa, że jednym z największych skarbów Polski jest nasza przyrod, a nade wszystko lasy, drzewa i krzewy zdobiące kraj jak długi i szeroki. Znajomość tych najbardziej rodzimych, a także aklimatyzowanych gatunków, to w pewnym sensie obowiązek, taki obowiązek, który przynosi satysfakcję i napawa dumą.

W trosce o stan wiedzy dendrologicznej i postawy naszych uczniów będziemy kontynuować formułę konkursu. W roku szkolnym 2015/2016 zapraszamy do udziału w III Edycji Konkursu Dendrologicznego dla gimnazjów z Warmii i Mazur. Do artykułu załączam skróconą wersję regulaminu. Szczegółowy regulamin zostanie dostarczony wszystkim gimnazjom pocztą elektroniczną.

Konkurs organizują i prowadzą: Janina Meller – konsultant ds. biologii i Wiesława Kamińska – konsultant ds. ekologii W-MODN w Elblągu.

REGULAMIN WOJEWÓDZKIEGO KONKURSU DENDROLOGICZNEGO

I. Organizator konkursu:

Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu – Elbląskie Centrum Edukacji Ekologicznej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie, Nadleśnictwo Elbląg.

II. Cele konkursu:

- Rozwijanie zainteresowań przyrodniczych.
- Pogłębienie wiedzy z zakresu znajomości różnorodności biologicznej i jej znaczenia dla zachowania życia na Ziemi.
- Kształcenie umiejętności rozpoznawania, opisywania i porządkowania organizmów w oparciu o obserwacje biologiczne.
- Poszerzenie wiedzy na temat dendroflory polskiej i europejskiej.
- Kształtowanie postaw wobec otaczającej przyrody.
- Uatrakcyjnienie formalnej edukacji biologiczno-ekologicznej.

III. Adresaci:

Uczniowie gimnazjów z województwa warmińsko-mazurskiego działający w kołach biologicznych, biologiczno-ekologicznych oraz ich opiekunowie.

IV. Miejsce i termin konkursu:

Etap szkolny – w gimnazjach (marzec-maj).
Finał – w Elblągu (czerwiec).

V. Organizacja konkursu:

Zadnia Szkoły:
1. Zgłoszenie szkolnego koła do konkursu.
Wypełniony formularz (deklarację uczestnictwa) należy przesłać do 1 marca 2016 r.
– pocztą tradycyjną (decyduje data stempla pocztowego) na adres:
Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli ul. Wojska Polskiego 1, 82-300 Elbląg
KONKURS DENDROLOGICZNY
– lub w formie zeskanowanego dokumentu na adres: e-mail: j.meller@wmodn.elblag.pl
2. Zorganizowanie i przeprowadzenie wiosennych warsztatów o tematyce dendrologicznej – odpowiedzialny opiekun koła.
3. Przeprowadzenie przez nauczyciela testu wiedzy o lesie i roślinach drzewiastych. Test zostanie przesłany opiekunom po otrzymaniu zgłoszenia.
4. Opracowanie przez uczniów dokumentacji z przeprowadzonych zajęć w postaci prezentacji, fotoreportażu, fotokastu.
5. Wyłonienie trzyosobowej reprezentacji koła na finał wojewódzki w Elblągu.
Decyzję o składzie reprezentacji podejmuje opiekun koła, uwzględniając wynik testu i zaangażowanie uczniów w zajęciach oraz opracowanie dokumentacji.
6. Przesłanie do organizatorów dokumentacji z odbytych warsztatów oraz podanie składu drużyny do 15 maja 2016 r.
Dokumentacja winna zawierać:
– sprawozdanie sporządzone przez opiekuna koła
– dokumentację uczniowską z odbytych warsztatów w wybranej formie (patrz pkt.V. 4.)

Zadania organizatora

1. Ocena nadesłanej dokumentacji przez Komisję powołaną przez organizatora konkursu.
2. Poinformowanie szkół o zakwalifikowaniu się do finału konkursu, podanie dokładnej daty i miejsca finału w Elblągu, który planujemy przeprowadzić w czerwcu.
O liczbie drużyn uczestniczących w Finale wojewódzkim zadecyduje Komisja po rozpatrzeniu nadesłanej dokumentacji.
3. Organizacja finału konkursu:
a) Część I – indywidualny test wiedzy połączony z rozpoznawaniem gatunków drzew i krzewów.
b) Część II – praktyczne zadania dla drużyn.

VI. Zakres merytoryczny:

1. Wiedza biologiczna z zakresu gimnazjum (z pominięciem pkt VI, VII, VIII podstawy programowej w zakresie kształcenia biologicznego).
2. Różnorodność gatunkowa oraz morfologia drzew i krzewów rosnących w Polsce – rozpoznawanie gatunków po liściach, pąkach, pokroju, korze, kwiatostanach, owocach, nasionach, przekroju poprzecznym przez pień.
Wykaz rodzajów drzew, krzewów i krzewinek:
jodła, świerk, jałowiec, cis, modrzew, sosna, daglezja, żywotnik, jarząb, złotokap, robinia, klon, platan, kasztanowiec, jesion, bez, szakłak, dereń, topola, wierzba, brzoza, olsza, grab, leszczyna, buk, dąb, lipa, lilak, wiąz, głóg, czeremcha, berbe-

rys, rokitnik, róża, sumak, trzmielina, morwa, miłorząb, jemioła, kalina, wawrzynek, malina, jeżyna, żarnowiec, śliwa, wrzos, żurawina, borówka. (Wykaz może jeszcze ulec zmianie.)
3. Biologia roślin drzewiastych i krzewiastych.
4. Ekosystem lasu (biocenoza + biotop, gatunki runa i podszytu, sieć zależności ekologicznych).
5. Ochrona drzewostanu w Polsce.
6. Znaczenie drzew i lasu dla przyrody i gospodarki człowieka.
7. Rodzaje zbiorowisk leśnych, ich skład gatunkowy i występowanie na terenie Polski.

VII. Nagrody

Wszystkie koła, które wezmą udział w konkursie, otrzymają dyplomy, a finaliści i ich opiekunowie dodatkowo nagrody książkowe. Laureaci konkursu – zwycięskie drużyny otrzymają nagrodę dla swoich gimnazjów ufundowaną przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie.

Wiesława Kamińska,
kierownik ECEE
konsultant ds. edukacji ekologicznej
w W-MODN w Elblągu

Projekty realizowane w Elbląskim Centrum Edukacji Ekologicznej

Wiele jest definicji projektu. Najogólniej rzecz biorąc, projekt jest zorganizowanym i określonym w czasie ciągiem działań zmierzających do osiągnięcia konkretnego i mierzalnego wyniku. Podejmowane działania mogą być adresowane do różnych grup odbiorców, wymagają zaangażowania środków rzeczowych, ludzkich i finansowych.

W edukacji projekt jest jedną z najbardziej ambitnych i skutecznych form i metod pracy. Według Williama H. Kilpatricka uważanego za ojca projektów, „metoda ta nie jest w istocie jedną z wielu metod kształcenia, lecz jest naczelną zasadą dydaktyczną". W centrum zainteresowania projektu jest zawsze człowiek.

Projekty realizowane przez Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu – Elbląskie Centrum Edukacji Ekologicznej są adresowane do nauczycieli i uczniów z województwa warmińsko-mazurskiego. Co roku nasz Ośrodek realizuje wiele takich przedsięwzięć, o dużej złożoności. Na szczególną uwagę zasługują projekty z zakresu edukacji ekologicznej, które integrują wiedzę z różnych dyscyplin naukowych i kształtują wiele umiejętności. Realizowane przez ECEE projekty są, jak to określił William H. Kilpatrick, „działaniami celowymi wykonywanymi z całego serca". Projekty Elbląskiego Centrum Edukacji Ekologicznej skierowane są na podniesienie efektywności kształcenia przyrodniczego w placówkach szkolnych Warmii i Mazur, realizowane były przez zespół pod kierunkiem konsultantów ekologii i biologii przy wsparciu finansowym Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie.

Fascynujący świat owadów

W ostatnich latach realizowaliśmy różnorodne projekty z zakresu edukacji ekologicznej, każdego roku było ich kilka. Trudno więc opisać wszystkie, ograniczę się do wymienienia tylko kilku największych. Takim bez wątpienia był chociażby projekt zatytułowany „Owady", który rozpoczął się serią szkoleń z tego tematu, następnie został zorganizowany wojewódzki konkurs fotograficzny „Kolorowy świat owadów" oraz wystawa nagrodzonych prac, a zwieńczeniem wszystkich działań było wydanie książki zatytułowanej „Owady. Od obserwacji do fascynacji". Wydana publikacja to kwintesencja wiedzy o owadach. Jej autorzy: Wiesława Kamińska, Janina Meller i Bartłomiej Bujnik skupili się na aspekcie praktycznym obserwacji owadów w przyrodzie. Poprzez tę publikację pragnęliśmy zachęcić do organizowania takich form nauczania, które wyzwalają u ucznia naturalną ciekawość i zarażają radością z mądrze przeprowadzonych obserwacji. W książce znalazły się podpowiedzi, jakie owady i w jaki sposób można samodzielnie hodować, zamieszczonych też zosta-

ło wiele rad praktyka fascynującego się światem chrząszczy. Zaproponowaliśmy wykorzystanie mody na fotografowanie, która nie tylko rozwija artystycznie, ale także stwarza wiele możliwości w sporządzaniu dokumentacji biologicznej. Zamiast tradycyjnego rozdziału o znaczeniu owadów, w publikacji znalazła się inscenizacja „Sąd nad owadami". Książka dzięki sfinansowaniu przez WFOŚiGW w Olsztynie trafiła nieodpłatnie do rąk nauczycieli edukacji przyrodniczej i jest wykorzystywana jako wartościowa pomoc dydaktyczna.

Poradnik dla uczących ekologii

„Od projektu do efektu" to kolejny ważny projekt realizowany przez ECEE. Obejmował on przeprowadzenie szkoleń na temat projektu edukacyjnego w nowej rzeczywistości szkolnej, zorganizowanie wojewódzkiego konkursu na realizację projektu edukacyjnego w szkole i konferencji poświęconej realizacji projektu uczniowskiego w praktyce szkolnej. Zwieńczeniem projektu było wydanie i rozpowszechnienie oraz nieodpłatne przekazanie nauczycielom książki zatytułowanej „Od projektu do efektu – edukacja dla zrównoważonego rozwoju na scenie, przy stoliku i w terenie". Publikacja ta powstała z myślą o nauczycielach, którzy prowadzą edukację ekologiczną dzieci i młodzieży, animatorach różnorodnych działań ekologicznych realizowanych zarówno w szkołach w ramach edukacji formalnej, jak i edukacji nieformalnej – konkursów, zlotów, realizacji projektów. Jest wreszcie adresowana do wszystkich, którym zależy na edukacji młodego pokolenia i są otwarci na wszelkiego typu nowości i propozycje, inicjatywy sprzyjające zgłębianiu wiedzy o otaczającym nas środowisku.

Książka „Od projektu do efektu" jest formą poradnika, w którym można znaleźć mnóstwo pomysłów, jak prowadzić edukację dla zrównoważonego rozwoju. Jako że ekologia jest nauką interdyscyplinarną, edukacja ekologiczna w swoich celach, zadaniach i treściach bardzo różni się od innych przedmiotów. Nie da się jej realizować wyłącznie w systemie klasowym, w sposób czysto teoretyczny. Edukacja ekologiczna polega na całościowym kształtowaniu relacji człowieka ze środowiskiem, w którym żyje, dlatego cały proces nauczania i uczenia się należy oprzeć na aktywnym poznawaniu przyrody i zależności w niej występujących

Natura 2000

Godnym uwagi jest również realizowany przez nas projekt Natura 2000. Jak każdy duży projekt obejmował on wiele zadań, między innymi szkolenia warsztatowe dla różnych grup nauczycieli, zajęcia dla uczniów i dzieci przedszkolnych oraz konkursy dla nauczycieli na przeprowadzenie zajęć edukacyjnych na temat Natura 2000. Dla uczniów był także konkurs na prezentację multimedialną promującą walory przyrodnicze wybranego obszaru Natura 2000. Każdy z tych projektów zakończył się publiczną prezentacją efektów podczas grudniowej konferencji.

Projekt „Ptaki"

Ostatnim dużym projektem realizowanym przez ECEE, któremu w tym artykule chcę poświęcić więcej uwagi, był projekt „Ptaki". Podobnie jak poprzednie składał się z wielu etapów i różnorodnych zadań realizowanych w ciągu całego roku 2015, a skierowany był do nauczycieli i uczniów województwa warmińsko-mazurskiego. W ramach projektu odbyły się szkolenia na temat życia ptaków, konferencje, warsztaty, konkursy, wystawy oraz wydano materiały edukacyjne.

Konkurs „Ptaki przy moim karmniku"

Jego realizację rozpoczęliśmy zimą od ogłoszenia konkursu internetowego pod takim właśnie tytułem. Zachęcał do zainteresowania się ptakami spędzającymi w Polsce zimę, ich życiem i zwyczajami. Ponieważ zima jest trudnym czasem dla ptaków ze względu na niedostatek pokarmu, ECEE poprzez ten konkurs chciało zachęcić do niesienia pomocy ptakom zimującym u nas. Dla osób, które przysłały w wersji elektronicznej zdjęcia ptaków przy swoim karmniku i rozpoznały gatunek, czekały w Elbląskim Centrum Edukacji Ekologicznej kubki ornitologiczne.

Szkolenia „Wieloaspektowość zimy w świecie ptaków" i „Przyroda wokół nas. Ptaki"

Serię szkoleń zapoczątkował styczniowy wykład dla nauczycieli „Wieloaspektowość zimy w świecie ptaków", podczas którego uczestnicy poznali głównie zwyczaje ptaków wędrujących. Następnie wiosną przeprowadziliśmy dwie edycje warsztatów z cyklu „W świecie wiedzy o przyrodzie – Przyroda wokół nas. Ptaki". Wszyscy uczestnicy warsztatów oprócz zgłębienia wiedzy na temat różnorodności świata ptaków, nabycia umiejętności rozpoznawania wielu gatunków,

otrzymali nieodpłatnie pakiety edukacyjne wydane przez Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków ze wspaniałymi pomocami dydaktycznymi do prowadzenia zajęć w szkołach.

Pomoce dydaktyczne – puzzle i podkładki korkowe „Ptaki Polski – Sikory"

Pakiet z OTOP-u to nie jedyna pomoc dydaktyczna dla nauczycieli i uczniów w tym projekcie. ECEE w lipcu wydało puzzle edukacyjne oraz komplet podstawek korkowych – pomocy ułatwiających rozpoznawanie sześciu gatunków sikorek, które możemy spotkać na terenie Polski.

Warsztaty „Obserwacje ornitologiczne na Mierzei Wiślanej"

Wczesną jesienią z okazji Europejskich Dni Ptaków wzorem lat ubiegłych ECEE zorganizowało wyjazdowe warsztaty ornitologiczne na Mierzei Wiślanej. Tym razem w Ptasim Pikniku mogli wziąć udział oprócz nauczycieli również uczniowie.

W sobotę 3 października 2015 roku kilka autokarów z nauczycielami i uczniami wyruszyło z okolic Elbląga na wyprawę terenową do Krynicy Morskiej, aby wziąć udział w Ptasim Pikniku zorganizowanym przez Nadleśnictwo Elbląg, Stowarzyszenie Obserwatorów Ptaków Wędrownych DRAPOLICZ, OTOP i Park Krajobrazowy Mierzeja Wiślana. Wyjazd nauczycieli i uczniów na zajęcia terenowe był sfinansowany ze środków WFOŚiGW w Olsztynie. Celem warsztatów było przybliżenie zarówno dorosłym uczestnikom, jak i młodzieży szkolnej niezwykłego zjawiska w świecie przyrody, jakim jest jesienna migracja ptaków. Mierzeja Wiślana jest najlepszym punktem w Polsce do prowadzenia obserwacji niezwykłego fenomenu jesiennych ptasich przelotów.

Po rejestracji w punkcie informacyjnym na uczestników Ptasiego Pikniku czekały różne atrakcje edukacyjne przygotowane przez organizatorów, m.in.:

- spotkanie z ornitologiem i obserwacja przelotu ptaków migrujących nad Bałtykiem oraz żerują-

cych ptaków nadmorskich,
- obserwacja i liczenie ptaków migrujących nad Mierzeją i Zalewem Wiślanym ze stanowiska na „Górze Pirata”,
- obrączkowanie ptaków,
- quizy i konkursy na temat ekosystemu lasu i gospodarki leśnej, ptaków różnych środowisk, morświnów itp.,
- ognisko.

Kilkugodzinny pobyt na łonie natury w towarzystwie skrzydlatych przyjaciół okazał się bardzo ciekawą i niezwykle udaną, całkiem odmienną od tych codziennych, szkolnych lekcją przyrody, która nie tylko dostarczyła pewnej porcji wiedzy ornitologicznej, ale, co jest niezwykle ważne w nauczaniu przyrody, wyzwoliła w uczestnikach wiele pozytywnych emocji i to nie tylko w tych najmłodszych. Oto kilka relacji nauczycieli ze szkół uczestniczących ptasich warsztatach:

Podczas spotkania uczniowie mieli okazję wykonywać zadania związane z wiedzą przyrodniczą, uczestniczyć w zajęciach przyrodniczo-leśnych oraz podziwiać naturalne piękno nadmorskiego krajobrazu. Podczas obserwacji terenowych w punktach widokowych nad morzem i na „Górze Pirata” dzieci miały możliwość zaobserwowania i liczenia ptaków migrujących nad lasem. Szczególnym przeżyciem dla młodych przyrodników okazał się pobyt w punkcie naukowo-badawczym, gdzie odbywało się obrączkowanie ptaków, a dzieci miały niecodzienną możliwość wypuszczenia zaobrączkowanego ptaka na wolność.

Maria Nowicka,
nauczyciel SP w Zielonce Pasłęckiej

Dzieci zdobywały wiedzę o ptakach występujących w Polsce, rozwiązując różne łamigłówki, układając puzzle, grając w gry edukacyjne i obserwując pracę ornitologów. Niezwykle interesujące były obserwacje łapania ptaków w specjalistyczne sieci, by je później zaobrączkować. Niektórzy mieli możliwość wzięcia w dłonie zaobrączkowanych sikorek bogatek celem wypuszczenia ptaszków na wolność. Dzieci nauczyły się odróżniać płeć sikorek, pana od pani bogatki. Na najwyższym wzniesieniu Mierzei Wiślanej – Wielbłądzim Garbie były stanowiska obserwacji jesiennych przelotów ptaków. Wiele emocji uczniowie doświadczyli podczas zejścia z tej stromej góry. Było „z górki na pazurki”. Po dobrze wykonanych zadaniach dzieci posiliły się przy ognisku pieczonymi kiełbaskami. Pogoda dopisała. Słońce, rześkie powietrze nasycone jodem i zieleń lasu to doskonały wypoczynek po tygodniu pracy umysłowej w szkole. Pełni wrażeń, wzbogaceni w wiedzę i pewne umiejętności ornitologiczne oraz materiały dydaktyczne, uczniowie wrócili (z lasu pachnącego naturą) do domów w mieście.

Małgorzata Świątkowska,
nauczyciel SP 1 w Elblągu

Piękna, słoneczna sobota była doskonałą okazją, by poznać zwyczaje naszych podniebnych przyjaciół. 3 października uczniowie SP 12 mieli okazję wziąć udział w pikniku ornitologicznym, który odbył się w Krynicy Morskiej. Było nas wielu – ponad 80 osób. Dowóz takiej liczby dzieci był możliwy dzięki dofinansowaniu ze środków WFOŚiGW w Olsztynie pozyskanych za pośrednictwem ECEE. Jedną z wielu atrakcji, które czekały na młodych pasjonatów ptaków, była wyprawa na „Górę Pirata” połączona z obserwacją i liczeniem ptaków migrujących nad lasem. Niezwykłych przeżyć dostarczyła także dzieciom wizyta w punkcie naukowo-badawczym, gdzie mogły przyjrzeć się obrączkowaniu ptaków. Wycieczkę zakończyła wspólna wyprawa nad morze i refleksja, by postarać się każdego dnia dostrzegać piękno otaczającej nas przyrody i uczyć czerpać przyjemność z jej obserwacji. Serdecznie dziękujemy za wspaniałą atmosferę i dobrą zabawę.

Małgorzata Czyszek, Katarzyna Kurek,
nauczycielki SP 12 w Elblągu

Uczniowie naszej szkoły wraz z opiekunami wzięli udział w Europejskich Dniach Ptaków, które odbyły się w Krynicy Morskiej. Jest to wydarzenie obchodzone w 40 krajach Europy i Azji Środkowej. Celem tegorocznych obchodów było zwrócenie uwagi na niezwykłe zjawisko przyrodnicze, jakim jest migracja ptaków. Dzieci brały udział w konkursach, zajęciach edukacyjnych dotyczących obrączkowania ptaków, poza tym poszerzyły swoją wiedzę przyrodniczo-leśną. W ramach licznych konkursów zdobyły plansze dydaktyczne dotyczące ptaków. Wyjazd był możliwy dzięki dofinansowaniu ze środków WFOŚiGW w Olsztynie pozyskanych za pośrednictwem ECEE. Dziękujemy!

Ewelina Bagdziun, Katarzyna Koronowska, nauczycielki SP 19 w Elblągu

Nauczyciele ze Szkoły Podstawowej w Tolkmicku uczestniczący w warsztatach ornitologicznych podkreślają, że zorganizowany wyjazd był *interesującą lekcją przyrody, poszerzył zasób wiedzy o ptakach i stanie się inspiracją do dalszych działań w zakresie edukacji przyrodniczo-ekologicznej. Był okazją do nawiązania współpracy z profesjonalistami z dziedziny ornitologii, dendrologii i ekologii oraz poznania oferty edukacyjnej i propozycji działań w pracy z uczniami.*

Z kolei Justyna Grabowska, nauczycielka ZS w Rychlikach na stronie internetowej swojej szkoły napisała: *Czekamy już na następny – VI Ptasi Piknik.*

Konferencja „Przyroda wokół nas. Ptaki - wykorzystanie pakietu edukacyjnego w praktyce szkolnej"

Kolejnym etapem projektu była listopadowa konferencja, na której spotkali się nauczyciele realizujący w swoich szkołach zajęcia poświęcone ptakom. Podczas konferencji nauczyciele dzielili się swoim doświadczeniem w ramach prowadzonej w swoich placówkach edukacji ornitologicznej. Na konferencję zostali zaproszeni uczestnicy wcześniejszych szkoleń na temat ptaków, którzy otrzymali pakiety edukacyjne pozyskane przez Elbląskie Centrum Edukacji Ekologicznej z OTOP-u oraz pakiet w edukacji przyrodniczej dzieci i młodzieży. Dla wyróżniających się placówek, które złożyły dokumentację z przeprowadzonych zajęć o ptakach, a podczas konferencji zaprezentowały swoje działania, ECEE przygotowało pomoce dydaktyczne ufundowane przez WFOŚiGW w Olsztynie, w skład których weszły między innymi: niezbędna do obserwacji życia ptaków lornetka, puzzle edukacyjne i podkładki korkowe „Ptaki Polski – Sikory" oraz płyta CD wydana prze OTOP ze scenariuszami lekcji pt.: „Ptaki w mieście".

Podczas konferencji dokonaliśmy publicznego podsumowania ewaluacji odroczonej z przeprowadzonych szkoleń na temat ptaków i zaprezentowaliśmy jej efekty.

Poniżej fragmenty wypowiedzi nauczycieli uczestniczących w Projekcie „Ptaki":

Zdobyta wiedza z warsztatów, materiały oraz pomoce dydaktyczne pomogły mi w uatrakcyjnieniu zabaw i zajęć.

Halina Furs, nauczyciel w Przedszkolu nr 23 w Elblągu

Warsztaty i pakiet edukacyjny OTOP były dla mnie ogromną inspiracją i są kopalnią pomysłów na jeszcze inne i ciekawe zajęcia.

Sylwia Cytrynowicz, nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Filialnej w Szylenach

Zajęcia o ptakach, które przeprowadziłam, były bardzo atrakcyjne i emocjonujące zarówno dla mnie, jak i dla moich małych uczniów. Lekcje mijały bardzo szybko. Jestem przekonana, że ptaki, o których dzieci dowiedziały się tak dużo (w znacznej mierze dzięki materiałom zawartym w pakietach), będą przez moich uczniów już zawsze rozpoznawalne i że z całą pewnością dzieci będą miały o nich coś do opowiedzenia innym. W tym roku szkolnym, podczas realizacji tematów o dokarmianiu ptaków zimą oraz o ich wiosennych powrotach, z całą pewnością wykorzystam ponownie materiały zawarte w pakietach, wzbogacając tym samym swoje lekcje, a po ich realizacji bardzo chętnie po raz kolejny podzielę się swoimi wrażeniami i refleksjami.

Anna Kamińska, nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w SP w Zespole Szkól w Lipowinie

Konferencja i wystawa fotograficzna „Ptaki z bliska i z daleka”

Ostatnim etapem realizowanego projektu była grudniowa konferencja podsumowująca ogłoszony wiosną konkurs fotograficzny „Ptaki z bliska i z daleka”, skierowany do uczniów szkół podstawowych i nauczycieli. Podczas konferencji zaprezentowaliśmy efekty całego projektu i w ten sposób realizowany w 2015 roku projekt „Ptaki” został zakończony. Autorzy najlepszych zdjęć otrzymali wspaniałe nagrody, a ich prace znalazły się na wystawie, którą można podziwiać w siedzibie WMODN w Elblągu.

Zadowoleni z efektów edukacyjnych, jakie przyniosły dotychczas zrealizowane przez nas projekty, wkraczamy w nowy rok kalendarzowy pełni optymizmu, że rok 2016 będzie pod tym względem równie udany dla Elbląskiego Centrum Edukacji Ekologicznej i placówek oświatowych z nami współpracujących.

Andrzej Gołota
konsultant ds. matematyki
W-MODN w Elblągu

Odkrywanie talentów matematycznych poprzez udział w konkursach

Bardzo ciekawym, choć mało znanym konkursem wśród uczniów i nauczycieli naszego regionu, jest Olimpiada Matematyczna Gimnazjalistów. Obecnie trwa XI edycja tej olimpiady. Olimpiada Matematyczna Gimnazjalistów (OMG) to ogólnopolskie zawody matematyczne o wysokim standardzie merytorycznym, skierowane do uczniów gimnazjum. Poprzez zmagania z zadaniami konkursowymi uczestnicy OMG zyskują solidne podstawy wiedzowe do udziału w Olimpiadzie Matematycznej na poziomie ponadgimnazjalnym. Finalistom i laureatom OMG przysługują uprawnienia przy rekrutacji do szkoły ponadgimnazjalnej oraz przy egzaminie gimnazjalnym. Do OMG może przystąpić każdy gimnazjalista oraz uczeń szkoły podstawowej. Zawody są trójstopniowe. Strona OMG, http://www.omg.edu.pl/, zawiera mnóstwo bardzo ciekawych materiałów, zadań, które można wykorzystać w pracy z uczniami szkół podstawowych, gimnazjów, jak również z uczniami szkół ponadgimnazjalnych. Niektóre broszury są dostępne również w wersji papierowej, można zamówić tylko za opłatę za przesyłkę.

Na stronie dostępna jest gazetka Kwadrat, będąca pomocą w przygotowaniu się do zawodów, zawiera ciekawostki dotyczące Olimpiady, a także informacje o naukowych sukcesach uczestników OMG.

Kolejną propozycją związaną z OMG są Obozy Naukowe dla uczestników zawodów. Jedne przeznaczone są dla laureatów OMG z klas trzecich gimnazjum, którzy kończą swoje zmagania z OMG, a rozpoczynają z OM, czyli Olimpiadą Matematyczną na poziomie ponadgimnazjalnym. Drugie natomiast (poziom OMG) przeznaczone są dla młodszych gimnazjalistów. Każdy z obozów trwa tydzień, a kwalifikacja do udziału w nich odbywa się na podstawie wyników uzyskanych w finale OMG.

Z kolei dla nauczycieli organizowane są seminaria olimpijskie z matematyki. Od 2012 roku odbywają się one regularnie w całej Polsce i cieszą się dużym zainteresowaniem nauczycieli matematyki. Uczestnikom seminariów przybliżane są zadania olimpijskie z matematyki oraz metodyka ich rozwiązywania. Otrzymują oni materiały edukacyjne pomocne w przygotowaniu do Olimpiady oraz certyfikaty uczestnictwa. Udział w seminariach jest bezpłatny. Szczegółowe terminy i miejsca zamieszczane są na stronie OMG. W ubiegłych latach takie seminaria odbywały się również w naszym rejonie, m.in. w Olsztynie, we współpracy z W-MODN oraz Iławie, we współpracy z Zespołem Szkół Ogólnokształcących im. Stefana Żeromskiego.

Praca z uczniem zdolnym jest dużym wyzwaniem dla każdego nauczyciela, ale przynosi również duże korzyści. Bardzo często zdarza się, że uczestnictwo w konkursie otwiera ucznia na rozwój. Szczególnie wtedy, kiedy ma wsparcie w nauczycielu i w rodzinie.

W-MODN w Elblągu we współpracy z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Elblągu oraz firmą Rewizja. Net organizuje konkurs dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych z 14 powiatów województwa warmińsko-mazurskiego i pomorskiego. Konkurs ten ma na celu podniesienie umiejętności matematycznych uczniów szkół ponadgimnazjalnych, a także ich zainteresowaniem podjęcia studiów na kierunkach technicznych. Ze względu na treści, które są przedmiotem konkursu, mogą w nim brać udział zarówno uczniowie liceum, jak i technikum, i to nie tylko klas maturalnych. Cechami mającymi znaczenie decydujące o zajęciu znaczącego miejsca są sprawność i intuicja w rozwiązywaniu zadań.

Równolegle z tym konkursem uczniowie mogli wziąć udział w rywalizacji pod nazwą „Rozwiąż i Ty", w trakcie której rozwiązywali zadania otwarte autorstwa prof. Henryka Iwańca. Pan prof. Henryk Iwaniec jest światowej sławy matematykiem, wielokrotnie nagradzanym, m.in. w roku 2015 otrzymał Nagroda Shawa. Nasz honorowy patron, elblążanin z urodzenia, jest również absolwentem Technikum Mechanicznego w Elblągu. Co bardzo ważne, wielokrotnie podkreślał, że swoją karierę matematyczną zaczynał od udziału ze swoim bratem bliźniakiem, Tadeuszem Iwańcem (obecnie

również profesorem matematyki) w szkolnym konkursie matematycznym. Niech ten przykład będzie zachętą dla nauczycieli do nieustanego poszukiwania talentów wśród swoich uczniów.

Regina Pych
konsultant ds. religii rzymskokatolickiej
w W-MODN w Elblągu

Nauczyciel odkrywcą talentów – konkursy, olimpiady, przedsięwzięcia, projekty, zawody

Pozwólcie dziecku wyruszać w podróże odkrywcze, czasem trudne, ale pozwalające znaleźć taki pokarm, jaki będzie dla niego pożywny.
C. Freinet

Współczesna edukacja w coraz większym stopniu dąży do kształcenia uczniów kreatywnych i otwartych na otaczającą ich rzeczywistość. Bardzo ważną rolę pełni tu nauczyciel. To on wyzwala zainteresowania i pomysły uczniów, dostarcza im potrzebnych informacji, materiałów i narzędzi. Udziela wskazówek, pomaga w trudnościach, ocenia wysiłki dzieci. Ambicją nauczycieli jest ciągłe poszukiwanie ciekawych rozwiązań. Pasja odkrywania wśród uczniów prawdziwych talentów jest najcenniejszym drogowskazem w pracy z dziećmi i młodzieżą.

Wincenty Okoń stwierdza: „Uzdolnienia to potencjał jednostki do uzyskania wybitnych lub wysokich osiągnięć w jednej lub kilku dziedzinach. To osiąganie lepszych wyników od innych przy zachowaniu jednakowych dla wszystkich warunków pracy lub tych samych wyników, co inni, przy mniejszym nakładzie pracy dzięki wyższym zdolnościom ogólnym: myśleniu i obserwacji, wyobraźni, pamięci i uwadze, a także sprawnościom manualnym i ruchowym".

Drogą do tego, żeby dziecko ruszyło w podróże odkrywcze, by pokazać swoje talenty i uzdolnienia, są konkursy i olimpiady. Jedną z możliwości jest udział w konkursie religijnym, który pozwala rozpoznać i rozwinąć talenty uczniów. Konkurs religijny prowadzony jest od wielu lat. W tym roku będziemy obchodzić jego 20-lecie.

Każdy uczeń biorący udział w konkursie może pokazać swoje talenty indywidualnie lub zespołowo. Nauczyciele od lat odkrywają i rozwijają zainteresowania i talenty dzieci oraz młodzieży w co najmniej pięciu dziedzinach, a ich podopieczni osiągają dzięki temu znaczące sukcesy. Młodsze dzieci uczestniczą w konkursie plastycznym. Starsze w konkursie wiedzy, konkursie na najlepszy montaż słowno-muzyczny, prezentację multimedialną czy formę literacką. Dla „młodych talentów" rozwijanie zdolności to z pewnością wielka przygoda, ale też wysiłek i ciężka praca.

W tworzeniu prac plastycznych uczniowie wykorzystują różnorodne techniki. Prace wykonują z masy solnej, makaronu, ryżu, modeliny, kolorowej krepy, wycinanek, origami, kredek świecowych, farb plakatowych. Tworząc drzewo genealogiczne Królowej Jadwigi, dzieci nie tylko muszą się wykazać dużą wiedzą historyczną o świętej, ale i umiejętnościami z zakresu tworzenia dzieła (np. kompozycji, wyczucia proporcji i przestrzeni na płaszczyźnie, doboru kolorów).

Inną aktywnością, w której mogli sprawdzić się uczniowie, był montaż słowno-muzyczny związany z tematem Konkursu. Zwycięzcy w tej kategorii, wykorzystując skoczne i żywiołowe rytmy muzyki tanecznej, wykazując się świetną grą aktorską, w sposób bardzo oryginalny pokazali życie św. Teresy Benedykty od Krzyża (Edyty Stein). Entuzjazm budziły również piękne stroje tancerzy i przygotowane rekwizyty.

W kolejnej kategorii konkursowej uczniowie mieli okazję zaprezentować swoje umiejętności językowe. Podczas opowiadania legend o świętej Królowej Jadwidze wykazali się bogatym i barwnym słownictwem, jasnym i logicznym formułowaniem myśli, potrafili również nawiązać bardzo dobry kontakt ze słuchaczami.

Przygotowanie programów multimedialnych i własnych prezentacji o św. Jakubie to następne zadanie konkursowe, w którym uczniowie mogli wykazać się sprawnością językową, bogatą wyobraźnią, znakomitą pamięcią, zdolnością koncentracji oraz umiejętnością zainteresowania widzów swoimi prezentacjami. Dzięki tym występom

wszyscy uczestnicy konkursowych zmagań i zaproszeni goście mogli się przekonać, jak wielki potencjał drzemie w utalentowanych uczniach. Wszystkie prezentacje wywołały emocje wśród publiczności oraz gromkie brawa.

Sukcesy uczniów nie byłyby możliwe bez zaangażowania ich nauczycieli. Te sukcesy to efekt wspanialej i systematycznej pracy nauczycieli z uczniami zdolnymi.

Konkurs jest wspaniałą okazją do odkrywania, promowania, prezentowania i wspierania uzdolnień dzieci i młodzieży. Różnorodność dziedzin konkursowych pozwala ujawnić skrywane do tej pory talenty. Uczniowie mogą dzielić się zainteresowaniami, umiejętnościami, realizować swoje pasje i ambicje.

Otrzymane nagrody i wyróżnienie są uhonorowaniem wieloletniej, systematycznej współpracy uczniów i nauczycieli. Zaproszeni na uroczyste zakończenie Konkursu rodzice pozytywnie wyrażali się o pracy nauczycieli, szczególnie doceniając ich ogromne zaangażowanie i umiejętności w zakresie odkrywania talentów wśród dzieci i młodzieży.

Ks. Jan Łajkosz
konsultant ds. religii greckokatolickiej
w W-MODN w Elblągu

Odkrywamy talenty na lekcjach religii

Od 2003 roku Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu pomaga nauczycielom-katechetom religii greckokatolickiej w doskonaleniu warsztatu pracy oraz wdrażaniu zmian prawa oświatowego. Włącza się też w szereg działań organizowanych przez Komisję Katechetyczną Archidiecezji Przemysko-Warszawskiej takich jak konkursy przeglądy religijne. Wspieranie wspomnianych działań posiada pewną specyfikę, która wynika z diaspornej struktury Kościoła Greckokatolickiego w Polsce.

Należy nadmienić, iż Kościół Greckokatolicki jest zorganizowany w Metropolię Przemysko-Warszawską, w skład której wchodzi Archidiecezja Przemysko-Warszawska i Diecezja Wrocławsko-Gdańska. Granicę między tymi podmiotami stanowi rzeka Wisła. Tak więc Archidiecezja rozciąga się od Bieszczad po warmińsko-mazurskie jeziora. Północna część Archidiecezji z trzema dekanatami: elbląskim, olsztyńskim i węgorzewskim prawie w całości pokrywa się z administracyjną struktura województwa warmińsko-mazurskiego. I tego obszaru, w głównej mierze, dotyczy oddziaływanie W-MODN w Elblągu na środowisko katechetyczne Kościoła Greckokatolickiego. To tutaj – w Górowie Iławeckim – każdego roku odbywa się Archidiecezjalny Przegląd Twórczości Religijnej, który zbiera na scenie do 300 młodych artystów. 14 listopada 2015 r. odbył się XVI przegląd. Za każdym razem dzieci i młodzież prezentują w formie artystycznej tematy przewodnie w różnych formach wyrazu. Co roku pojawiają się nowe talenty aktorskie, solistów, lektorów. Można rzec, iż jest to swoista giełda talentów, które z roku na rok czynią postępy. Ten projekt cieszy się dużym uznaniem w środowisku katechetycznym, też jest wspierany przez struktury Archidiecezji. Jest to jedna z form integracji środowiska greckokatolickiego Warmii i Mazur.

Do sukcesu w działaniach W-MODN w Elblągu należy zaliczyć współudział w organizacji Konkursu Wiedzy Biblijnej dla uczniów gimnazjum uczęszczających na lekcje religii greckokatolickiej. Od kilku lat konkurs organizuje Komisja Katechetyczna Archidiecezji. Niepowtarzalność tych konkursów polega na tym, że przeprowadzane są w języku ukraińskim. Do tej pory tematyka konkursu była związana z historią zbawienia Nowego Testamentu. W roku szkolnym 2014/15 zakres materiału konkursowego obejmował Ewangelię Św. Jana i punkty 38-52 z Katechizmu UKGK – Chrystus nasza Pascha, dotyczące ogólnej wiedzy na temat Pisma Świętego. Organizatorzy konkursu stawiali sobie następujące cele:

– pogłębienie wiedzy na temat Pisma Świętego,
– motywowanie uczniów do korzystania z Pisma Świętego,
– zapoznanie się z nowym Katechizmem UKGK Chrystus nasza Pascha,
– uświadamianie znaczenia przekazu wiary,
– formowanie tożsamości eklezjalnej grekokatolików.

Konkurs odbył się w dwóch etapach. Pierwszy, etap szkolno-parafialny został przeprowadzony

w szkołach i punktach katechetycznych w pierwszej połowie grudnia ubiegłego roku. Uczniowie mieli za zadanie wypełnić test z zadaniami otwartymi i zamkniętymi. Zdobywcy trzech pierwszych miejsc awansowali do drugiego etapu-finału, do którego zakwalifikowało się 55 uczniów.

Tutaj należy podkreślić innowację, którą zastosowano przy organizacji finału Konkursu z powodu rozproszenia grekokatolików. Otóż organizatorzy po otrzymaniu zgłoszeń finalistów przeprowadzili konsultacje z katechetami i proboszczem parafii greckokatolickiej w Warszawie i zdecydowali powołać Podkomisję Konkursową pod przewodnictwem proboszcza miejscowej parafii w celu przeprowadzenia finału Konkursu Wiedzy Biblijnej. W przededniu konkursu Przewodniczący Komisji drogą elektroniczną przesłał materiał konkursowy do proboszcza, który powielił go i stał na straży rzetelności pracy finalistów. Finał odbywał się jednocześnie w Górowie Iławeckim i Warszawie. Po upływie ustalonego czasu zakodowane i wypełnione testy drogą elektroniczną trafiły do Komisji Konkursowej, która dokonała ich oceny. Należy uznać, iż była to udana próba wykorzystania współczesnych środków komunikacji do realizacji zadań katechetycznych w sytuacji rozproszenia, w jakiej znajduje się obecnie Kościół Greckokatolicki w Polsce.

W tym czasie uczestnicy konkursu mieli możliwość podziwiać niepowtarzalną ikonografię prof. Jerzego Nowosielskiego w górowoiławeckiej cerkwi. Jeszcze tego samego dnia wyłoniono finalistów konkursu i wręczono nagrody, a wszystkim uczestnikom finału – dyplomy i upominki. Konkurs pełnił nie tylko rolę edukacyjną, ale również integracyjną, czemu sprzyjał wspólny obiad dla uczestników konkursu.

Elbląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli bierze też udział w organizacji Konkursu Plastycznego dla uczniów szkół podstawowych uczestniczących w zajęciach religii greckokatolickiej. Każdego roku konkurs jest organizowany w okresie Wielkiego Postu. Uczniowie w różnych formach plastycznych przedstawiają zadane tematy. Jest to też jedna z form rozwijania talentów plastycznych wśród uczniów.

Zaprezentowane działania katechetyczne służą odkrywaniu otrzymanych talentów. Wcielając się w powierzone role, uczniowie je lepiej rozpoznają i rozwijają.

W adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae* Jan Paweł II wskazał na ostateczny cel katechezy, którym jest: *„doprowadzić kogoś nie tylko do spotkania z Jezusem Chrystusem, ale do zjednoczenia, a nawet głębokiej z Nim zażyłości”*(CT 5). Aby ta zażyłość była możliwa, katecheta maluje obraz Boga i człowieka. Boga, który stworzył wszystko, co istnieje, wszystkiemu daje pokarm i życie (Ps. 104). Do niego należy cała inicjatywa zbawienia. Człowiek jest dziełem Boga, któremu powierzono władzę nad wszelkim stworzeniem. Bóg obdarował człowieka talentami i darami dla wypełnienia tej misji. A więc, człowiek jest zdolny do autentycznej hojności i jest wezwany do tego, aby sam zaczął dawać (1 J 3,16).

Notatnik:

Notatnik:

Notatnik: